

MASONLUK
İŞİĞİ ARAYANLARIN HİKAYESİ

“Hayır, sizi yabancı diyarlara götürmeyeceğim, ama belki de size kendi öz yurdunuzda yabancı olduğunuzu öğreteceğim.”

Malebranche

Türkiye Büyük Locası mensubu bütün biraderlerime,
Dünyadaki bütün masonlara,
Yüreğinde sevgi, hakikati arayan bütün iyi insanlara...

Her insanın bir hikâyesi vardır, doğumuyla başlar ölümüyle biter. Çokları zanneder ki kendi hikâyesi yalnız kendisine aittir ve yaşanıp bitecektir hiç kimseyle paylaşmadan, hiç kimse onun benzerini yaşamadan. Zannederler ki herkes aynı dünyada bambaşka bir hikâyeye sahiptir. Oysa ki hikâyeler aynı, farklı olan ise dünyalardır. Hele bazı insanlar vardır ki sembollerden ibaret, bambaşka bir dünyada yaşarlar. İşte bu kitap, o insanların hikâyesidir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

KISIM I: MASONLUĞUN DÜŞÜNSEL KÖKENLERİ

- Bölüm 1: Bilginin Peşindeki İnsan
- Bölüm 2: Semboller ve Ezoterizm
- Bölüm 3: İnisiyasyon ve Metodolojisi

KISIM II: MASONLUĞUN TARİHSEL KÖKENLERİ

- Bölüm 4: Kısa Masonluk Tarihi
- Bölüm 5: Türkiye’de Masonluk Tarihi

KISIM III: MASONLUĞUN DÜŞÜNSEL YELPAZESİ

- Bölüm 6: Masonluk ve “Felsefesi”
- Bölüm 7: Masonluk ve Din
- Bölüm 8: Masonluk ve Fizikötesi
- Bölüm 9: Masonluk, Ahlâk ve Erdemler

KISIM IV: MASONLUK VE DIŞINDAKİ DÜNYA

- Bölüm 10: Masonluğun “Gizliliği” Meselesi
- Bölüm 11: Masonluk ve Toplum
- Bölüm 12: Masonluk, Devlet ve Siyaset

KISIM V: GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA MASONLUK

- Bölüm 13: Masonluğun İdari Yapısı
- Bölüm 14: Masonluğun Ezoterik Yapısı
- Bölüm 15: Masonluğun Üye Profili

SONSÖZ : YİRMİBİRİNCİ YÜZYILDA MASONLUK İNSANA VE İNSANLIĞA NE VAAD EDİYOR?

- EK 1: Masonluğun Temel İlkeleri
- EK 2: Anderson Anayasası (1723)

ÖNSÖZ

Dünyada masonluğun üniversitelerde araştırma konusu olduğu, her sene herkesin ulaşabildiği yüzlerce kitap yayınlandığı bir dönemde, bu konuda Türkçe yapılmış yayınlar, birkaç istisnası dışında, ya masonların kendi aralarında yaptıkları çalışmalardan yahut da masonluğu kötüleme gayesi taşıyan, hiçbir bilgi temeline dayanmayan ve dünyanın asgari bir kültür seviyesine sahip hiçbir noktasında ciddiye alınmayacak karalamalardan ibarettir. Dolayısıyla mason olmadan masonluk hakkında bilgilenmek isteyen birisinin ulaşabileceği ciddi Türkçe yayınların sayısı yok denebilecek kadar azdır.

İşte bu kitap, bu eksikliği giderme yönündeki çabamın mütevazı bir ürünü olarak ortaya çıktı. Esasen bu çalışma, daha evvel yapmış olduğum ve sadece mason derneği sınırları içinde kalan İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk başlıklı bir çalışmanın farklı bir üslup ve biçimde dernek dışına yeniden sunuşu oldu.

Kitap on beş bölüm içeren beş ayrı kısımdan oluşuyor. İlk kısım masonluğun varoluş sebebinin incelenmesine ayrılmış durumda. Burada bilginin, bilimsel bilginin ve bilimin yöntemlerinin ne olduğu hakkındaki çeşitli bakış açılarını derleyip, bunların metodolojik sıkıntılarından bahsediyorum. Bunun sonucunda da inisiyatif bilgi denilen bir kavramı tanımlıyor, inisiyasyonun varoluş sebebi, hedefleri ve bunlara ulaşmak için kullandığı usulleri inceliyor, masonluğu bu çerçevede ele alıyorum. Basit bir tarih denemesi olan ikinci kısım, okuyucuyu dünyada ve Türkiye’de masonluk tarihinin ana hatları hakkında bilgilendirmeyi hedefliyor. Üçüncü kısımda masonluğun düşünsel yelpazesini ele alıyor ve bu kurumun tanrı, din, ahlâk gibi konulardaki yaklaşımlarını büyüteç altına yatırıyorum. Doğrudan masonluğun içiyle ilgili bu sahifelerden sonra gelen dördüncü kısım, masonluğun topluma yönelik cephesini irdeliyor. Tarih boyunca masonluğun toplumsal hareketlerdeki etkisi bu kısımda ele alınıyor. Beşinci ve son kısımda ise masonluğun örgütlenmesine dair merak edilen bazı hususlara değiniyorum. Nihayet bir sonsöz ve masonluğun birtakım temel belgelerinin okuyucuya sunulmasıyla çalışmamı noktalıyorum.

Altını önemle çizmek istediğim bir husus var: bütün bu kitap boyunca dile getirilecek ifadeler olsa olsa yazarın masonluk hakkındaki kendi yorumlarıdır. Yoksa yazar, masonluk kurumu adına konuşmak hakkına sahip değildir. Bir durum basit bir yetki meselesi değil, masonluğun tabiatı icabıdır: hiç kimse masonluk adına konuşma hakkına sahip değildir zira bütün bu çalışma boyunca ayrıntılarıyla anlatmaya çalışacağım gibi, masonluk ne insanlara mutlak hakikati sunduğunu iddia eden bir felsefe, ne de onların hayatını düzenleme gayesini taşıyan bir ideolojidir. Birtakım temel kaideleri elbette vardır ama bunlar yoruma açıklıklarıyla zamanın ve mekânın üzerindedirler. Masonluğun insanlığı kurtaracak hazır formülleri, mutlak doğruları da yoktur. Masonluk bir meslek ve bir yaşam biçimidir, o kadar. Kitap boyunca “mason” ve “masonluk” tabirlerinin küçük harfle yazılması da buradan kaynaklanmaktadır. Esasen herhangi bir yerde bir mason tarafından “masonluk budur” şeklinde duyacağınız her ifadeyi aslında “masonluk bence budur” şeklinde anlamak gerekir.

Son olarak vurgulamak isterim ki kitabımın ne masonluğun methiyesini yapmak, ne de masonluk aleyhtarı yayınları muhatap alıp polemiğe girmek gibi bir hedefi vardır. Çalışmam, asgari bir bilgi ve kültür seviyesindeki insanlara hitap etme gayesini

taşımaktadır ve masonluğun ne olduğunu merak edenlere sunulmuş derlitoplu bir belge olma çabasındadır, o kadar.

Bu çalışmada kusur ve eksiklerim elbette vardır; insanız, hata yapabiliriz; ama niyetim temiz ve berraktır.

M. Remzi Sanver
28 Ocak 2000
Beşiktaş

İTHAF

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Üstadı Sahir Talât Akev, 14 Haziran 2000 tarihinde, bu kitabın baskıya girmesinden bir gün önce, ebediyete intikal etti.

Türk Masonluğu Büyük Üstadını,

İnsanlık özel bir evladını,

Ben ise ışığımı kaybettim.

Duyduğum büyük acının tek tesellisi, faziletin birleştirdiklerini ölümün ayıramadığını bilmemdir. Güçsüz kalan ellerden düşen avadanlıkları alıp, onların çalışmalarını sürdürecektir insanlar bulundukça, her kederin sonunda bir kurtuluş, yeni ümitler ve yeni bir ışık vardır.

Bu sürekliliğe duyduğum inançla, elinizde tuttuğunuz bu mütevazı emeğimi

Türkiye Büyük Locası mensubu bütün biraderlerime,

Dünyadaki bütün masonlara,

Yüreğinde sevgi, hakikati aramış bütün insanlara,

ve özellikle

Sahir Talât Akev kardeşimin aziz ruhuna ithaf ediyorum:

Bu çalışmamda dile getirmeye çalıştığım değerlerin canlı bir örneği olduğu için...

Onu tanıdığım on yıldan beri tek bir kalp bile kırdığını görmediğim için...

Bu kadar iyi, bu kadar müşfik ve bu kadar sevecen olduğu için...

Herşey için...

1. KISIM: MASONLUĞUN DÜŞÜNSEL KÖKENLERİ

Gökte ve yerde, Horatio, sizin felsefenizde hayal edildiğinden daha fazla şeyler var.

Shakespeare, Hamlet

Bölüm 1: Bilginin Peşindeki İnsan¹

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsen
Ya nice okumaktır

Yunus Emre

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana kim olduğunu, nereden geldiğini, nereye gittiğini soragelmiş, kendisini kâinatın sonsuzluğu içerisinde bir yere yerleştirmeye, kâinatın ve kendi mevcudiyetinin sebebini, böylece de hayatın ve kendi hayatının manasını bulmaya çabalamış durmuştur.

Dilerseniz hakikati aramak diyelim bu bitimsiz çabaya.

Bu merak bir kere düştü mü yüreğine hiç durur mu insanoğlu! Bu dikenli patikada bıkmadan, usanmadan yürümüş ve kafasındaki soruları cevaplandırmak için çeşitli yollar bulmuş kendisine: kâh din demiş bu yola, kâh felsefe; kimi zaman büyü olmuş sorularını cevaplandıran, kimi zaman da astroloji yahut simya. Ama bir husus hep aynı kalmış bu uğraşı içerisinde geçen asırlar boyunca: öncelikle bilgiyi elde etmeye çalışmış insanoğlu kafasındaki soruları cevaplandırabilmek için.

Ve insan öyle garip ki, asırlardır süregelen bu bilgiyi elde etme mücadelesi boyunca hem büyüü kullanmış hem bilimi; hem simyayı hem kimyayı; bazen din ona yardımcı olmuş bu konuda, bazen de felsefe. Velhasıl birbirinden çok farklı yöntemleri hep o aynı temel hedefe yönelmiş âdemoğlu.

Peki ama insanın bu kadar farklı, bazen de birbirine taban tabana zıt usullerle ele geçirmeye çalıştığı bu hazine, bu zihnine vurulmuş kilitleri açacağını umduğu anahtar nedir?

Sahi nedir bilgi? Nedir bilmek?

Bu derin soruya, olabilecek en saf şekilde yaklaşılarak, çok basit bir tespitte bulunmak mümkündür: eğer ortada bir bilgi varsa, birisi birşeyi biliyor demektir; dolayısıyla bilginin var olabilmesi için, bir bilen bir de bilinene ihtiyaç vardır; bilene yahut bilmeye çalışana özne, bilinmeye çalışılana ise nesne diyeceğiz bundan böyle. İşte bilgi, bu bilinmeye çalışılan şeyin, yani nesnenin özelliklerinin, diğer bir ifade ile nesnel (objektif) gerçeğin, bilmeye çalışanın, yani öznenin yani insanın beynindeki yansımasıdır.

Ama konuyu sadece bu seviyede bırakmak ve bilgi edinme yöntemlerinin hepsini bir kefeye koyup, büyü ile fizik, yahut kimya ile simya arasında hiçbir ayırım yapmaksızın devam etmek, muhakkak ki insanoğlunu bugün erişmiş olduğu noktaya getirmiş olan akla haksızlık etmek olmaz mı?

¹ Bilim felsefesine duyduğum ilgi, 1993-1994 akademik yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde almış olduğum İktisat Metodolojisi dersiyle başlar. Eğer sevgili hocam Prof. Dr. Ayşe Buğra'nın talebesi olma şansına erişmeseydim, bu bölümü kaleme almam mümkün olmazdı.

Olur elbette ki. O halde gelin önce akli tanımlayalım ve onu lâıyk olduğu yere bir oturtalım.

Akıl, insanın, yukarıda sözünü etmiş olduğumuz objektif bilgiyi, belirli bir sistematik çerçevesinde, doğrulanabilir, yani nasıl elde edildiği başkalarına da izah edilebilir şekilde elde etmesini ve bu bilgiyi de başka bilgileri elde edecek şekilde değerlendirmesini sağlayan zihinsel yetenektir.²

Aklın bu gücü, temeline akli alan bilgi edinme yöntemi olan bilimin yücelmesiyle neticelenmiş. Gerçekten de çağımızda bilim kadar saygı gören başka birşey yok. Herhangi bir iddiaya, bir düşünce tarzına yahut bir araştırmaya “bilimsel” sıfatını vermek, bu sığata lâıyk görülen şeye ayrı bir güvenilirlik, ayrı bir haklılık veriyor; bilimin ve uyguladığı yöntemlerin diğer hiçbir şeyle karşılaştırılamayacak kadar özel olduğuna inanılıyor.

Deterjan firmaları bile kendi ürünlerinin rakiplerinininkinden daha beyaz yıkadığının “bilimsel” olarak ispatlandığını söyleyebiliyorlar; bunu yaparken aslında bu iddialarını sağlam temellere dayandırdıklarını, hattâ tartışılmaz hale getirdiklerini düşünmüyorlar mı? Daha da ilginç, en dindar çevreler bile, meselâ Kuran’ın bilim tarafından doğrulandığını, günümüzde artık bilim adamlarının da dini kabul ettiklerini söyleyerek kendilerine bilimden destek ararlarken aslında bilimi bir üst otorite olarak kabul etmiş olduklarını zımnen itiraf etmiyorlar mı?

Üstelik “bilim” kelimesinin bu şekilde kullanımı sadece medyaya ya da salt günü yaşayan insanlara has birşey değil. Okullarda, akademik çevrelerde velhasıl bilgi sanayiinin her türlü kolunda aynı yaklaşımı görmek mümkün. Uğraşı alanlarına siyaset “bilim”i yahut sosyal “bilim”ler derken, bu konudaki araştırmacılar aslında uyguladıkları yöntemlerin aynı, meselâ fizik gibi, geleneksel bilimlerinki kadar güvenilir ve verimli olduğunu ima etmeye çalışmıyorlar mı? Marksistler tarihî maddeciliğin bir “bilim” olduğunu ısrarla vurgulamıyorlar mı?

Velhasıl “bilimsel metodlarla” elde edilen sonuçların daha güvenilir olduklarına inanılıyor; ve bilim, bütün bilgi edinme yollarının en çok saygı duyulanı günümüzde. Bilimi bu kadar özel kılan ana unsur ise, temelinde aklın olması. Gerçekten de hakikati araştırma çabalarının içine akli sokmuş insanoğlu bilim vasıtası ile. Akli, elde ettiği bilgilerin ispatında, doğrulanmasında en önemli destek olarak almış böylece.

Burada ortaya çıkan *bilimsel bilgi* kavramını görüyoruz. Biraz evvel bilgiyi tanımlarken onu nesnel (objektif) gerçeğin öznenin beynindeki yansıması olarak tarif etmiştik. Fakat bu çok genel bir tanımdır zira söz konusu yansımanın ne şekilde ortaya çıktığını, neye dayandığını anlatmaz. Oysa ki “bilimsel bilgi” ifadesi, elde edilen bilginin kaynaklarını da içerir: bilimsel bilgi *rasyonel* ve *ampirik* yani akla ve

² Bu tanımın önemini ortaya koyan güzel bir anekdot vardır: bundan yaklaşık bir asır evvel yaşamış bir Mehmet Ali Paşa varmış; ulemeden olan bu zat, müspet ilimlerle de ilgilenirmiş; günün birinde, o devrin feyz yuvalarından sayılan bir müessesede bir matematik teoremini ispat ettiğini açıklamış. Açıklamasına açıklamış ama, ispatı doğru mu, yani ispat gerçekten ispat mı, kimse anlamamış. Bu konulardan anladığı varsayılanlar toplanmışlar, yine de işin içinden çıkamamışlar. Nihayet fetvayı vermişler: “Mehmet Ali Paşa denilen bu zat iyi bir müslümandır; binaenaleyh onun yaptığı ispat ispattır.”

deneye dayalı bilgidir. Bu iki özellik bilimsel bilginin *doğrulanabilirliğini* yani ispat edilebilirliğini ve *objektifliğini* yani bilinmeye çalışılan nesne dışındaki diğer bütün etkenlerden bağımsızlığını sağlar.

Esasen insanlık tarihinde gidebildiğimizce eskiye gidecek olursak, insanların, binlerce yıl önceden beri, sözlü kültürlerini gelecek nesillere ilettiklerini görüyoruz. Buna, *mitos* ve *poeis* yani efsane ve şiir kelimelerini yanyana getirerek türetilen bir sıfatla mitopoeik düşünce diyoruz. Eskiden bu iki kelime de bugünkü manalarında değillerdi. İkisi de, gerek ferdî gerekse de toplumsal gerçeğin, kendisini hikayeler ve şiirsel ifadelerle ortaya koymasıydı. Bunların hiçbirisi bir kişinin icadı değildi, toplumsal bir gerçeğin aksetmesiydi.

Bu devirlerde insan düşüncesinde, söylenen sözle gerçek arasında bir fark henüz yok. İnsan kendisi ile başkası, özne ile nesne arasındaki ayrımı henüz yapamamış. Dolayısıyla doğrulanabilir bilgi edinme süreci henüz başlamamış. Ne zaman ki insanoğlu özne ile nesneyi ayırdedebilmiş ve kendisi dışında kalan dünyayı nesne olarak değerlendirip ona doğru yönelmiş, akla dayalı ve objektif bilgi yani bilimsel bilgi edinme süreci başlamış.

Bunu başlatan ilk kahramanlar İsa'dan önce altıncı yüzyılda yaşayan Sokrates öncesi filozoflar: Thales, Anaksimandros, Anaksimenes, Anaksagoras, Herakleitos, Leukippos, Demokritos, Parmenides, Empedokles. Esasen insanlığın bildiğimiz tarihi içerisinde bilimsel bilgi edinme serüvenine ilk başlayışı, tabiatı anlamaya çalışan bu ilk düşünürler, bu aydınlık insanlar sayesinde olmuş.

Ne var ki İsa'dan önce altıncı yüzyılda başlayan bu aydınlığa yönelik kesintisiz devam etmemiş. Savaş, işkenceler, taassup, engizisyon, toplu katliam gibi kelimeler insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olmuş ve insanlık on yedinci yüzyıla yine bilimsel olanla olmayan, fizikle metafizik arasında bir ayırım yapamaz halde gelmiş.

Neyin bilimsel olup neyin olmadığının ilk ciddi ayrımı Galileo, Newton gibi asrın büyük bilim adamları sayesinde yapılmaya başlanmış ve on yedinci yüzyıl, doğa bilimlerinin gösterdiği büyük ilerlemeden alınan destekle, "bilimsel bilgi"nin, ilham, iman, sezgi gibi diğer bilme usulleri karşısındaki tartışılmaz kabul edilen üstünlüğünün sistemleştirdiği yüzyıl olmuş. On yedinci asrın büyük felsefecisi Bacon'un şu sözleri, devrin filozoflarının bu konuya bakışlarını en iyi şekilde ortaya koymaktadır:

"Eğer tabiatı anlamak istiyorsak, yüzümüzü tabiata çevirmemiz gerekir; Aristoteles'in yazdıklarına değil!"

Bu ifadeler, Ortaçağ'ın karanlığından henüz kurtulmakta olan bir dünyada aydınlığın ayak sesleriydi. On yedinci yüzyılın aydınlık insanları, Ortaçağ tabiat bilimcilerinin eskilerin ve bilhassa Aristo'nun eserlerini ve de İncil'i bilimsel bilgi kaynağı olarak algılamalarını büyük bir hata olarak görüyorlardı. Galileo'nun, deneye dayalı bir bilim anlayışından doğduğu düşünülen büyük başarısı, gözlem ve deneyin bilginin kaynağı olduğu fikrini iyice yaygınlaştırdı. Kısacası duyu organlarıyla algılayamadıklarımız artık bilimin sahasının dışındaydı. Önemli olan gözlemlenen olaylardı; bu gözlemlerin kafamızda önceden kurmuş olduğumuz bir evren şemasına uyup uymaması ise hiç önemli değildi. Mühim olan, gözlemlenen olayların oldukları

gibi kabul edilip, teorilerin onlara uyacak şekilde kurulmalarıydı. Kısacası kişisel fikir yahut tercihlerimizin bilimde yeri yoktu. Bundan dolayı da bilimsel bilgi objektif, ispat edilmiş ve güvenilir bilgiydi.

İşte bu yüzyılda, neyin bilimsel olup neyin olmadığı sorusuyla ilgilenen iki ana akımın Batı fikir hayatına girdiğini görüyoruz: *rasyonalizm* ve *ampirizm*. Bu akımlar öncelikle bilginin kaynaklarını tanımlamak ve bilimin sınırlarını buna göre çizmek yoluna gitmişler.

René Descartes tarafından sistemleştirilen ve onun o çok ünlü “*düşünüyorum, o halde varım*” (cogito ergo sum) cümlesi ile ifade edilen rasyonalizm, insanın kendisi ve içinde yaşadığı dünyayla ilgili bilgisinin kaynağını doğrudan doğruya insanın aklında ve mantık yürütme yeteneğinde arar. Duyu organları ile elde edilen deneysel bilgiye itibar etmez. Akıllı insan bilgisinin tek dayanağı haline getirir. Dolayısıyla aklımızı ve mantığımızı kullanarak cevap veremeyeceğimiz soruları bilim alanının dışında bırakarak bilimin sınırlarını çizer.

Rasyonalizme göre insanın bugün sahip olduğu her bilgi, daha önceden sahip olduğu başka bilgilerden akıllı ve mantık yürütme kabiliyetiyle çıkartılmak suretiyle elde edilmiştir.³ Velhasıl rasyonalizm bilgiyi bir nevi bir ağacın dallanıp budaklanması gibi görür: her bilgi temelinde yatan başka doğru bilgilerden akıl yolu ile çıkartıldığı için doğrudur. O halde hemen şu soru gelecek akla: peki ya bu ağacın kökündeki temel başlangıç bilgileri nasıl elde edilmiştir? Onların doğruluğundan nasıl emin olabiliriz? İşte rasyonalizm bu noktada doğuştancılığı kabul etmek durumundadır: insan birtakım genel doğru önermelere, temel bilgilere sahip olarak doğar.

Bilginin kaynaklarının tanımlanması ve bilimin sınırlarının çizilmesine katkıda bulunan bir diğer fikir akımı da, Francis Bacon’un çalışmaları ile sistemleşen ampirizmdir. Ampirizmin temelinde, insanın gerçeği anlamaya çalışırken yalnızca duyuları ile algıladıklarına güvenmesi; gördüğü, işittiği şeyleri bu çabada temel alması yatar. Bilginin kaynağı akıl değil duyu organlarıdır. Ampirist düşünür John Locke’a göre rasyonalizmin savunduğu gibi doğuştan olan bilgilerden muhakeme yoluyla başka bilgiler üretmek söz konusu değildir zira insanda doğuştan bir bilgi olması söz konusu değildir; bilgiler ancak duyular vasıtası ile elde edilirler.

Ampiristler sadece rasyonalistlerin doğuştan bilgi varsayımını reddetmekle kalmadılar, onların bilginin tek kaynağı olarak gördükleri akla da şiddetli eleştiriler getirdiler. Bacon’a göre akıl birtakım dış etkenlerin tesiri altında safiyetini kaybetmiştir; dolayısıyla objektif ve doğrulanabilir bilgi elde etme işlevini gerektiği gibi yerine getirmesi, hele ki bu konuda temel alınması, yani “cogito ergo sum” diyebilmek mümkün değildir.

Bacon, insan aklının birtakım idollerden, diğer bir ifade ile putlardan kaynaklanan zaaflardan malul olduğunu ve bu sebeple safiyetini kaybettiğini öne sürer ve bu putları dört ana başlık altında toplar.

Bunlardan birincisi olan *soy putları*, insanoğlunun benmerkezciliği ve kendi soyunu dünyanın merkezinde görmesiyle ilgilidir. İnsan, çevresindeki herşeyi kendisine

³ Bunun eski tabiri “istidlâl”, yenisi “tümdengelim”, Fransızcası ise “*déduction*”dur.

yönelik gibi algılamaya eğilimlidir. Doğal afetlerin bir zamanlar tanrı buyruğundan çıkmanın bir cezası olarak görülmeleri buna örnektir. Halbuki insanın kendisini evrenin merkezi olarak görmesi, dünyaya başka gözle bakmasına ve evreni anlamasına manidir.

Bacon'un *mağara putları* olarak adlandırdığı etkenler ise, insanın kişisel özelliklerinden kaynaklanan zaaflardır. Acele karar vermek, kolay genellemelere gitmek ve dikkatsizlik gibi psikolojik özellikler veya eğitim kusurlarına, çeşitli bağımlılık ve alışkanlıklara bağlı kişisel eğilimler ve önyargılar buna örnek olarak verilebilir.

Tiyatro putları, belirli dinî inançlara, felsefe sistemlerine yahut ideolojilere olan bağlılıklara Bacon'un verdiği addır. Bunlar bize, bizden önceki hemcinslerimizin miras bıraktıkları dogmalardır.

En nihayet *çarşı putları*, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinden kaynaklanırlar. Dil ve dilin içerdiği kavramların düşünce yapısı üzerindeki etkileri bu tür zaafların en önemlilerindendir. Başka bir deyişle, lisan, insanın içinde kopan fırtınaları ve bunun neticesinde ortaya çıkan birtakım kavramları tam olarak ifade etmek ve karşısındakine nakletmekte yetersizdir. Üstelik insanın düşünce yapısı da kendisi tarafından suni olarak yaratılmış bu kavramların etkisi altında kalmakta, onların esiri olmaktadır. Kısacası lisan, aklın ve düzgün ifadenin önündeki bir engeldir.

Aklın bu zaaflarından dolayıdır ki ampiristler ve onları takip eden pozitivistler, bilginin kaynağı olarak duyu organlarını ve deneyi görmüşlerdir. Pozitivizmin kurucusu sayılan Auguste Comte her türlü bilginin deneye dayandığını, sosyal bilimlerin laboratuvarının ise tarih ve tarihî gerçekler olduğunu söyleyerek, sosyal bilimlerle tabii bilimler arasında bir yöntem farkı gözetmeyecek kadar ileri gitmiştir.⁴ Keza ampiristlerden David Hume'un şu sözlerine ne demeli:

“Elimize bir kitap, diyelim ki bir ilâhiyat veya metafizik kitabı aldığımızda şöyle soralım: nicelikle veya rakamlarla ilgili soyut bir mantık içeriyor mu? Hayır. Gerçekle veya varoluşla ilgili deneysel bir mantık içeriyor mu? Hayır. O halde atın ateşe gitsin zira lafazanlık veya hayalden başka birşey içeriyor olamaz”.

Yani bütün din kitaplarını yahut şiir kitaplarını da ateşe atmak gerekiyor Hume'a göre.

Ampirizmin önemli bir sorunu, deneye verdiği önem neticesinde savunduğu tümevarımcı bilim anlayışıdır.⁵ Buna göre temelde bilim gözlemle başlar; sağlam duyu organlarına sahip bir insan etrafını gözler; yaptığı bu tek tek gözlemlerden sonuca varmaya çalışır. Bu yaklaşımın rasyonalist bilim anlayışından farkı, herhangi bir “doğru” ile yola çıkmıyor olmasıdır; oysa ki Descartesçi bilim anlayışında elde mevcut birtakım doğrular zaten vardır ve insan, akli sayesinde, sahip olduğu mantık yürütme yeteneği ile tümdengelimlerde bulunarak yeni doğrulara ulaşır. Halbuki tümevarımcı yaklaşım doğruya sadece gözlemlerini değerlendirerek ulaşmaya çalışır; lâkin bu gözlemler genel doğrular değil, sadece duyu organlarına dayanan tespitlerdir.

⁴ Felsefeciler bunu “metodolojik monizm” olarak adlandıırırlar.

⁵ Tümevarımın birçok Batı dilindeki karşılığı “induction”, eski Türkçesi ise “istikra”dır.

Buna basit bir örnek olarak güneşi verebiliriz. Güneşin yarın sabah yeniden doğacağını rasyonalist yaklaşım elinde mevcut olan birtakım hazır doğrulardan istifade ile ispata kalkacaktır: meselâ elinde hazır bilgi olarak gezegenlerin hareketleri ve çekim kanunları varsa, güneşin neden yarın sabah yeniden doğacağını bunlardan yola çıkıp açıklama yoluna gidecektir. Oysa ki tümevarımcı anlayış bunu, tekrara itimat esasına dayanan kendi yöntemi ile inceleyecektir. Dolayısıyla “madem ki güneş bunca asırdır her sabah doğmuş, aksini gösteren bir tek örneğe dahi rastlanmamış, o halde güneş yarın sabah da doğacaktır” gibi bir ifade tümevarımcı yaklaşım tarzının kabul edebileceği bir ifadedir.⁶

İşte bu yaklaşım, bizzat ampiristlerin önderlerinden David Hume tarafından bile eleştirilmiş, hattâ buna *tümevarım sorunu* diye günümüze kadar gelen bir ad dahi takılmıştır. Esasen bütün mesele kuru gözleme ne kadar güvenilebileceğidir.

Bunu çok güzel ortaya koyan şirin bir hikaye vardır, “tümevarımcı horozun hikayesi”: Köylerden birinde tümevarımcı bir horoz yaşamış. Bu horoz her sabah ötmesi ile beraber güneşin doğduğunu görmüş; bu bir sene boyunca istisnasız her gün böyle devam etmiş; en sonunda tümevarımcı horoz güneşin kendi ötmesi ile beraber doğduğu neticesine varmış. Günlerden bir gün Noel sabahıymış. Horozumuz güneşi doğurmak üzere yeniden ötmüş, ne var ki bunu göremeden sahipleri onu alıp, akşam yemek üzere boynunu kesmişler.

Ampirist ve tümevarımcı yaklaşımı eleştirmek üzere uydurulmuş olan bu ve benzeri hikayeler aslında bir bilgeliği yansıtıyorlar ve bu felsefenin yumuşak karnı olan insan unsurunun ihmal edilmesi hususunu ince bir üslupla eleştiriyorlar. Gerçekten de, tümevarımcı felsefenin temel zaafı buradadır; bu fikirde olanların en ılımlıları bile bilimi insan unsurundan mümkün olduğunca soyutlanmış, bağımsız bir metod olarak görürler. Meselâ metodolojik monizme yani fen bilimleri ile sosyal bilimlerin yönteminin aynı olduğuna, esasen bilgiyi elde etmek için “bilim” denen tek bir “yöntem” olduğuna inanırlar; sorarsanız kendilerine “peki ama fen bilimlerinde laboratuvarlarda deneyler yapmak mümkün, sosyal bilimlerde bunu nasıl temin edeceğiz?” diye, cevapları hazır: “sosyal bilimlerin laboratuvarı tarihtir!”.

İşte burada ampirizmin temel sorunu karşımıza çıkıyor. Ampiristler ve pozitivistler, bilgi edinme metodunun içine insanı katınca insanın zaaflarının o metoda aksettığını görüp, bilimi tamamen bilim adamından yani insandan bağımsız bir yöntem olarak görmeye çalışmışlar, bilimsellikten çok bilimciliği savunmuşlardır. Hakikaten de gerek ampirizm gerekse de onun temelleri üzerine oturan pozitivism, duyu organları ile algılamayı ve deneyi o kadar ön plana almışlardır ki onların anlayışında bilim birtakım kurallar yığınınından ibarettir; bu kurallar bilim adamından bağımsızdırlar; onları uygularsınız, o kadar.

⁶ Tabii burada bu kavramlara biraz haksızlık ettiğimin farkındayım; neticede söylediklerim, bütün bu kavramların en saf , en basit hatta biraz da ilkel tanımları; oysa ki hayatta sadece siyah ve beyazlar yok, gri ve tonları da var; dolayısıyla bilim felsefecileri arasında bu kavramları tasvir ettiğim şekilleri ile savunanlar yok denecek kadar az; neticede her iki yaklaşımın da zaafı akl-ı selim sahibi her insan tarafından kabul edildiğinden, bu kavramları biraz rafine edip bir orta yolda buluşma çabası çok sık rastlanan bir davranış tarzıdır bilim felsefesinde. Ama yine bu kavramların tasvir etmeye çalıştığım ilk ve saf halleri, bunların temel yaklaşımları üzerinde genel bir fikir verebilmek açısından faydalı olacaktır zannedirim.

Bu yaklaşımın aslında insandan ne kadar olmayacak birşey talep ettiği ortadadır: belirli metodları, kendisinden hiçbir şey katmadan uygulayan bir makina olmak. Oysa ki büyük icatların, bilimsel gelişmelerin hepsi de kusurlarıyla, üstünlükleriyle, duygularıyla yaşayan; önyargılarıyla, zaaflarıyla hareket eden, hayaller kuran ve bunları gerçeğe bağdaştırmaya çalışan ve bütün bunları çalışmalarına katan “insan”lar tarafından elde edilmemişler midir?

Üstelik bunun da ötesinde, böylesine mutlak, değişmez ve şaşmaz bir “metod” anlayışı, insanların zihinlerine öyle bir pranga vurur ki, ne bilimde ilerleme kalır ne de toplumda aydınlık; hattâ çağımızın Popper ve Hayek gibi büyük düşünürleri, böyle bir anlayışın siyasi anlayış olarak da ancak totalitarizmle birleşebileceğini ve toplumu baskı rejimlerine sürükleyeceğini savunmuşlardır.

Burada unutulmaması gereken husus, elimizdeki bilgi ile gerçeğin arasında daima bir set olduğudur: insanın kendisi. Bunu inkâr etmek kafamızı kuma gömmek olur. Biz ne kadar objektif yani nesnel yani sadece nesneye bağlı bilgiyi hedeflersek hedefleyelim, özne olmadan nesneyi düşüneyiz ki. Sokrates öncesi filozoflardan Protagoras ne de güzel ifade etmiştir bunu:

“Herşeyin ölçüsü insandır!”

Yani gerçek de doğru da ona bağlı olarak tanımlıdır. Neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verecek olan da odur. Esasen doğru, yanlış gibi kavramlar da insanın ürünüdür. Eğer biraz daha ileri gidecek olursak, bu doğru da gerçek de yok demektir! Onun için de ampiristlerin bilimi objektif bir zemine oturtmaya yönelik endişelerinde haksız olduklarını söyleyemeyiz.

Tabii burada hemen akla takılan bir soru var: madem ki insan unsurunu bilimin dışında tutan düşünceleri şiddetle eleştirdik, bunu dahil edenlerin ise bizzat insanın zaafları ile malul olduklarını söyledik, o halde aklın zaaflarından malul olmayan ama akli temel almaktan da uzaklaşmayan; duyu organlarını ve deneyin önemini inkâr etmeyen ama tümevarım sorununun tuzağına da düşmeyen; velhasıl akılcı, objektif ama tümevarımcı olmayan bir bilgiyi elde etmek mümkün müdür?

Bütün bilim felsefesi aslında bunu aramaktan ibarettir ve bu soruya gönül rahatlığı ile verilmiş bir olumlu cevap henüz elimizde yoktur. Kaldı ki bilimin dayandığı insan aklının bilim felsefecileri tarafından ortaya konan zaaflarına, bilimin bir çözüm getirmesini beklemek iyimserlik olur zira bu zaaflar bilimsel metoda da aksetmiş olduklarından, bu zaaflara sahip bir metodun bu zaaflara çözüm getirmesi mümkün olmayacaktır.

Bu ifadeler bilimin bir küçümsemişi değildir. Sadece, yöntemleri de kavramları da müspet ve menfî tarafları ile olduğu gibi görmemiz gerektiğini; bunları küçümsemenin de abartmanın da bizi hakikatten uzaklaştıracağını hatırlatmaktadır. Neticede bilim, arayan insanın hedefine ulaşmak için kullandığı bir yoldur. Ne mutlu ki bu hedefe ulaştıran tek yol değildir. Onun için de bu kısmın takip eden iki bölümü, bu “diğer yollara” ayrılmış durumda.

Bölüm 2: Semboller ve Ezoterizm

Bir sır daha var, çözdüklerimizden başka
Bir ışık daha var, bu ışıklardan başka
Hiçbir yaptığınla yetinme, geç öteye,
Bir şey daha var, bütün eserlerinden başka

Ömer Hayyam

Bir önceki bölümde ana hatlarıyla değinmeye çalıştığımız bilimin metodolojik sıkıntıları, esasen felsefeciler tarafından paylaşılan ve ağırlıklı olarak da son asırlarda vurgulanan sorunlardır. Ne var ki bu sıkıntılar felsefeciler tarafından icad edilmemiştir. Bahsettiğimiz bütün bu düşünürlerin yaptıkları, bilim ve aklın insanın hakikati arayış serüvenindeki yetersizliğini dile getirmek olmuştur.

Oysa ki düşünen insan bu sıkıntının daha en baştan beri farkında. Gözlemiş, incelemiş ve akli sayesinde anlamış. Ne var ki bu yolla elde ettiği bütün cevapların “nasıl” sorusuna ait olduklarını farketmiş. Meselâ akli sayesinde maddenin maddeyi nasıl çektiğini çözmüş; bunun formüllerini de bulmuş. Ama maddenin maddeyi neden çektiği bilimin ve aklın hakimiyet sahasının dışında kalmış. Yahut akli sayesinde iki hidrojen ve bir oksijen atomunun nasıl, ne şekilde bir araya gelip de kendi hayatiyetinin temelini teşkil eden su molekülünü oluşturduklarını anlamış da, bu atomların bunu neden yaptıklarını açıklamaya akıl yetmemiş. Ve insan, akli sayesinde, günün birinde bütün “nasıl”ları cevaplandırabileceğini, ne var ki o çok güvendiği aklının “neden” sorusu karşısında aciz kaldığını anlamış. Albert Einstein’ın dediği gibi, *“akıl bize, hedeflerle vasıtalar arasındaki bağlantıları aydınlatmamızda yardımcı olur. Ne var ki salt akıl (düşünce), temel ve nihai hedefleri hissetmemize yetmez”*.

Oysa ki insan varolalı beri, düşünmeye başlayalı beri, içinde o “neden?” sorusu vardır; bu dünyaya nasıl geldiğini bilmek ona yetmez; neden geldiğini de bilmek, hayatının, varoluşunun manasını öğrenmek ister zira bilir ki şu yeryüzündeki mevcudiyeti geçicidir. İstikbale her bakışında, karşısında bütün heybeti ile dikilen ölüm adlı o muammayı görmekte ve ondan korkmaktadır; bu sebepten de ısrarla hep o aynı soruyu sormaktadır kendi kendisine: “neden?”. Sormaktadır zira hayatına bir mana verebilmesi ve yaşadığı sürece davranışlarını buna uygun olarak düzenleyebilmesi velhasıl şu kısacık hayatının anlamsızca heba olup gitmemesi, ancak bu soruya açıklık getirebilmesiyle mümkündür.

Sadece “nasıl”ları bilerek, “neden”leri cevaplandırmadan aradığı hakikate ulaşamayacağını anlayan insan, yürüdüğü bu yolda, en az akli kadar güçlü bir başka silahının farkına varmış: sezgi gücü. Hayata dair temel sorularını cevaplandırmakta bu silahı kullanabileceğini, üstelik onun sayesinde “neden” sorusuna aradığı cevabı da bulabileceğini anlamış. Ve arayan insanın gönlüne daima bir şeyler doğmuş; hakikati ucundan bir yerden de olsa yakalamış; gönlünde hep o kovaladığı, dile getiremediği hakikatten, o büyük sırdan bir parçayla yaşamış.

Ne var ki bu yolla elde edeceği cevap, keşfedilişindeki şahsiliikten dolayı subjektif kalmaya mahkûm olmuş. Zaten bundan dolayıdır da onu dile getirememiş ya. Mevlâna ne de güzel ifade eder bunu:

*Gece üstadıma sordum kaç kez,
Bana bu cihanın sırrını söyle tez,
Üstadım cevap verdi gülerek,
Bu sır ancak bilinir söylenemez*

Peki ama neden söylenemez bu sır? İnsanın iki temel sorusuna –nasıl ve neden- cevap ararken kullandığı iki temel aracın –akıl ve sezgi- ulaştıkları bilgileri dile getirecek ortak bir lisan mevcut değildir de onun için. Akıl yoluyla elde edilen bilgiler sebep-sonuç ilişkisine dayanırlar. Dolayısıyla bunları ifade edecek lisanın da yine nedensellik ilişkisi üzerine kurulu olması gerekir. Gerek matematik gerekse de konuşmada kullandığımız lisan –bunlara kısaca kelimeler diyeceğiz- böyle bir yapıya sahip olduklarından, insanın akli yoluyla elde ettiği bilgileri gelecek kuşaklara aktarmak için kullandığı vasıta olmuşlar ve bu işlevlerini mükemmelen yerine getirmişlerdir. Ne var ki sezgiye dayanan bilgi bir nedensellik ilişkisinin ürünü olmadığından, kelimeler bunun aktarımı için yetersiz kalmışlardır.

Neyse ki temel hakikatlerini dile getirmek için bir başka lisanı vardır insanoğlunun, adına sembolizma denilen. İnsan, asırlar öncesinden bugüne, kelimelerin anlaşmak ve bilgiyi nakletmek için tek vasıta olmadıklarını farketmiş, hissedip de tam tanımlayamadığı için dile getiremediklerini semboller vasıtasıyla dışarıya aksettirmeye çalışmıştır. Önemli bir mason düşünür Oswald Wirth'in dediği gibi *"semboller içimizde mevcut olan ve ancak sezebildiğimiz hakikatleri somutlaştırabilmemizi sağlarlar"*.

Beethoven Dokuzuncu Senfoni'sini ne hissetti de besteledi? Bu eseriyle ne gibi bir mesaj vermek istedi? Bu eserin mesajı ve anlamı üzerine çok sayıda yorum yapılmış, yazı yazılmıştır. Bu konuda söylenenlerin değerini inkâr etmeksizin, bunların hiçbirisinin Dokuzuncu Senfoni olmadığı ortadadır. Ama bir de bu eseri dinlediğinizde içinizde uyanan ve hakkında ne yazarsanız yazın tam ifade edemediğinizi düşündüğünüz bir his vardır ya, işte o Dokuzuncu Senfoni'dir. Ve o andan itibaren de Dokuzuncu Senfoni artık sadece bir müzik şaheseri değil, besteciyle dinleyici arasında kelimelerin asla sağlayamayacağı bir iletişimi kuran bir semboldür de.

O halde semboller, kelimelerin yerine konmuş ve sadece kelimelerin yerini tutan nesneler değildir. Sembolizmanın da, fikirlerin kelimeler yerine sembollerle ifadesi olmanın çok üzerinde bir işlevi vardır. Doğrudur, sembolle kelime arasında ortak bir nokta vardır: her ikisi de insanın arayışı sonucunda elde ettiği bir birikimi ifade etmek için kullanılırlar. Ne var ki bu arayışın hedefi, insanın aradığı hakikate dair bir manadır ve hakikat zıtlıkların ahenkli birliğinden oluşan bir bütündür. O halde ifadeye çalışılan mana da bir zıtlıklar bütünüdür. Bu manayı kelimeler vasıtasıyla ifade etmeye çalışmak, bu bütünü parçalar ve zıtlıkları ön plana çıkarır. Oysa ki sembol, ifade etmek istediği ana manayı bir bütün halinde içinde barındırır.

Bununla ne kastettiğimizi açmak için, biraz zıtlık kelimesinin üzerinde durmak ve bu kavramı alışlagelmiş manasının dışında düşünmek gerekir. Bu kelimenin geleneksel kullanımı bir çatışmayı, bir çelişmeyi anlatmak içindir: “Ahmet ile Mehmet çok zıt karakterlere sahipler” yahut da “her söylediğimin tam zıddını yapıyorsun”.

Oysa ki kainatın o eşsiz ahengini sezebilen insanlar, zıtlığı birbirini tamamlamak, birbirini dengelemek, birbirini var etmek şeklinde anlarlar. Bunu kötü, can sıkıcı birşey olarak değil, eşyanın tabiatının bir neticesi olarak görürler. “Evrende herşey çift ve zıt yaratılmıştır” yazar Zümer Suresi’nde Kuran’ın. Meselâ diyelim ki “iyi kötünün, ölüm hayatın zıddıdır”. Burada bir çatışma, bir kavga yok; tam tersine bir birbirini tamamlama, kendisini diğerine göre tanımlama var. Yani iyi olduğu için kötü var; yahut da hayat ölümle tanımlı zira ölüm diye bir kavram olmasa, hayat diye de bir kavram olmazdı. Soğuğu hissetmesek, sıcak kavramını icat eder miydik? Nefreti bilmesek sevgiyi bilebilir miydik?

Kaldı ki bu zıt kavramları birbirinden ayırmak, onları birbirleriyle karıştırır: neden soğuk soğuktur da sıcak değildir? Acaba ölüm hayat, hayat ise ölüm olamaz mı? Bundan tam 2500 sene evvel Eflatun sormuş bunu:

“Kimbilir, belki de hayat bir ölüm, ölüm bir hayat. Belki de biz şimdi ölüleri teşkil ediyoruz”

diyerek.

Eğer bir kavram tek başına mevcut değilse yani illâ ki başka bir kavrama göre tanımlanabiliyorsa, mutlak değil, izafi bir kavramdır. İzafi bir kavramsa da ona kimin nasıl baktığına göre değişir.⁷ Dolayısıyla izafi bir kavramı zıddı ile, yani aslında kendisini var eden ile beraber düşünmek, meselâ sıcak ile soğuğu, iyi ile kötüyü birlikte mütalaa etmek, aynı kavram olarak görmek gerekir zira ancak ikisi bir olurlarsa ayakta durabilirler.

Biraz evvel hakikatin zıtlıkların ahenkli birliğinden oluştuğunu ve buna dair ifade etmeye çalışılan manaların da bir zıtlıklar bütünü olduğunu söylerken kastettiğimiz buydu. Neyi ifade etmeye çalışırsanız çalışın, hayatta ne tezahür ederse etsin, ortada bir ana mana ve onu oluşturan çeşitli alt manalar var. İşte bu alt manalardan dışa vuranlara, kolay algılananlara *egzoterik (zahirî)*; içe dönük zor anlaşılanlara ise *ezoterik (batını)* denir.⁸

Ezoterizm, ezoterik manalara ulaşma çabasıdır. Bakın Oswald Wirth ezoterizmi nasıl tarif ediyor:

“Bugün üniversitelerimizde öğretilen bilim, yalnızca duyularımız ile algılanabilenleri dikkate alır. Herşeyin sadece dış yüzünü inceler ve ortaya akıl yolu ile kolaylıkla anlaşılabilen kavramlar koyar. Bu bilim, bu dışarının, barizin, görünenin bilimi, haricî bilimdir⁹. Bunu küçümsemek kimsenin aklına gelmez, lâkin bu bize, bir

⁷ Hoca Efendi vaazında Allah’ı anlatıyormuş: “ne yeredir ne göktedir, ne şöyledir ne böyledir”, dinleyenlerden Bektaşî dayanamamış lafı atmış: “Hocaefendi, şuna yok diyeceksin ama dilin varmıyor galiba”. Ben de bu izafi kavramlara yok diyeceğim ama dilim varmıyor! Protagoras’ı bir kere daha sevgiyle anıyorum.

⁸ Her ne kadar aksi fikirde olanlar varsa da, bence “ezoterik” tabiri “batını” kavramını, “egzoterik” kelimesi ise “zahirî” ifadesini tam olarak karşılamaktadır. Aradaki fark sadece bu kelimelerin batı ya da doğu kökenli olmaları ile ilgilidir ki, bu çalışma boyunca bunu dikkate almayacak ve bu kelimeleri birbirleri yerine kullanacağım.

⁹ “Haricî” ifadesinin Fransız masonik literatüründeki karşılığı “Profane”dır. Bu kelime ise aslında “mabedin dışında kalan” yahut “kutsal olmayan” demektir ki Wirth’in burada kastettiği de budur.

zamanlar Kutsal Bilim diye adlandırılan, gizli olanın, görünmeyenin, içeride olanın bilimini de ihmal ettirmemelidir.

Aşağıdaki örnek, bu iki bilim tarzının ayırdedici vasıflarını açıkça ortaya koyacaktır.

Ciltli bir kitap alalım ve bir bilim adamından bunu kendisine has yöntemlerle incelemesini rica edelim. O bunu mükemmelen yapacaktır; kitabın boyutlarını milimetrenin onbinde birine varan bir hassasiyetle ölçecek, ağırlığını hesaplarken bir miligramdan az bir küsuratı dahi dikkate alacaktır. Metindeki karakterler dikkatle sayılacak, hangi kaideye göre dizildikleri araştırılacaktır. Bütün bunların ötesinde bilim, kitabın kağıdı ve mürekkebinin kimyevi analizini yapacak velhasıl kitabın fiziksel özelliklerine dair her türlü araştırmayı, aynı mükemmellik ve hassasiyet ile yapacaktır.

Lâkin bütün bu malumat bizim için tali bir öneme sahiptir. Bizi esas ilgilendiren, kitabın içinde yazarlar, yani yazarın ifade etmek istediği fikirdir.”

Öyledir de hakikaten: neye yarar ki kitabı anlamadan; vermek istediği mesajı, yazılış gayesini algılamadan onun dış görünüşünü iyi bilmek. İşte ezoterizm, o kitabın içinde yazanı okuma gayesidir.

Biraz evvel ezoterizmi, tezahür eden bir ana manayı oluşturan çeşitli alt manalardan içe dönük zor anlaşılmalara ulaşma çabası olarak tanımladık. Tabii burada “kolay” ve “zor” sıfatlarının neye göre yakıştırıldıkları sorusu akla geliyor. Nihayet bir işin kolaylığı yahut zorluğu, o işi yapanın yeteneği ve bilgi birikimine bağlıdır ve kimine kolay gelen, bir başkasına zor gelebilir. Ama zaten ezoterizmin meselesi hangi alt mananın öne çıktığı değildir ki. Neticede biz bunlardan hangisini ön plana çıkartırsak o bizim için kolay algılanan dışa dönük mana olacaktır. Oysa ki hedef bunların üzerine çıkıp ana manaya ulaşmaktır. Bu da bütün alt manaları aynı anda görebilmekle mümkündür. Bunun yolu da alt manalardan herhangi bir tanesine takılıp kalmamaktan geçer.

Buradaki bütün mesele herşeye başka bir gözle bakabilmeyi bilmektir: eşyalara, kavramlara, canlılara, kendimize velhasıl akla gelebilecek herşeye, sorgulayan, araştıran ve asla ikna olmayan bir gözle bakabilmek. Sürekli günlük alışılmış kavramlarla düşünüp yaratıcılığımızı, sorgulayıcılığımızı, şüpheciliğimizi öldürmemek. Sadece beş duyumuza hitap eden zahiri manaların ötesine geçip, beş duyu ile algılanamayan batını manaları yakalayabilmek.

Bundan dolayıdır ki ezoterizm -aksini zanneden çok olsa da- mistik yahut metafizik bir yol değildir. Buna paralel olarak “ezoterik” kelimesi de eşyanın bir özelliği değildir. Meselâ ezoterik bir kitap yahut ezoterik bir mimariden bahsetmek doğru olmaz zira ezoterizm insana has bir terbiyedir.¹⁰ Bir kitap, eğer onu ezoterik gözle okursanız ezoteriktir, yoksa değildir. Elbette ki bir kitabı ezoterik bir gözle kaleme almak yahut bir binayı aynı bakış açısıyla inşa etmek mümkündür ama son tahlilde bu mesajların, ezoterik mektupların okunabilmesi, mektubu yazandan çok okuyana bağlıdır. Ve önemli olan, bu batını okuma, gönül gözüyle görme alışkanlığını

¹⁰ Bir tek ezoterik okul olur ki o da ezoterizm terbiyesinin verildiği yer manasına gelir.

edinmektir zira hayatın bütün temel mesajları zahirde değil batında gizlidir ve bunları çözebilmek ancak bu alışkanlığa sahip olmakla mümkündür.

İşte sembolle kelime arasındaki biraz evvel değindiğimiz temel fark da tam bu noktada karşımıza çıkıyor: neden-sonuç ilişkisine dayalı yaklaşımlar siyahı siyah beyazı da beyaz olarak görmek zorunda olduklarından, kelimeler dile getirmek istedikleri bütünü oluşturan zıtlıkları ön plana çıkarır ve bütünü parçalarlar. Oysa ki sembolizma, siyahla beyazı aynı şey olarak gören bir bakış açısının kendisini ifade yoludur. Böyle olunca da sembol, ifade etmek istediği manayı bir bütün halinde içinde barındırır. Bir başka ifadeyle sembol, kelimelerin dağıttığını birleştirir.

Bir kere daha hatırlatmakta fayda var ki kelimeyle sembolü böylesine çatıştırırken kelimedenden kastedilen, neden-sonuç ilikisine dayalı herhangi bir ifade tarzıdır. Yoksa, sembol ve kelime kavramları illâ ki birbirleriyle uzlaşmaz bir temel çelişki içerisinde olmak zorunda değildirler. Tersine, ezoterik perspektiften bakıldığında, kelimelerin de birer sembol olabileceklerini görmek mümkündür.

Bunu daha iyi görebilmek için, biraz önceki örnekteki Dokuzuncu Senfoni'nin yerine sevdiğimiz bir şiiri koyalım ve bundan ne anladığımızı anlatmaya çalışalım. Eğer şiirin bize çağrıştırdıklarını mükemmelen ifadelendirebildiğimizi düşünüyorsak, bu şiir bizim için kelimelerden ibarettir. Yok eğer bütün söylediklerimize rağmen, eksik kalan birşey hissediyor, içimizde uyananları bütünüyle dile getiremediğimizi düşünüyorsak, kelimelerden oluşan bu şiir bizim için sembolik bir işlev kazanmış demektir. Orhan Veli ne de güzel ortaya koyar bu ikilemi,

*Ağlasam sesimi duyar mısınız
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz
Gözyaşlarıma ellerinizle?*

*Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kıfayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden evvel.*

*Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.*

diyerek.

Ne mutlu ki anlatabilmek için kelimelere muhtaç değiliz. Eğer bir René Char çıkıp da “*Sevdiğimiz insanla artık konuşmuyoruz; ve bu sessizlik manasına gelmez*” diyebilmişse, bu sembolizmanın varlığı sayesinde.

Gerçekten de semboller, insanın asırlardan beri, hayatın temel sorularına dair elde ettiği bütün birikimi, gelecek asırlara ve nesillere iletebilmek için sığındığı bir liman oldular. Günümüzden binlerce yıl önce ortaya çıkan ve varoldukları günden beri kendilerini çözmeyi bilen şanslı insanların yolunu aydınlatan bu değerler, bilhassa son asırlarda kendilerini anlayamayan materyalist kafalarca küçümsendiler; fazla

antik hattâ bazen de antika olmakla, velhasıl çağa hitap etmemekle suçlandılar. Ama onlar hiç kırılmadılar; içlerinde barındırdıkları hakikati, kendisinden emin bir bilgenin sadeliği ve sessizliği içerisinde, onların lisanını anlayan imtiyazlı zümrenin gönlüne ılık ılık akıttılar. Bu ortak dili konuşan ama birbirlerinden farklı devirlerde yaşamış insanlar arasında bir gönül köprüsü kurdular. Böylece, yalnızca içinde olan imtiyazlı kişilerin anlayıp istifade edebileceği, dışarıda kalanlara ise hiçbir şey ifade etmeyecek, belki de çocukça gelecek, zamanın ve mekânın üzerinde bir dünyanın mimarı oldular.

Düşününüz bir, asırlardan günümüze inşa edilen mabedlerle; camilerle, kiliselerle; bunların minareleri ve kubbeleriyle; çöllerin derin sükûtunda yükselen piramitlerle; şark memleketlerinde merhale merhale sıralanan harabeler ve kabirlerle; inisiye bestecilerin büyümlü nağmeleriyle; tarihin derinliklerinden gelen efsanelerle; mitolojik yahut kutsal kitap kaynaklı metinlerle; çocuk masallarıyla yahut da hepimizin bilip tanıdığı ama anlamı üzerinde durmadığı birtakım işaretlerle manası bugün unutulmuş nice mesajlar iletilmektedir. Bu mesajlar insanlık kültürü denilen o muazzam birikimi günümüze taşımakta ve içlerinde bizim temel hakikatimizi barındırmaktadırlar.

Sözün özü sembolizma, insanın sezgileriyle ulaştığı birikimin sonraki nesillere iletilmesinde sadece sembollerden yararlanılan bir lisandır. Bir lisan olduğu için de son derece iyi tanımlanmış –ama nedenselliğe dayalı olmayan- kuralları vardır; gelişigüzel bir şekiller dizisi olmanın çok ötesinde, sırrına ancak yoğun emek sarfederek vakıf olunabilecek ve birbirini tutarlı bir biçimde takip eden bir nevi fikirler dizisidir.

Güzel olan bu lisanın öğrenilebilir olmasıdır. Bunu öğreten okullara inisiyatik okullar, bu dersin adına inisiyasyon, bu dersi almakta olan kişilere ise inisiye denir.

Önümüzdeki bölümü bu okulların müfredatının incelenmesine ayırdık.

Bölüm 3: İnisiyasyon ve Metodolojisi

Totaliter bir düşünce sisteminin insan aklı üzerinde kurduğu hâkimiyeti yıkan her ideoloji, insanın özgürleşmesine hizmet eder. İnsanı geçmişin mirası inançları sorgulamaya iten her ideoloji, aydınlanmayı destekler.

Feyerabend

İnisiyasyon kelimesinin kökü, Latince "başlangıç" manasına gelen "initium"dur. İnisiyasyon, başlangıç yoluna koymak manasına gelir. O halde inisiyeler, belirli bir yolda yürümeye başlamış insanlardır. Bu yol, sembolizma denilen lisanı öğrenmenin yoludur; bu yol ezoterizme nüfuz etme yoludur.

İnisiyasyon son derece tabii bir sosyal hadisedir ve insanın içinde daima mevcut olmuş olan temel hakikatleri kavrama yani tanrılaşma arzusundan kaynaklanmaktadır. Bundan dolayıdır ki asırlar boyunca çok farklı medeniyetlerde sayısız inisiyatik okullar bulmamız mümkündür. Esasen inisiyasyon, her devirde hakikati aramış olan insanoğlunun bir tefekkür ve dahilî çalışma mekanizmasını harekete geçirip hadiselerin ezoterik yüzünü görebilme ve böylece kendisinden önceki bilgi birikimine malik olabilme arzusunun bir neticesidir.

Ezoterizm, sorgulayan insanın kalıp cevaplardan tatmin olmamasının bir ürünüdür. Bundan dolayı da değişmez ilkeleri, dogmaları yoktur. Bilim adamı evrenle ilgili bir sonucu koyar ortaya; din adamı inancı tek bir kelimeye bağlayabilir; felsefeci doğal yahut insani gerçekler için bir ilke getirir. Bütün bunlar son sözlerini bir yasa şeklinde ortaya koyarlar. Oysa ki ezoterizm sadece bir anahtar verir, o da üstü örtülü bir şekilde. Anahtarın nasıl kullanılacağını ise herkes kendisi keşfedecektir.

Bu anahtarı “doğru” kullanabilmek, zihnimizi her türlü dogmadan kurtarmakla mümkündür. Onun içindir ki inisiyasyon yoluna koyulmuş insanın temel özelliği, hür bir insan olmasıdır. Burada hürriyetten kastımız, basın hürriyeti, fikir hürriyeti yahut gösteri hürriyeti gibi kavramların ötesinde ve üzerinde olarak insan zihninin hürriyetidir. Bütün bu çalışma boyunca hürriyetten her bahsettiğimizde, kastettiğimiz bu olacaktır: insan zihninin hürriyeti. İnisiyasyonun temelinde yer alan, hattâ belki de varoluş sebebi olan bu vazgeçilmez, mutlaka anlaşılması gereken kavramın üzerinde biraz daha duralım o halde.

∴

İnkâr edilemez bir gerçektir ki, hepimiz hayata belirli gözlüklerle, belirli kalıpların arasından bakıyoruz; düşüncelerimizde, sözlerimizde ve davranışlarımızda bunların etkisi altında kalıyoruz. Bu gözlüklerin adı kimi zaman bir ideoloji, kimi zaman bir din, kimi zaman da küçüklüğümüzden beri bize doğru diye öğretilen değerler oluyor. Bazen menfaat, bazen ihtiras, bazen de bilgisizliğimiz gözümüze takılan bir gözlük haline dönüşüyor. Fakat bu gözlüğün adı ne olursa olsun, değişmeyen bir gerçek var: nasıl ki mavi bir gözlükle tabiatın yeşilini, yahut kırmızı bir gözlükle göğün mavisini algılamak mümkün değilse, ideolojilerin, önyargıların takmış olduğu gözlüklerle de hakikati algılamak mümkün değildir.

Hür insan bu gözlüklerden, bu zihinsel prangalardan kendisini kurtarabilmiş insandır. Onun içindir ki inisiyatik okulların kendilerine has gözlükleri yoktur; zaten olsaydı ideolojilerden farkları kalmazdı ki! İnisiyasyonun temelinde, bütün gözlüklerimizi atıp hadiselerle çıplak gözlerle bakabilmeyi öğrenmek yatar. İşte inisiyasyonun elde etmeye çalıştığı insan bu manada hür insandır: aklı tamamen aydınlık; her türlü peşin hükümden kurtulmuş; görüş açısı insanlık hakikatini bütünüyle kavrayacak kadar açık. Bu insan için "hakikat" birdir çünkü bölünmez bir bütünün tamamıdır. Kendisi de dahil olmak üzere herkesin bir felsefe anlayışına ve dünya görüşüne sahip olmaya hakkı vardır fakat bunların hiçbirisi hakikatin tamamı değildir. Her felsefi veya dinî inanç, kendi içinde bir bütün, fakat her birisi, aynı hakikate başka başka açılardan baktığı için, büyük bir piramidin birer köşesidir. Piramidin tamamı, tek pencereden bakmakla kavranması mümkün olmayan "hakikat"ın kendisidir.

Peki inisiyasyon bu insanı nasıl elde edecektir? Böyle bir dönüşümün bir anda olması mümkün müdür? Elbette ki hayır. İnisiyasyon anlık bir hadise değil bir süreçtir. Bu süreç etkileyici bir törenle başlar. Öylesine çarpıcı bir törendir ki bu bir anda insana gördüğü biçimler dünyasının haricinde, çok daha zengin, çok daha manalı bir başka dünyanın mevcudiyetini gösterir. Bu demek değildir ki inisiye edilen kişi birtakım hakikatleri bir anda kavrar. Sadece bunların mevcudiyetinin ve araştırılmaları gerektiğinin farkına varır; ezoterizmin önemini ve değerini kavrar; böylece gözü ve gönlündeki bir perde kalkmış olur; artık hayatının geri kalan kısmını buna göre düzenleyecektir. Kısacası inisiye bilen değil arayan, araması gerektiğinin farkına varan insandır. Bundan sonraki hayatı gördüğü biçimlerin dışı vurmeyen ikinci manasını yani ezoterik mesajını aramakla geçecektir ki bu sayede erişmeyi ümit ettiği hakikate ulaşabilsin. O halde inisiyasyon bir amaç değil araç; bir son değil başlangıç; bir tören değil, bir töreni de içine alan ömür boyu devam edecek bir süreçtir.

Bu süreç boyunca sürekli vurgulanan iki kavram vardır: *inisiyatik ölüm* ve *kendini tanıma*. İnisiyatik ölüm kavramının altında, inisiye edilenin hür bir insan olarak yeniden doğmak için eski hayatında ölmeyi kabul etmesi fikri yatar. İnisiyasyon töreni esnasında çeşitli sembolik hareketler, fiziki ve moral sınavlarla kişiye öldüğü ve yeniden doğduğu hissi verilir; inisiye edilen kişi artık yepyeni bir insandır. Onun içindir ki bütün inisiyasyon ritüellerinde, hangi kültüre ait olurlarsa olsunlar, ortak olan bir sembolizma vardır: ölüm ve yeni bir hayata doğuş.

İnisiyasyonun gayesi açısından o kadar önemlidir ki bu kavram, buna sahip olmayan bir ritüele inisiyasyon ritüeli dahi denilmemesi gerekir zira inisiyatik ölüm olmaksızın, inisiyasyonun varmak istediği hedeflere ulaşması mümkün değildir.

Bakın eski bir hristiyan bilgisi, ne fısıldıyor bize asırlar ötesinden¹¹:

*Kendini bulmak, kendini unutmakla mümkündür,
Affedilmek, affetmekle mümkündür,
Sonsuz hayata yeniden doğmak, ölmekle mümkündür*

İşte inisiyasyonun temel mesajı buradadır: artık başka bir dünyaya mensup, farklı bir insan olmak. Ve inisiyasyonun verdiği bu mesajı anlamış olanlar, bunu yaşamamış ya

¹¹ Saint-François d'Assise (1182-1226)

da anlamamış olanların bildikleri ve tek zannettikleri dünyanın dışında ve üzerinde, bambaşka bir dünyada yaşamaktadırlar. Üstelik bu ikinci dünya, hiç de öyle sembolik, hayali, teselli için uydurulmuş bir dünya değildir; bilakis, en az ilki kadar gerçek; var olan, bakmasını bilen gözlerle kolaylıkla görünen lâkin çok daha sağlam temeller üzerinde yükselen aydınlık, pırıl pırıl bir dünyadır bu.

Burada altı önemle çizilmesi gereken bir husus var: üzerinde bu kadar ısrarla durduğumuz ve inisiyasyonun temelini teşkil ettiğini söylediğimiz inisiyatik ölüm kavramı, birtakım iyi temennilerden ibaret ve ne mana ifade ettiği belirsiz bir soyut kavram değildir. İnisiyatik ölümün temelinde, insanın kendi benliğinin derinliklerine tek başına inmesi yatar; bu ise başlı başına psikolojik bir süreçtir ve insanın kendini tanımasını sağlar.

Kendini tanımak. Bilgelige ulaşmanın yegâne yolu. Hayatı ve kainatı anlayabilmenin temel şartı.

“Kendini tanı! O zaman kâinatı ve belki de tanrıları tanıyacaksın!” yazıyordu bundan asırlar öncesinde, ahenk tanrısı Apollon’un tapınağının girişinde.

Peki ama ne demektir bu? Ayakları yere basmayan, iyi bir temenni olmaktan öteye gidemeyen hoş bir hayal midir yoksa ulaşılması mümkün, üstelik de buna erişebilenlere yeni bir hayat bahsetme gücüne sahip somut bir hedef mi? Bu suali cevaplandırmadan inisiyasyonu anlamak mümkün değildir. O halde gelin biraz inisiyatik ölüm ve kendini tanıma kavramlarını inceleyelim.

∴

Konuya basit ve inkâr edilmesi güç bir tespit ile başlayacağız: insanın kişiliği, içindeki *ben*, sayısız unsurun bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Üstelik bu unsurlar genellikle birbirinden bağlantısız, hattâ bazen de birbiriyle çelişen, mücadele eden unsurlardır. Bu sebeptendir ki insanın bilinçüstü, kâh dışarıdan kâh da benliğinin derinliklerinden yani bilinçaltından kaynaklanan kuvvetlerce saptırılmakta, insanoğlu, değerleri, hedefleri ve davranışlarını bir türlü birbirleri ile bağdaştıramamaktadır. Aziz Pavlus’un *“nefret ettiğim kötülüğü yapıyorum; takdir ettiğim iyiliği ise boşveriyorum”* derken kastetmek istediği budur. Keza ondan asırlarca sonra yaşamış bir Yunus Emre’nin

*Beni bende demen, ben ben değilim
Bir ben vardır bende, benden içeri
Süleyman kuş dili bilir dediler
Süleyman var Süleyman’dan içeri.*

dizeleri de aslında insanoğlunun değer-hedef-davranış üçgeninin dengesini bulamamış olmaktan duyduğu isyanın en duru bir biçimde dile gelişi değil midir?¹²

¹² Bir tarafta Havarilerden Aziz Pavlus, diğer yanda Yunus Emre. Yaşadıkları devirler, toplumlar, şartlar mukayese kabul etmeyecek biçimde farklı. Ama verdikleri mesaj aynı. Bunda şaşıracak birşey yok zira aradığımız hakikat, insanoğlunun hakikati, aynı; ve inisiyatik yolda yürümesini, sembollerin

Bu dengesizlik insanoğlunu daima rahatsız etmiş ve buna bir çözüm aramaya itmiştir. Çoğunluğun seçtiği kolay çözüm, unutma, inkâr ve görmezden gelme olmuştur. Sadece bir şanslı azınlık, insan benliğindeki bu düzensizliğin sebeplerini anlama ve onu örtbas etmeden tedavi etme, içimizdeki kaosu ahenge dönüştürme yolunu seçmiştir. Bunlar kadın olsun erkek olsun, inisiyasyon yolunda yürüyenlerdir.

Gerçekten de inisiyasyon, insanın bu temel sıkıntısına bir çare olmuştur zira inisiyatik ölüm, insanın benliğinin dehlizlerinde yaptığı bir gezintidir. Bütün inisiyasyon törenlerinde ortak bir husus vardır: inisiye edilecek kişinin üzerindeki metalleri ve değerli eşyaları alınır. O artık aldatıcı bir parlaklığı olan herşeyden vazgeçebilmeye razı bir insandır; dış görünüşlerin dünyasında muteber olan herşeyi gönüllü olarak terketmiş; sembollerin lisanını, ezoterizmi öğrenmeye ve bu içine girmeye aday olduğu yeni dünyanın değerlerini önemsemeye talip olmuştur. Bu aslında talibin yaşadığı dünyada ölmesi ve bambaşka değerlerin hüküm sürdüğü bir dünyada yeniden doğmasının ilk adımıdır.

Sembolik bir ölüm ve yeniden doğuş... Başka bir ifadeyle inisiyatik ölüm...

Eğer geleneksel bir inisiyasyon törenini ele alacak olursak, talibin evvela gözleri bağlanır; kollarına girenlerin yardımıyla karanlıklar içerisindeki yürütülür. İnisiye adayı etrafını görememekte, lâkin sürekli olarak yerin dibine doğru indiğini hissetmektedir. Uzunca bir inişten sonra kendisini yapayalnız ve yarı çıplak bir halde kapkaranlık, sadece hafif bir mum ışığı ile aydınlatılan küçük bir hücrede hapsedilmiş bulur: burası onun mezarıdır.

Artık ölmesi gerektiğini anlamıştır. Buna razıdır da. Hayata veda etmeden son yapacağı iş, önündeki kağıda son arzularını belirteceği vasiyetini yazmaktır.

Peki buraya ne yazacaktır? Kimseye herhangi bir maddi varlık bırakmasına imkân yoktur zira sahip olduğu her türlü malı mülkü daha başlangıçta kendi arzusuyla teslim etmiştir; girdiği o küçük mezarda ne en ufak bir maddi değere sahiptir, ne de etrafında manevi bir paylaşıma girebileceği tek bir insan vardır; parasız, pulsuz, yarı çıplak ve yapayalnızdır. Esasen o anda sahip olduğu ve geride kalanlara bırakabileceği tek şey onu yaşatan hayat enerjisidir.

Bunu farketmekle aslında kendisinin bir güç olduğunu da farketmiştir; zira sahip olduklarının her türlü elinden alınmış gibi görünmesine rağmen o yine de istediği gibi kullanabileceği bir enerjiye sahiptir. Daha da önemlisi, anlamıştır ki bir zamanlar sahip olmuş olduğu diğer maddi değerlerin gücü bu enerjinin yapabileceklerinin yanında koca bir hiçtir. Teslim etmiş olduğu madenî eşya artık ona eskisi kadar parıltılı gelmemektedir zira artık bilmektedir ki asıl parıltı insanın kendi içindedir. Anlamıştır ki o vermeden önce çok düşündüğü madenler, insanın içiyle beraber parladıkları müddetçe belki bir şey ifade edebilirler. Aksi takdirde ise ancak bir adım önünü görmekten bile âciz zavallıların kandıkları aldatıcı bir parlaklık ve koca bir hiç olmanın ötesine gidemezler.

lisanını çözmesini bilenler, batın ilminin o ustaları, zahîr farklılıkları ne kadar çok olursa olsun aynı mesajları aynı şekilde okuyabiliyorlar.

Bu kararı verebilmiş olmaktan dolayı çok mutludur; ve o anda emin olmuştur ki o artık sadece istediği gibi kullanabileceği bir enerjiye sahip bir insan değil, bizzat kendisi böyle bir enerjidir.

Peki bu enerjiyi nasıl kullanacaktır? Nasıl kullanılmalıdır? İşte vasiyetini yazmadan evvel mutlaka cevaplandırması gereken temel soru budur.

Eğer iyi düşünürse, başbaşa kalabilmek imtiyazına eriştiği ve aslında duygu, düşünce ve iradesinin odaklandığı yer olan benliğinin en ücra köşelerine kadar inebilirse görecektir ki bu enerjiyi, yani kendisini, yüce bir iyilik, doğruluk ve güzellik ülküsünün gerçekleştirilmesi için sarfetmekten daha uygun bir şey yoktur. Bu tespit onu insanların ve insanlığın kaderini iyiye götürmek üzere inisiyelerin usulünce çalışmaya karar vermeye itecektir; inisiyatik terminolojide bunun adı Büyük Eser'in ortaya çıkarılmasıdır.

Bu kararı verdikten sonra, artık ölebilir. Bu ölüm, haricî varlığının¹³ ölümüdür. Zira o, bu andan itibaren, sıradan insanlar gibi içindeki “ben”in esiri olmayacaktır. Haricî dünya, insanların kendilerini dünyanın merkezi gibi gördükleri ve sadece kendileri için yaşadıkları yerdir.¹⁴ Oysa ki inisiyeler, tek başlarına girmiş oldukları küçücük bir mezarda kendileri ile başbaşa kalma imkânını bulmuş ve bu sayede kendi hiçliklerini anlamış insanlardır. Onlar, tek başlarına hiçbirşey olmadıklarının lâkin insanlık denilen muazzam bir bütünün bir parçasını teşkil ettiklerinin bilincindedirler. Doğrudur, muhteşem bir organizmanın çok mütevazı bir hücresidirler, ne var ki hücrenin yaşayabilmesi bu organizmada üzerine düşen işlevi yerine getirmesine, yani varoluş sebebine uygun hareket etmesine bağlıdır.

Bütün inisiyatik bilgelik bu ontolojik bağlantı üzerine oturmuştur: insan, insanlık denilen, kendisinin üzerinde bir başka varlığın sinesinde yaşamaktadır. Sahip olduğu herşeyi bu varlığa borçludur; fakat bu borç karşılıklıdır zira insan olmadan insanlık da yoktur.

Bu noktada acilen cevaplandırılması gereken bir soru ortaya çıkıyor: böyle bir bağlantıyı esas aldığımızda, *yaşamak* kelimesi ne ifade eder?

Burada önemle altı çizilmesi gereken husus, inisiyatik yaklaşımın kesinlikle dünya nimetlerinden zevk almaya, ferdî arzuların tatminine karşı bir tavrı beraberinde getirmediğidir.¹⁵

¹³ Geçen bölümde değinmiş olmamıza rağmen, bir daha hatırlatmakta fayda var. Ezoterizm literatüründe, “haricî” sıfatı, “inisiyatik dünyaya ait olmayan” manasına gelir. Aynı şekilde, inisiye edilmemiş kişiler de “haricî” diye adlandırılırlar.

¹⁴ Bu ifadeye çok itiraz eden oldu. Hattâ “canım haricî alemdeliklerin de sevdikleri, yakınları yok mu? Onlar için fedakârlıklarda bulunmuyorlar mı?” dendi. Oysa ki benim de altını çizmek istediğim nokta tamı tamına bu. Elbette ki insanlar kendileri dışında “yakınım, sevdiğim” diye tanımladıkları başka insanlar için de yaşarlar ama inisiyatik perspektiften baktığınızda bu diğer insanlar da “kendileri” kategorisindedir; neticede bu davranışları kendilerini merkez alıp diğer insanları da bu merkeze, yani kendilerine yakınlıkları nispete yüceltmek, el üstünde tutmaktan başka birşey değildir. Ve bunun da inisiyasyonun “fertle bütün birbirlerinden ayrı düşünölemeyecekleri için bütünü kendini sever gibi sevmek” yaklaşımı ile uzaktan yakına ilgisi yoktur.

¹⁵ Böyle bir yaklaşıma sahip ve inisiyatik metodu uyguladıkları düşünölen bir takım kurumlar mevcuttur; lâkin bu onların inisiyatik karakterinden değil sahip oldukları ve bazen de inisiyatik usullerle çelişebilen başka özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Masonluk için ise, böyle bir yaklaşım söz konusu bile değildir.

Ferdî arzular elbette ki tatmin edileceklerdir. İnisiyatik metod buna sadece müsaade etmez, bunun belirli bir noktaya kadar şart olduğunu da düşünür zira bu arzular aslında fert olarak insanın, tür olarak insanlığın bekasını temine çalışan bir mekanizma vazifesini görürler. Hayatın ve kendi hayatlarının manasını anlamış insanlar, bu arzularını bu manaya uygun biçimde tatmin edeceklerdir.

Nasıl ki bir tohum çiçek verebilmek için etrafında gelişmesine faydalı olabilecek maddeleri doymaz bir iştah ile kendisine topluyorsa, inisiye olsun olmasın her insanın yaşama içgüdüğü de eşyanın tabiatında varolan bir egoizme sahiptir. Üstelik bu egoizm, hedef olarak koyduğu birtakım yüksek değerleri gerçekleştirebilmesi için ona güç sağladığı nispette sadece meşru olmakla kalmaz, aynı zamanda kutsal bir mahiyet de kazanır.

Burada önemli olan nerede durulacağını bilmektir; yani belirli bir güce erişen insanın, bunun sarhoşluğu ile kendisini bekleyen daha büyük hedefleri unutup sadece kendisini düşünmeye başlamaması ve hayatının geri kalan kısmını sadece arzularının tatminine yönelik bir şekilde yaşamamasıdır. Zira ondan beklenen, bütün bu doğal dürtülerine uyarken hemcinslerini ve mensubu olduğu insanlık camiasını unutmamasıdır.

Burada özellikle vurgulanması gereken bir nokta var: meseleyi yukarıdaki biçimiyle ortaya koyduğumuzda, arzuların belirli bir noktaya kadar tatmininin meşru olduğunu lâkin bunu yaparken başkalarının da düşünülmesi gerektiğini söylemekle yeni birşey söylemiş olmuyoruz; bu zaten haricî âlemde de asırlardan beri tekrarlanagelen, inisiye olsun olmasın aşağı yukarı herkes tarafından kabul edilmiş bir tespitten başka birşey değildir. Esasen bütün medeniyet, insanların şirazesinden çıkmış arzuları tek kanun olarak görmekten vazgeçip bunları dizginlemeleri ve karşılındakilere de saygı göstermeleri gerektiğini anlamaları ile başlamıştır. Bu, beraberce, toplu yaşayabilmenin olmazsa olmaz şartıdır ve bunu görebilmek için inisiyasyona gerek yoktur.

Velhasıl insanlar bu gerçeği çok temel bir ihtiyacın doğal bir sonucu olarak öğrenmişlerdir. Oysa ki insanlık bundan çok daha ilerisine, çok daha iyisine lâyıktır. İşte haricî usullerle inisiyatik yaklaşım arasındaki fark buradan itibaren belirginleşmeye başlar zira haricî âlemde doğruluk, arzuların başkalarına zarar vermeksizin, doğru olarak bilinen değerler muhafaza edilerek meşru bir şekilde tatmini manasına gelir. Herkes bu kurala, medeni insanlar arasında toplu bir yaşamı mümkün kılacak şekilde uymaya çalışır.

Oysa ki inisiyasyonun gayesi insana tek başına bir hiç olduğunu anlatmaktır: sahip olduğu herşey, bütün güç, servet, şöhrat bir gün gelecek elinden gidecek, Evrenin Ulu Yaradanı bütün bu zahirî farklılıkları ilâhi tesviyesinde aynı seviyeye getirecektir. Ne zenginlikler, ne kudretler, ne “mühim” insanlar geçmiştir bu gökkubenin altından, bugün hiçbirisinden eser dahi kalmaksızın, hiçbirisinin adı bile anılmaksızın. Hani Alparslan’ın kabrinde yazarmış ya “bir zamanlar dünyalara sığmayan koca Alparslan burada bir avuç toprağa sığmış yatıyor” diye. İşte inisiyatik bilgelik bu hakikatin çok iyi farkındadır; ve inisiyasyon, insana bir çağrıdır; kendi dar, kısıtlı hayatında ölmeye ve çok daha üst seviyede bir büyük hayata *doğmaya* bir çağrı!

Bu hayat insanlık denilen bütünün hayatıdır; dolayısıyla burada söz konusu olan ferdileşmekten insanlaşmaya, ama kelimenin en derin manası ile insanlaşmaya geçmektir. Haricî hayatın en önemli şey olarak görüp, son tahlilde asla vazgeçmeyeceği bir *ben* anlayışından, ezelden ebede giden bir *bizin* küçük ama önemli bir parçası olduğunun bilincinde ve bu *biz* için kendisinden vazgeçebilecek, kendisini o bütünlükte kaybedebilecek bir *ben* anlayışına geçebilmek.

Bir önemli mason düşünür Salim Ahmet Çalışkan'ın 1970 senesinde mason eşlerine hitaben yaptığı bir konuşmada “*Sizin evlatlarınız hakkında duyduğunuz sevginin benzerini biz insanlık hakkında duymaya çalışırız. Sizin herhangi bir ıstırap karşısında duyduğunuz teessürü biz bütün bedbaht insanlar hakkında duyarız*” derken kastetmek istediği, yahut da Şahir Erman'ın “*Eğer dünyanın, yerini haritada bile gösteremeyeceğiniz, en ücra bir köşesinde ıstırap çeken bir insan varsa, o benim!*” sözleriyle dile getirmeye çalıştığı bundan farklı bir şey olmasa gerek.

Bu seviyeye gelebilmek, kim olduğumuzu, nereden geldiğimizi ve nereye gittiğimizi anlamakla mümkündür zira ancak bu sayede şu yerküre üzerindeki varlık sebebimizi, hayatın ve kendi hayatımızın manasını çözebilir ve dünya üzerindeki şu kısa misafirliğimizi buna verdiğimiz cevaba uygun olarak geçiren mutlu insanlardan biri oluruz.

Bunu başarabilmemiz sadece kendimizi tanımamızla mümkündür.

Şimdi daha da anlam kazanmıyor mu bundan asırlar öncesinde, ahenk tanrısı Apollon'un tapınağının girişinde yazan yazı: “*Kendini tanı! O zaman kâinatı ve belki de tanrıları tanıyacaksın!*”

Ya da onikinci yüzyıl mistiklerinden Hildegarde de Bingen'in buna bir akis gibi verdiği cevap: “*Ey insan! Kendine iyi bak! Yeryüzü de gökyüzü de sendedir!*”

Yahut da bir Sefil Selimi'nin, tam 600 sene sonra Yunus'a verdiği karşılık:

“*Bir ben vardır bende, benden içeri*”
Yunus böyle demiş, ondaki benim.
Sen seni incele, senden içeri,
Sen bende, ben sende, sendeki benim

Bu, geleneksel inisiyatik öğretinin temel mesajıdır: “*Kendini tanı!*”.

Esasen geleneksel öğreti çok açıktır: “yukarıdaki herşey aşağıdakine eşittir”; yani mevcut olan herşeyi içine alan bir makrokozmos vardır, bir de mikrokozmos diye adlandırdığımız insan. Mikrokozmos makrokozmosun bir temsilidir. Diğer bir ifade ile kâinatta öyle bir bütünlük ve ahenk vardır ki insan ancak bu kâinatın bir sureti olabilir. Bundan dolayıdır ki kâinatta mevcut olan herşey insanda da vardır. O halde insanın kendisini tanımadan kâinatı tanıması mümkün değildir.

Bu mesaj, asrımızda çok görülen yaldızlı lâkin içi boş sloganlardan bir tanesi değildir. İnsanoğluna bir davet; kendi fiziki ve ruhi işleyişini anlamaya ve bu sayede üstad olmaya, kendi kendisinin üstadı olmaya bir çağrıdır.

Kendini tanımak, insanın hem kendisiyle hem de dışındaki dünya ile ahenk içerisinde olması demektir. Kendini tanımak, insanın zaafları ve sıkıntılarının temel kaynağı olan iç çelişkilerini aşmayı öğrenmesi demektir. Ve en nihayet kendini tanımak, insanın kendisine hükmetmeyi öğrenmesi ve bu sayede huzuru ve saadeti elde edebilmesi demektir.

Bu insanın hayata karşı olan temel sorumluluğudur. Kişinin hayatının anlamlı mı yoksa boşuna mı geçtiğini tayin edecek olan da budur: kendi içindeki huzur ve ahengi tesis etmek ve bu sayede evrensel ahengin aksamayan bir parçası haline gelebilmek; varoluşun, hayatın ve kendi hayatının manasını sezip arzularını ve nefsinin bu manaya uygun bir şekilde yönlendirebilmek.

Bunlar büyük ve iddialı lâkin ulaşılması mümkün hedeflerdir; gerçekleştirilmesi imkânsız ham hayaller yahut da entelektüel tatmin gayesini güden felsefi spekülasyonlar ise kesinlikle değildir. Ve insan bunu yakalayıp anladığı gün, kâinatın o eşsiz ahenginin bir parçası olacak, kendi kaderini kendi eline aldığını hissedecek. Bu ise ona başka hiçbir şeyin veremeyeceği bir güveni verecek. O gün yere daha sağlam bastığını görecektir, nabzının her atışında gezegenlerin güneşler etrafındaki dönüşlerinin ritmini duyacak ve bu suretle aldığı her nefesin eşsiz bir ahengin vazgeçilmez bir parçası haline dönüşüğünü hissedecek.

Bu da ona gerçek saadeti getirecek. Aynı yıllarca evinden ayrı kalmış bir insanın yuvaya dönüşünden duyduğu mutluluk gibi, insan da tabii ve ayrı düşünülemez bir parçası olduğu şu evrenle bütünleşebilmenin ve evrensel gelişme sürecine küçük ama faydalı bir katkıda bulunabilmenin eşsiz saadeti yaşayacak. Ve bu sayede şu biçare varlığının ölüme mahkûm kısmını aşacak, ölümsüzlük duygusunun kudretini iliklerinde hissedecek.

Bunu başarmak kâinatı avuçlarının içine almayı başarmaktır; bunu başarmak günlük hayatın dar kalıplarının insanın benliğinde biriken küllerini temizlemek, herkesin içinde zaten mevcut olan o ilâhi ışığı uyandırabilmektir. Bunu başarmak ölüm korkusunu geride bırakarak iyi yaşamayı ve iyi ölmeyi öğrenebilmektir. Bunu başarmak ölümsüzleşmek, tanrısallaşmaktır.

*“Ölüm korkusunun hüküm sürdüğü yerde sonsuz hayattan bahsetmeye imkân yoktur; ve artık sonsuz hayattan ve sonsuzluktan bahsetmen gereken vakit geldi”*¹⁶

Bu sözler ölmeden önce ölmeye yani inisiyatif ölümüne bir davettir.

Bunun önemini bildiği içindir ki İslam tasavvufu “Yaşarken bir defa ölmemişler ölmeyi de bilmezler” der. Bunu başarmış olduğu içindir ki Cagliostro “*Ne hiç bir devire ne de hiç bir mekâna aidim; manevi varlığım ebedî mevcudiyetini yaşıyor*” diyebilmiştir.

∴

Buraya kadar söylediklerimizden çıkan bir sonuç var: inisiyasyonun hedefi ferttir. Ferdin psikolojik olarak aşağı bir halden yüksek bir hale geçirilmesi, kendisini

¹⁶ Schwaller de Lubicz (Appel du Feu, 1926)

aşması, esasen içinde zaten taşımakta olduğu bir gücü harekete geçirmesidir. Sembollerin en önemli özellikleri kişinin bilinçaltına hitap etmeleridir. O halde, inisiyasyon sürecinin temel gayesi inisiyeye sembolleri kullanarak kendi içine bakmasını öğretmek ve bu sayede bilincinin sınırlarını, bilinçaltının aleyhine genişletmektir.

İnisiyasyonun başarıya ulaşip hedefine varabilmesi, diğer bir deyişle basit bir tören olmanın ötesine geçip töreni yaşayanın bir inisiye haline gelebilmesi için birbirine bağlı üç önemli şart vardır.

Bunlardan ilki ferdin eğilimidir. Eğer haricî¹⁷ iyi niyetli değilse, orada inisiyasyon töreninin kendisine vermek istediği mesajları almak arzusu ve bunları içine sindirebilecek manevi hazırlıkla bulunmuyorsa, inisiyasyonun başarıya ulaşabilmesi mümkün değildir. Zira inisiyasyon gönülde doğan, kelimelerle ifade edilemeyen ve kelimelerle ifade edilemediği için de normalde başkalarına iletilemeyecek bir nurun, bir aydınlığın, gönülden gönüle doğrudan, kelimelere ve birtakım başka maddi vasıtalarla gerek kalmaksızın naklidir. Bu aydınlanma belki herkeste farklı şekilde ortaya çıkacaktır; belki verilmek istenenle alınan şey aynı olmayacaktır; lâkin ne olursa olsun neticede bir gönülden diğerine bir aydınlık pınarının akışı temin edilecektir ki önemli olan da budur. Bu ise ancak çift taraflı bir ilişkiyle elde edilebilir. Bundan dolayıdır ki inisiye edilmeye çalışılanın yani misterlere¹⁸ erişmeye aday olan haricînin duyarsızlığı, bir başka deyişle gönlünü ona iletilmek istenen ışığa kapatması inisiyasyonu başarısız kılar zira bu durumdaki bir haricînin maneviyatına, bilinçaltına etki edebilmek imkânsızdır.

İkinci şart inisiyasyonun ferdin bilinçaltına tesir edebilmesidir. İnisiyasyon hiçbir şekilde bilimsel olarak anladığımız manada bir bilgi vermez, eğitip öğretmez; yalnızca kişiye arama ihtiyacını hissettirir; onu her türlü bilgiyi almaya hazır hale getirir. Bunu ise kelimelerle ifade edilemeyen bir ruhsal etki vererek yapar; sırrı yaşanır, ifade edilemez; onu herkes kendisinde duyar zira inisiyasyon kişinin bilinçaltında iz bırakır. Bu safhaya gelmiş olan kişinin kendisinde durgun halde varolan gücü harekete geçmiştir; dolayısıyla onun için artık bir geriye dönüş söz konusu değildir. O artık bir inisiyedir ve yola koyulmuştur.

Bu yolda ilerleyebilmesi ise üçüncü şart olan şahsi çabasına bağlıdır; ne kadar emek sarfederse, o kadar ileri gidecektir. Ne var ki bu emeği az da harcarsa çok da harcarsa madem ki bir defa yola koyulmuş ve ilerlemesi gerektiğinin farkına varmıştır, kim ne derse desin o bir inisiyedir.

Sözün özü inisiyasyon doğrudan doğruya ferdi ve ferdin bilinçaltını hedef alan bir törendir. En önemli özelliği ise, başarıya ulaşması halinde ömür boyu devam edecek bir süreç haline dönüşmesidir.

İnisiyasyonun bu tanımı ve uygulamasının, inisiyatik metodoloji açısından çok önemli üç sonucu vardır. Bunlardan ilki, inisiye edilecek kişinin kendisinin bu talepte bulunmasıdır. Bu talep açıkça, yahut örtülü bir biçimde olabilir ne var ki esas olan haricînin bir şekilde eski misterlere erişme arzusunu göstermiş olmasıdır. Bu, her

¹⁷ İnisiye olmayanlara haricî denir

¹⁸ Ezoterik literatürde çok kullanılan bu kelime, “sembolün içinde gizli ezoterik bilgi” manasına gelir.

türlü inisiyatik kurumun bünyesine haricîleri kabul etmek için koymuş olduğu bir temel şarttır, zira başka türlü inisiyasyon töreninin başarıya ulaşması çok güçtür. Ve her başarısız inisiyasyon, vücutta ömür boyu iltihap yapacak çürük bir diş gibidir.

Yukarıdaki metodolojik tanımdan elde edilecek ikinci netice ise inisiyasyonun geri dönüşsüz bir hadise olduğudur. İnisiye daima inisiyedir. İnsan bir defa inisiyasyonun sırrına vakıf oldu mu inisiye sıfatını kazanır ve bu sıfatı da kimse elinden alamaz. Kısacası kimse kimseye "senin başından artık bir inisiyasyon töreni geçmedi; orada yaşamış olduğun heyecanlar, tatmış olduğun hissiyat ve bunların senin bilinçaltına bıraktıkları tesir silindi; gözlerin hakikatin nuruna açılmadı" diyemez. İnisiyatik müesseseleri "bir girenin bir daha çıkamayacağı bir yer" olmakla suçlayanların daima gözardı ettikleri bir husustur bu. Buradaki "bir daha çıkamamak" fiziki olarak ayrılamamak demek değildir ki. Sadece, eğer verilen mesajı anladıysanız, onu artık kimsenin sizin elinizden alamayacağı manasına gelir.

Üçüncü ve son olarak, inisiyatik kurumların hepsi birer kardeşlik kurumudur. Vurgulamakta fayda görüyorum: ne masonluk ne de diğer inisiyatik cemiyetlerde mensupların bir araya gelmelerindeki temel sebep kardeşlik ve dayanışma değildir; ana gaye eski misterlere erişebilmek ve bunlar sayesinde yürünen hayat yolunu aydınlatabilmektir. Ne var ki bu belirli bir inisiyasyondan geçmeyi gerektirir ve bu inisiyasyon insanı öyle bir platforma çıkarır, insanın gönlünü öyle bir açar ki, artık bu ortak değerleri paylaşan kişilerin birbirlerine kardeş dememelerine imkân yoktur. Bu kardeşlik inisiyatik bir kardeşliktir.

İnisiyatik kardeşlik, inisiyasyonun dışında kalanlarca hiçbir zaman anlaşılamamış ve onların bu müesseseleri bir menfaat birliği olarak görmeleriyle neticelenmiştir. Bunu da doğal karşılamak gerekir zira bu kardeşliğin gerçek sebebini anlayabilmek, sembollerin lisanını öğrenmeyi yani belirli bir inisiyasyondan geçmeyi gerektirir. Zaten sembol tabirinin kökeni, bu kelimenin yarattığı kardeşlik ruhunu o kadar güzel, kendisine öyle yakışır bir biçimde anlatmaktadır ki...

Bazı filmlerde çeşitli vesilelerle örnekleri görülen bir hadise vardır: ölüm döşeğindeki bir anne iki küçük çocuğunu onlara bakacak insanlara vermek zorundadır. Ne var ki bu insanlar bambaşka yerlerde yaşamaktadırlar. Ölümün korkusu ve evlatlarından ayrılmanın manevi ıstırabının üzerine bir de yavrularının birbirlerinden kopacaklarını, kardeş olduklarını asla bilmeyeceklerini düşünmenin acısı çöker annenin yüreğine. Birden aklına dâhiyane bir fikir gelir: kendi madalyonu. Ömür boyu göğsünde sakladığı bu madalyon artık yavrularının istikbaldeki birlikteliklerinin teminatıdır anne için; onu çıkartır, ortadan ikiye kırar. Bir parçasını bir evlâdının, öbürünü de diğerinin boynuna asar. Artık huzur içinde ölebilir anne zira çocukları ileride karşılaşarlarsa bu iki parçanın bir araya gelmesiyle birbirlerini tanıyabileceklerdir.

İşte sembol kelimesi kökünü, Yunanca "teşhis işareti vazifesi gören kırık tabletler" manasına gelen *symbolon* tabirinden almaktadır. Sadece bu bile, sembolün ne derin manalar barındırdığını, alelâde bir işaretin çok üzerinde değerlere sahip olduğunu anlatmaya yeter. İnsanoğlunun bugün dünyadaki görüntüsü, anneleri tarafından küçükken farklı yerlere dağıtılan, bundan dolayı da büyüdükten sonra birbirlerini tanımayan kardeşlerden pek de farklı değildir. İnsanlar birbirlerinin kardeşidir; sadece çıktıkları köken olarak değil, paylaştıkları yahut paylaşmaları gereken ortak değerler ve duygular açısından da bu böyledir. Fakat insanoğlu bunun farkında değildir: bütün

tarihi boyunca dil diyerek, din diyerek, ırk diyerek, para diyerek, şu diyerek, bu diyerek birbirini katletmiştir. Şu yeryüzündeki varlığının, kısacık misafirliğinin sebebini anlamamış, onun icaplarının tam aksine hareket etmiştir.

Bunun istisnaları vardır; hayatın ve varoluşun manasını anlamış, buna uygun biçimde hareket eden insanlar, elbette ki mevcuttur; ve bu insanlar elbette ki eskinin bütün bilgeliğini özümsemiş insanlardır. Varoluşun sebebini araştırmak esasen hakikati araştırmak değil midir? Ve bu hakikatin kırıntıları, herkesin kendisine göre yorumlayabileceği ve gelecek nesillere nakledebileceği bir biçimde sembollerin içine gizlenmemiş midir?

Dolayısıyla bu insanlar, sembollerin günümüze getirdiği mesajları çözmüş, onların lisanını bilen insanlardır; bunlar imtiyazlı insanlardır. Ve bu bilge kişiler, bildikleri bu ortak lisan yani semboller sayesinde birbirlerini tanımakta, birbirlerini sevmekte, birbirlerine kardeş demektedirler. Böylece semboller vazifelerini yerine getirmekte, kendilerinin dilini bilen inisiyeler için bir teşhis, bir tanışma işareti haline gelmektedirler.

∴

Özetleyecek olursak, insanın hakikati arayış sürecinde yürüdüğü en önemli yollardan bir tanesi olan bilim “nasıl” sorusuna cevap arar. Ne var ki bilimin temel bilgi kaynaklarından bir tanesi olan akıl hür değildir; Bacon’un terminolojisiyle birtakım putların esiridir. Aklın bu zaaflarını yok saymayan, onları gidermeye talip ve bunlardan arınmış bir başka yol vardır. Üstelik bu yol bilimin kendi ilgi sahasının dışında bıraktığı “neden” sorusuna cevap arar. Bu yolun ismi inisiyasyondur. Gayesi, insan aklını hürriyetine kavuşturmak ve insana temel sorularını kendi başına cevaplandırabilmeyi öğretmektir.

İşte tarih boyunca karşılaştığımız bütün inisiyatik müesseseler, masonluk da dahil olmak üzere, insanın bu temel ihtiyacını karşılama arzusunun bir ürünü olarak ortaya çıkmışlardır. Onun içindir ki bunların ritüelleri ve sembolleri arasında büyük benzerlikler vardır. Bu benzerlikler araştırmacıları daima şaşırtmış ve onları bu durumu bu kurumlar arasında tarih boyunca mevcut olmuş dolaylı yahut doğrudan ilişkilerle açıklama yoluna itmiştir. Bunda bir gerçek payı vardır elbette. Ne var ki son tahlilde bu, herhangi bir sosyal bilimcinin yapabileceği haricî bir analizdir. Oysa ki bu müesseselerin paylaştıkları ortak değerleri toplumsal alışverişler yerine ferdî çıkışlara bağlamak ve bunu, farklı kültürlere sahip ama aynı temel hakikati paylaşan insanların birbirlerinden bağımsız olarak içlerindeki ışığı uyandırmalarıyla izah etmek inisiyatik metoda daha uygun düşer.

Kısacası, inisiyatik düşünce çeşitli devirlerde ve çeşitli yerlerde farklı farklı kurumların bünyesinde cisimleşmiştir. Bunun neticesinde ortaya çıkan ürün elbette ki ortaya çıktığı zamana, mekana, toplumun kültürel yapısına göre farklılıklar göstermiştir ama içindeki öz yani inisiyasyon hep aynı kalmıştır. Hermes Okulu’ndan Pitagorculara, Ahilikten Bektaşiliğe, Simyacılardan Masonluğa inisiyatik okullarda rastlanan şaşırtıcı benzerlikler tarihî ortaklıklardan değil, bütün bu kurumların içlerinde aynı özü ve inisiyatik kültürü barındırmalarından kaynaklanmaktadır. Bunların farklılıkları ise, doğdukları çağ, yer ve toplumsal kültürün bir sonucudur.

İnisiyatik okulların tarihî bir incelemesi bu çalışmanın hedeflerinin dışında.¹⁹ Ancak bir hususun altını çizmek gerekir: bu müesseselerin, neredeyse tümü, dışında kalan insanlar tarafından anlaşılamamış hattâ bazen de ağır suçlamalara maruz kalmış ve yok edilmeye çalışılmışlardır. Buna rağmen, zaman içerisinde kendileri ayakta kalamasalar dahi, sahip oldukları değerler benzeri bir çatı altında yeniden hayat bulmuş, böylelikle zaman içerisinde bir süreklilik elde edilmiştir.

Meselâ simyacılar: bugün birçok insan simyacıları bakırı altına dönüştürmeye çalışan hayalperestler olarak tanıyor. Oysa ki bu sadece bir sembol; bakırdan altına dönüşecek olan ise, inisiyasyonun hedeflediği şekilde, insanın ta kendisi. Hani çok önemli romanlar vardır, filmi çevrilene kadar imtiyazlı bir azınlık dışında alaka görmez; ne yazık ki günümüzün insanı bu kuruma ancak Paulo Coelho'nun Simyacı adlı eseri yayımlandıktan sonra ilgi duydu!

Keza Pitagorun okulu: bu okul karşıtları tarafından yakılıp yok edilmiştir. Fakat bundan 22 asır sonra, 16 Şubat 1600 tarihinde, bir Giordano Bruno, tarihsel vazifeleri aydınlığın karşısına dikilmek olan bir karanlık insanlar ordusu tarafından Roma'da, Campo dei Fiori meydanında, yine yakılmadan önce, son söz olarak şunları söyleyecektir:

“Tanrısal gücün sonsuz dünyalar yaratabilecekken sınırlı bir dünya yaratmakla yetinmiş olduğu fikrini gülünç buluyorum. Pitagor gibi ben de dünyamıza ay ve gezegenler ve sonsuz sayıdaki yıldızlara benzeyen bir yıldız gibi bakıyor, bütün bu cisimlerin başlı başına birer âlem olduklarını kabul ediyorum.”

Benzer sayısız örnekler bulmak kolayca mümkündür. Velhasıl nuru taşıyan eller değişmiş, lakin taşınan nur hep ölümsüz kalmıştır.

Hani şair demiş ya

“o bir sada idi,
onu susturmak, boğmak istediler,
ziyaya dönüştü;
hiç ziya boğulur mu?
Ziya olduğu vakit söndürmek istediler, renge dönüştü;
hiç renkler söndürülebilir mi?”

İşte burada altı çizilmesi gereken hayati husus, masonluğun sadece bir “dernek” olmadığıdır. Elbette ki cemiyetler kanununa göre kurulmuş bir mason derneği vardır lâkin bunun çok ötesinde ve üzerinde olan, kökü insanlığın en eski geleneklerine giden ve insanlık kültürü denilen o muazzam birikimi, Hermes'ten Pitagor'a, Simyacılar'dan İslam tasavvufuna, en dengeli haliyle bize taşıyan bir masonluk, bir büyük mason varlığı mevcuttur. Bütün bu geleneklerden süzülüp gelen bu eski bilgelik, asırların akışı boyunca Ortaçağ inşaat birliklerini de ziyaret etmiş. Dolayısıyla günümüz masonluğunun modern tarihi, bu birliklerle başlıyor.

¹⁹ Bunlarla ilgilenen okuyucuya Edouard Schuré'nin “Büyük İnisiyeler” ve Cihangir Gener'in “Ezoterik ve Batını Doktrinler Tarihi” adlı eserlerini öneririm.

Ve günümüz masonluğu inisiyatik değerlerin en önemli ve en yaygın temsilcisi olarak insanlığın temel sorularını cevaplandırması yolunda ışıık saçmaya devam ediyor.

Doğrudur, bugün ne Pitagor var ne de okulu; ama savunduğı değerler bu çatının altında yaşıyor.

KISIM 2: MASONLUĞUN TARİHSEL KÖKENLERİ

Hür masonluk tarihinin genel tarihin tamamen dışında olduğu ve özel bir şekilde ele alınması gerektiği yönünde yaygın bir kanı vardır. Oysa ki biz onun toplumsal tarihin bir dalı olduğunu düşünöyoruz. Öyleyse masonluk tarihi, diğer kurumların tarihi nasıl yazılıyorsa, o şekilde yazılmalıdır.

**D. Knoop ve G. P. Jones
Hür Masonluğun Doğuşu**

Bölüm 4: Kısa Masonluk Tarihi

Artık İngiliz masonları bir meslek locasının ustaları olmaktan çıkmış, her mezhepten, her meslekten, her inançtan insanın genel insanlık temelinde birleştiği, ahlâk, yardımseverlik ve hakikatseverlikten başka insan fazileti olmadığına inanan bir topluluk haline gelmişlerdi. Eski operatif masonluğun sembolizmasına, diline, ritüeline ve sözlü ananesine sadık kalmışlardı. Artık kiliseler yerine insanlık için manevi bir mabed inşasına yönelmişlerdi. Bu inşaatta artık gönye taşların dik açılarını ölçmek yerine insan kişiliğinin pürüzlerini düzeltmeye; pergel çizim tahtasının üzerinde daire çizmek yerine, tüm insanları içine alan bir iyiniyet çemberi yaratmaya yarıyordu.

Newton

Günümüz masonluğunun modern tarihinin, Avrupa'daki inşaat birlikleriyle başladığını söyledik geçen bölümde. “Loca” olarak adlandırılan bu mesleki birlikleri, Anadolu'nun lonca sistemi yahut Ahilik sistemine benzetmek mümkündür.

Mason tabiri Fransızca olup, duvarcı manasına gelmektedir. Bu ifade Normanlar tarafından İngiltere'ye taşınmış ve burada “hür mason” manasına gelen “free mason” haline dönüşmüştür. Masonlara hür sıfatının yakıştırılmasının, daha çok dinî binalar inşa eden bu meslek erbabına memleketler arasında serbestçe dolaşabilme imtiyazının tanınmış olmasından kaynaklandığı söylenir.

Mason tabirine ilk defa, başında hür sıfatı olmasızın, 1292 senesinde Westminster Sarayı'ndaki bir inşaatın belgelerinde rastlanır. Hür mason tabirini ise ilk defa 1375 senesinde Londra inşaat birliklerinin bir toplantısına dair bir belgede görüyoruz. Aynı tabir 1396 senesinde Exeter katedralinin inşaatında çalışanlara ait bir listede karşımıza çıkıyor. Bu tabirin kökeni üzerindeki yorumlar muhtelifdir. Kaldı ki bu cins mesleki örgütlerin geçmişi Eski Yunan'a ve Roma'ya kadar gitmektedir. Bu çalışmada bunların teferruatına girmeyecek ve hür mason deyince Avrupa'nın Ortaçağ'daki inşaat birliklerini kastedeceğiz.

Operatif masonluk olarak da adlandıracağımız bu masonluk Ortaçağ'da Avrupa'nın her köşesinde mevcut olmuş, Avrupa'nın mimari şaheserleri hür masonlarca inşa edilmiştir. Ne var ki geçen zaman içerisinde katedral inşaatçılığının parlak dönemlerinin sona ermesi, üstelik meslek sırlarının herkesce ulaşılabilir hale gelmesiyle operatif mason locaları on beşinci asrın sonlarından itibaren kan kaybetmeye başlamış, on altıncı asrın ortalarına doğru da tamamen sönmüşlerdir. Bu sönüşe mani olma arzusu, locaları, aralarına meslekten olmayan aydınları da almaya ve bu şekilde teşkilatlarını yeniden canlandırmaya çalışmaya itmiştir. Mason localarının kilise ve devletin baskısından arınmış imtiyazlı hür ortamı, bu baskıdan yılmış olan aydınlar için de bir cazibe merkezi oluşturmuş ve bunlar on yedinci asrın başından itibaren mason localarına girmeye başlamışlardır. Meslekten olan hür masonlarla meslekten olmayan bu aydınlar arasındaki farkı vurgulamak için sonradan gelenlere *kabul edilmiş masonlar* denilmiştir. Kısa bir

zaman içerisinde kabul edilmiş masonların sayısının iyice artmasıyla masonluğun operatif faaliyeti arka plana atılmış; bir zamanların esas gayesi olan mabed inşaatı sembolik bir planda ele alınmıştır. Böylece hedef, manevi ve görünmeyen bir ülkü mabedi inşası haline dönüşmüştür.

∴

Masonluğun operatif halden günümüzdeki fikrî hale dönüşmesinin hikayesi meçhullerle doludur. Yukarıda anlattığımız, bu tarihe dair teorilerden sadece biri, galiba da en çok kabul görenidir. Bunu izaha çalışan farklı açıklamalar da mevcuttur. Kısacası bu büyük dönüşümü berrak bir biçimde açıklayabilecek belgeler ve bilgiler elimizde yoktur.

Neyse ki dönüşüm sonrasına dair elimizde çok daha fazla kayıt var. Bugün *spekülatif masonluk* olarak adlandırdığımız bu “yeni” masonluğun doğum yeri İngiltere’dir. Londra’da çalışmakta olan ve üyelerinin çoğu kabul edilmiş masonlardan oluşan dört loca 24 Temmuz 1717 tarihinde bir araya gelmişler ve merkezî bir otorite altında örgütlenerek dünyada ilk defa bir büyük locayı kurmuşlardır. Kurulan örgüte Londra Büyük Locası adı verilmiş ve başkanlığa -doğru masonik terminolojiyle büyük üstadlığa- Anthony Sayer seçilmiştir. Londra Büyük Locası kuruluşundan kısa bir süre sonra adını değiştirmiş ve İngiltere Büyük Locası ismini almıştır.

Akla gelen ilk soru bu yeni örgütün ne gibi kurallara tabi olacağıydı. Operatif masonluk döneminde her loca bağımsız olarak çalışırdı ama tüm locaların ortaklaşa benimsedikleri birtakım geleneksel kurallar vardı. İngiltere Büyük Locası kurulduktan sonra, oturup yeni bir tüzük hazırlamaktansa, operatif masonluk dönemine ait belgelere ulaşp eski gelenek ve kuralların tespitine ve bu sayede bu yeni oluşumun kaide ve tüzüklerinin kaleme alınmasına çalışılmıştır.¹

Bu işle görevlendirilen James Anderson, 1723 senesinde bugün masonluğun Anderson Anayasası olarak da bilinen “Hür ve Kabul Edilmiş Masonların Eski ve Muhterem Kardeşlik Cemiyetinin Nizamları” başlıklı metni kaleme almıştır. Bu metin üç ana bölümden oluşur. İlk bölüm masonluk tarihine ayrılmıştır. İkinci bölüm iki kısımdan ibarettir. Bunlardan ilki hür masonların yükümlülüklerini düzenler, ikincisi ise bir localar genel tüzüğüdür. Üçüncü bölümde ise birtakım masonik şarkılar ve bunların notaları vardır.

Esasen Anderson Anayasası’nın hür masonun yükümlülüklerini düzenleyen ikinci bölümü, kaleme alınmasıyla beraber çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Masonluğa kabul edileceklerde “aptal bir tanrıtanımaz ve inkârcı bir dinsiz” olmamak şartını arayan bu metin muhafazakâr masonlarca deist ifadeler taşımakla eleştirilmiş, bunun sonucunda 1738 senesinde Anderson tarafından yapılan düzeltmelerle bu Anayasa’nın ikinci baskısı yapılmıştır. 1738 tarihli metnin 1723 tarihli ilk baskıdan temel farkı, masonluğa kabul edileceklerde Noaşit olma yani Nuh Peygamber’e inanma şartını aramasıdır.

¹ Zaten masonik terminolojide İngiltere Büyük Locası’nın kurulması yeni bir oluşum olarak görülmez ve “revival” yani yeniden canlandırma olarak adlandırılır.

Bu arada İngiltere Büyük Locası'nın kuruluşundan itibaren bu örgüte katılmayan birtakım localar mevcut olmuştur. Bunlar 1723 anayasasını geleneklerden bir sapma olarak gördükleri gibi, 1738 senesinde yapılan değişiklikle de tatmin olmamışlar, nihayet 1751 senesinde Eski Masonların Büyük Locası ismiyle kendi büyük localarını kurmuşlar ve 1756 tarihinde de bunun Ahiman Rezon² adlı anayasasını kaleme almışlardır. Bu iki büyük loca 1813 senesinde birleşerek İngiltere Birleşik Büyük Locası'nı oluşturmuşlardır. Bu birleşme neticesinde Anderson Anayasası yeni düzeltmelere tabi tutulmuş ve 1815 tarihinde kaleme alınan metinden Noaşit olma şartının çıkartılması suretiyle, 1723 anayasasının ruhuna sadık kalınmıştır.

Anderson Anayasası spekülâtif masonluğun en önemli belgesi olarak günümüze kadar gelmiştir. Bugün, geleneksel masonluk anlayışını reddeden mason örgütleri dahi bu anayasaya - bilhassa 1723 tarihli ilk metne- daima saygılı olmuşlardır.³

∴

1717 senesinde İngiltere'de doğan spekülâtif masonluğun tarihi elbette ki başlıbaşına bir inceleme konusudur. Biz burada bunun bazı ana noktalarına değinmeye ve katedraller inşa eden dinî bir meslek teşekkülünün bütün insanlığı içine alan laik ve hümanist bir kuruma dönüşmesinin hikayesini kısaca özetlemeye çalıştık. Çalışmamızın gayesi masonluk hakkında bir fikir vermek olduğundan, bu kadarının yeterli olacağını düşündük. Önemli gördüğümüz üç hususun altını çizmek kaydıyla:

Bunlardan ilki, masonluğun hiçbir zaman sadece operatif gayeler gütmeyeceğidir. Katedral inşaatçılığının en parlak devirlerinde bile masonluk sadece maddeyi işleyen bir insanlar grubu olmanın çok ötesine geçmiştir. Operatif masonlar yaptıkları işi Büyük Eser olarak adlandırıyorlardı zira bunu, taşları yontup üstüste koymanın çok ötesinde, devamlılığına inandıkları yaradılış sürecine katkıda bulunmak, bir nevi tanrının bu dünyadaki eli olmak olarak görüyorlardı. Bu bakış açısı inisiyatif geleneğin temel yaklaşımıdır ve spekülâtif masonluk bu antik sembolik geleneğin akıp gelmesiyle oluşmuştur. Buna bir de kabul edilmiş masonların önemli bir bölümünün çeşitli inisiyatif okulların mensubu oldukları gerçeğini ilave edersek, günümüz masonluğunun inisiyatif kimliğinin kökenini açıklamak zor olmasa gerekir.

İkinci husus, masonluk hakkında mason olmayanlarca yazılmış bazı kitaplarda masonluk tarihinin Süleyman Mabedi'nin inşasına kadar dayandırılması ve bu suretle masonluk tarihinin İbrani tarihiyle, masonluğun ise siyonizmle özdeşleştirilmesidir. Bu tamamıyla bilgi eksikliğine dayanan bir yakıştırmadır. Peki neden böyle bir yakıştırma ortaya çıkmıştır? Kitabımızın ilerideki bölümlerinde anlatacağımız gibi, masonik çalışma, her ezoterik-inisiyatif çalışma gibi, semboller vasıtasıyla gerçekleşmektedir ve Süleyman Mabedi de masonluktaki sembollerden bir tanesidir, yani sadece bir semboldür. Yoksa masonluğun tarihi gelişmesi boyunca ne Süleyman Mabedi'yle ne de İbrani tarihiyle

² Ahiman Rezon İbranicede "seçilmiş kardeşler yasası" manasına gelir.

³ Anderson Anayasası'nın masonların yükümlülüklerini düzenleyen kısmını çalışmamızın sonundaki Ekler bölümünde bulmak mümkündür.

herhangi bir irtibatı olmamıştır. Siyonizme hizmet ettiği iddiaları ise asgari bir bilgi ve genel tarih kültürüne sahip hiçbir kesimde ciddiye alınmamıştır.

Üçüncü ve son olarak, masonluk tarihinden bahsederken, masonluğun efsanevi tarihi ile bugünkü akademik tarih anlayışı çerçevesindeki tarihini iyice ayırdetmek gerekir. Anderson Anayasası masonluğun efsanevi tarihine önemli bir yer ayırır. Buna göre masonluğun tarihi Adem’le başlar. Adem sahip olduğu mimari bilgileri oğullarına öğretmiş ve böylece masonluk dünyaya yayılmıştır. Adem’den sonraki onuncu kuşak olan Nuh, gemisini masonluk kaidelerine göre inşa etmiştir. Nuh’un oğullarının üçü de masondur ve sanatı gelecek nesillere aktarmışlardır.

Anderson yazdığı bu “tarih”i bu şekilde kendi dönemine kadar getirir. Peki kendisi bu yazdıklarına inanmakta mıdır yoksa yeniden teşkilatlanan bu müessesenin temel belgesini hazırlarken Adem’e kadar uzanan muazzam bir tarih uydurarak belirli bir heyecanı mı alevlendirmek istemiştir? Neticede insanların geçmişe dair hamaset edebiyatıyla günü kurtarmaya çalışmaları insanlık tarihinin sık rastlanan bir yaprağıdır!

Anderson ne düşünmüş olursa olsun, akli başında hiç kimse bunlara gerçek tarih gözüyle bakmamıştır. Ne var ki kitabın birinci kısmında da dile getirdiğimiz gibi, efsaneler ve mitler sembol olarak görülürler ve ezoterik bir gözle yorumlanırlarsa, içlerinde hakikati barındırırlar. Masonluğun efsanevi tarihini de ezoterik manasıyla yorumlamak mümkündür. Bu yorum, bizi masonluğun içinde barındırdığı değerlerin insanın varoluşundan beri onunla beraber mevcut oldukları noktasına götürecektir. Masonluk, içinde barındırdığı sınır tanımayan kardeşlik, evrensel ahlâk, inancı reddetmeyen sorgulama gibi değerleriyle, insanla beraber doğmuş, onunla beraber gelişmiştir.

Kısacası masonluk deyince ne anlıyorsanız, masonluk tarihi de onunla başlar!

Bölüm 5: Türkiye’de Masonluk Tarihi

Şakirtleri taş yonarlar,
Yonup üstada sunarlar,
Çalabın adın anarlar
Ol taşın her paresinde

Hacı Bayram-ı Veli

Türkçe’de masonluk denince anlaşılan spekülâtif masonluktur. Hattâ Fransızca’da “hür mason” manasına gelen “franc-maçon” tabiri dilimize “farmason” biçiminde geçerek spekülâtif masonluğu kastetmek için kullanılmıştır. Gerçi Anadolu’nun lonca sistemine baktığımızda Türk toprakları üzerinde de bir “operatif masonluğun” mevcut olmuş olduğunu söylemek mümkündür, ne var ki Türkiye’de spekülâtif masonluk bu lonca geleneğinin bir devamı olarak değil, Batı spekülâtif masonluğunun ithaliyle doğmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada Türk masonluk tarihi denildiği zaman kastedilen Türkiye’deki spekülâtif masonluk tarihi olacaktır.

Bu tarihi kabaca beş döneme ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki Türkiye Büyük Locası’nın⁴ 1909 senesindeki kuruluşundan önceki dönemdir. İkinci olarak Türkiye Büyük Locası’nın kuruluşu ile, çalışmalarının durduğu 1935 senesi arası göze çarpar. Üçüncü dönem, Türk masonluğunun uyku dönemi olarak da adlandırılan ve masonik faaliyetlerin resmen tatil edildiği 1935-1948 arası dönemdir. Dördüncü olarak 1948 senesindeki uyanışla başlayan ve Türk masonluğunun 1965 senesindeki bölünmesine kadar geçen dönemi görürüz. Nihayet beşinci dönem olarak adlandıracağımız, 1965 senesinden günümüze kadar geçen süreyi de bölünme neticesinde dünyaca tanınan Türk masonluğunun yakın tarihi olarak görmek mümkündür.

∴

Spekülâtif masonluğun 1717 senesinde İngiltere’deki doğuşu ile Türkiye Büyük Locası’nın 1909 yılında kurulması arasında geçen dönem, Türkiye’deki masonluğun millî bir kimlik taşımadığı bir devirdir. Şöyle ki bu devirde Osmanlı Devleti toprakları üzerinde kurulan localar, bir Türk büyük locası mevcut olmadığı için, yabancı büyük localara bağlı olarak faaliyet göstermişlerdir. Dolayısı ile elimizdeki bu döneme ait bilgiler genellikle yabancı kaynaklardan gelmektedir.

Bu kaynaklara göre, Osmanlı Devleti sınırları içinde masonik faaliyetin başlaması çok eskilere kadar uzanır. Spekülâtif masonluğun kurulmasından sadece dört yıl sonra, 1721 senesinde, Fransız masonların İstanbul’da bir loca kurmuş oldukları iddia edilir. Meselâ St. James Evening Post adlı bir Londra gazetesi 24 Mayıs 1738 tarihli nüshasında İstanbul, İzmir ve Halep’te mason localarının açıldığını ve bunlara çok sayıda Müslüman Türk’ün de girdiğini yazar. Benzeri ifadeler Clavel’in 1843 yılında yazdığı Hür

⁴ Spekülâtif masonluk esas itibarıyla çırac -kalfa - usta olmak üzere üç dereceli bir sistem üzerine kuruludur. Bu üç derecede çalışan locaların -ki bunlara sembolik localar da denir- merkezi idare organı büyük loca olarak adlandırılır.

Masonluğun Eski Tarihi adlı kitabında da rastlanır. Osmanlı topraklarında adı bilinen ilk loca, 3 Şubat 1748 tarihinde İskoçya Büyük Locası'na bağlı olarak Halep'te kurulan İskenderun Locası'dır. Bu loca, büyük ihtimalle, İngiliz konsolosu Alexander Drummond tarafından kurulmuştur.

Kısacası Türk toprakları üzerinde masonik faaliyetin başlaması, spekülatif masonluğun kurulmasına paralel olarak, on sekizinci asrın başına kadar gider. 1730'lu yıllardan başlayarak 1909 senesine kadar İstanbul'da, Trakya'da ve Anadolu'da, çeşitli Avrupa ülkelerinde kurulu büyük localara bağlı olarak çalışan birçok locanın kurulduğu; bunlar her ne kadar Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan yabancılar tarafından kurulmuş olsalar da aralarında ünlü isimler de bulunan birçok Türk'ün bunlara üye olmuş olduğu bilinmektedir. İlk Türk masonları olarak matbaayı ülkemize getiren Yirmisekiz Çelebizade Sait Çelebi ve İbrahim Müteferrika'nın adları geçer. Keza Askerî Mühendislik Mektebi'nin kurucusu Humbaracı Ahmet Paşa'nın da mason olduğu söylenir. Bunların masonluğa hangi localarda girdikleri bilinmemektedir.

Sözün özü Türk toprakları üzerindeki masonik faaliyetlerin ilk yılları hakkında elimizde pek bir bilgi ve belge yoktur. Sadece Lâle Devri'yle beraber başlayan bu hareketin Sultan Birinci Mahmut'un mason localarının faaliyetini yasaklayan 1748 fermanı ile kesintiye uğradığını biliyoruz. Daha sonra Sultan Üçüncü Selim'in Batı'ya yaklaşma politikasıyla Osmanlı toprakları üzerinde masonluğun yeniden hayat bulmaya başladığını, ne var ki Sultan İkinci Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırmasını müteakip yayınladığı 1826 fermanı ile masonik faaliyetlerin tekrar kesintiye uğradığını görüyoruz.⁵

Masonluğun bundan sonraki canlanması ise, hakkında elimizde bir hayli bilgi ve belge olan, Sultan Abdümcit ve onu takip eden Sultan Abdülaziz dönemlerindedir. Osmanlı Devleti'nin yüzünü iyice Batı'ya çevirdiği bu devirlerde masonik faaliyetler hızlanmış, bilhassa İstanbul ve İzmir'de yeni localar kurulmuş ve birçok önemli Türk aydını ve devlet adamı mason olmuştur. Dönemin bilinen en ünlü masonu Tanzimat Fermanı'nın hazırlayıcısı Sadrazam Koca Mustafa Reşit Paşa'dır. Keza Sultan Beşinci Murat, Sadrazam Keçecizade Fuat Paşa, Sadrazam Mithat Paşa, Sadrazam Ahmet Vefik Paşa, Sadrazam Tunuslu Hayrettin Paşa, Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal gibi isimler hep bu dönemde mason olmuşlardır. Sultan Abdülaziz döneminin önemli bir gelişmesi de 1861 senesinde ilk defa, *Kadim ve Makbul Skoç Riti Şurayı Ali-i Osmani* adıyla bir Yüksek Şura'nın kurulması olmuştur.⁶ Sadrazam Sait Halim Paşa'nın oğlu Prens Abdülhalim Paşa tarafından kurulan ve diğer kurucularının Osmanlı Devleti'nde görevli yabancılar olduğu zannedilen bu kurum birçok yabancı Yüksek Şura tarafından tanındıysa da, uzun bir müddet varlık gösterememiş hattâ bir

⁵ Bunun altında Bektaşilikle masonluğun tarihsel yakınlığı yatıyor olsa gerek.

⁶ Masonluğun operatifikten spekülatifliğe geçişinden kısa bir müddet sonra, çırak-kalfa-üstad derecelerinin üzerine inşa edilen ve birçok yerde "yüksek dereceler" olarak adlandırılan başka dereceler ortaya çıkmıştır. Biz çalışmamızda bunları rit olarak adlandıracakız. Tarihin akışı boyunca farklı farklı ritler ortaya çıkmış ve bunlar idari olarak ilk üç dereceyi içinde barındıran büyük localardan ayrı örgütlenmişlerdir. Bunlardan bir tanesi de Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'dir. Burada bahsettiğimiz Yüksek Şura, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin idari örgütüdür. Her ne kadar ritlerin masonluktaki yerine ve bunların büyük localar ile olan ilişkilerine Bölüm 14'de değineceksek de tabirin anlaşılabilmesi bakımından bu dipnotu koymayı uygun gördüm.

müddet sonra dağılmıştır. Yine de ilk millî mason örgütü olması açısından Türk masonluk tarihinde önemli bir yer taşır. Nitekim bugün Türkiye Yüksek Şurası'nın kuruluş tarihi dünya yüksek şuraları tarafından 1861 olarak kabul edilmektedir. Keza birazdan ele alacağımız gibi Türkiye Büyük Locası'nın 1909 senesindeki kuruluşuna da yol açan yine Yüksek Şura olmuştur.

Masonluğun bu gelişme dönemi Sultan İkinci Abdülhamit'in 1876 senesinde başa gelmesiyle sona erer. İkinci Abdülhamit'in kurduğu siyasal baskı, bütün kurumlar gibi mason localarını da etkilemiştir. Gerçi İkinci Abdülhamit'in, iktidarının ilk yıllarında masonluğa şaşırtıcı bir biçimde göz yumduğunu görüyoruz. Meselâ 1883 yılında herkesin gözü önünde bir mason balosu düzenlenmiştir. Bu hoşgörünün altında, gözaltındaki Sultan Beşinci Murat'ın mason olması ve İkinci Abdülhamit'in küçümsenmeyecek bir güç olarak gördüğü Beşinci Murat'ın biraderlerini karşısına almak istemeyişi yatıyor olabilir. Nitekim Beşinci Murat'ın 1904 senesinde ölmesiyle beraber İkinci Abdülhamit'in masonlara karşı tutumu sertleşmiş ve masonik faaliyetler yavaş yavaş İstanbul dışına kaymıştır. Bu dönemde, bilhassa Makedonya ve Selanik'te yoğunlaşan ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle yakınlaşan bir masonik faaliyet görüyoruz. Esasen millî Türk masonluğunun temelini atan ve Türkiye Büyük Locası'nın kuruluşunu sağlayanlar da Makedonya-Selanik localarının üyeleri olacaktır. Sadrazam Mehmet Talat Paşa, Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Kâzım Özalp, Mithat Şükrü Bleda, Faik Süleyman Paşa gibi isimler İkinci Meşrutiyet'in 1908 senesindeki ilânını takiben, İstanbul'daki masonlarla birlikte, evvela Türkiye Yüksek Şurası'nı, sonra da Türkiye Büyük Locası'nı kurarak millî Türk masonluğunun temellerini atacaktlardır.

Gerçekten de, 1861 senesinde kurulmuş olan ve fazla bir varlık göstermeden dağılan Yüksek Şura, 1909 senesinde, bu defa doğrudan Türk masonlar tarafından, *Şurayı Âliyi Osmani* ismiyle canlandırılır. Başkanlığına, 1861'deki ilk Yüksek Şura'nın kurucusu olan Prens Abdülhalim Paşa'nın yeğeni Prens Aziz Hasan Paşa getirilir. Maliye Bakanı Mehmet Cavit Bey, Mehmet Talat Sai Paşa, Mithat Şükrü Bleda, Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Fuat Hulusi Demirelli gibi devrin ünlü isimleri kurucular arasında yer alırlar.

Yüksek Şura, kuruluşunu müteakip millî bir büyük loca kurmaya karar verir. 9 Temmuz 1909 tarihinde yayınladığı bir tamimle Osmanlı topraklarında çalışan locaların delegelerini 13 Temmuz 1909 tarihinde saat 10.00'da Galata-Noradukyan Hanı'nda Büyük Loca'yı kurmak üzere toplantıya çağırır. Bu toplantıda yeterli çoğunluğun sağlanamaması üzerine 1 Ağustos 1909 Pazar günü Beyoğlu-Haçopulos Pasajı Lokali'nde ikinci defa Genel Kurul toplanır. Bu toplantıya katılan 29 delege *Maşrık-ı Âzam-ı Osmani* adı verilen Türkiye Büyük Locası'nı kurar ve ilk yöneticilerini seçer. Büyük Üstad'lığa⁷ Meclis-i Mebusan Başkan Vekili Mehmet Talat Sai Paşa getirilir. Böylelikle Türk masonluğunun ilk millî merkezi resmen kurulmuş olur.

Türk masonluğunun 1909 öncesindeki dönemi üzerindeki sözlerimizi, önemli gördüğümüz bir hususun altını çizerek tamamlayacağız: Türk masonlarının bu dönemdeki masonik faaliyetleri siyasi faaliyetlerle içiçedir. Bunun temel sebebi, mutlakiyet karşıtı aydınların İkinci Abdülhamit'in baskı döneminde mason localarını bir

⁷ O zamanki ismiyle Üstad-ı Azamlığa

sığınak gibi görmüş olmalarıdır. Bunun neticesinde bu localar hem düşünce hem de eylem olarak meşrutiyetin temellerinin atılmasında önemli roller oynamışlardır. O dönemdeki Türk masonlarının isimleri de bu gözlemimizi doğrulayacaktır. Aynı şekilde İkinci Meşrutiyet'in ilanı öncesinde İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleriyle mason locası mensubu Türkler'in listeleri dikkat çekici ortaklıklar gösterir. İkinci Abdülhamit döneminde Selanik'te çalışan localara baktığımızda, bunların birçok üyesinin İkinci Abdülhamit rejimini devirmek için İttihat ve Terakki Cemiyeti ile işbirliği yaptığı, hattâ Balkan ülkelerinin bağımsızlıklarına kavuşması için çalıştığı bilinmektedir. Nitekim İkinci Abdülhamit'e meşrutiyetin ilânını kabul ettirmiş olanların çoğunun mason olduğu da tarihî bir gerçektir. Bütün bu siyasi faaliyetlerin altında yatan ise, Fransız İhtilâli'nin o meşhur masonik ilkeleridir: Hürriyet - Eşitlik – Kardeşlik.

Bütün bunlar okuyucuya masonluğun siyasi bir kimliğe sahip olduğunu düşündürebilir. Oysa ki çalışmamızın çeşitli kısımlarında bahsettiğimiz ve bahsedeceğimiz gibi masonluğun kurum olarak siyasetle hiçbir ilgisi yoktur. Localarda siyasi tartışmaların yapılmaması masonluğun temel ilkelerinden bir tanesidir. Bu elbette ki masonların fert olarak siyaset yapma haklarını ellerinden almaz. Benzeri bir durum Fransız İhtilali döneminde Fransa'da yaşanmıştır. Fransız mason locaları ihtilalin hazırlanmasında önemli bir rol oynamışlar ama bu rol masonluğun kurumsal kimliğinden değil, o dönemdeki masonların bireysel kimliklerinden kaynaklanmıştır. Kaldı ki o sırada bile, ihtilâl aleyhtarı ve kraliyet taraftarı birçok masonun mevcut olduğu da tarihî bir gerçektir. Dolayısıyla, Bölüm 12'de etraflıca ele alacağımız gibi, bu ve benzeri dönemlerdeki siyasi faaliyetleri masonluğun değil, masonların faaliyetleri olarak görmek gerekir.

∴

Türkiye Büyük Locası'nın 1909 senesindeki kuruluşundan 1935 senesinde faaliyetlerini durdurmasına kadar geçen dönemi Türk masonluk tarihinin ikinci dönemi olarak tanımlamak mümkündür. Esasen bu dönemi de Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak ayrı ayrı ele almak uygun olur. 1909 ile 1923 seneleri arasındaki Cumhuriyet öncesi dönemin ana özelliği locaların gittikçe belirginleşen siyasi bir kimliğe bürünmeleridir. Masonluğun ilkelerine tamamen ters bu görüntü, Türk masonluğunun 1909 yılında İttihat ve Terakki Partisi'nin ileri gelenleri tarafından kurulması ve locaların neredeyse partinin bir yan kuruluşu gibi siyasete bulaştırılmaya çalışılmasından kaynaklanmıştır. Buna bir de Hürriyet ve İtilâf Partisi'nin iktidara gelmesiyle localar içerisinde baş gösteren İttihatçı-İtilafçı çekişmesini ilave edecek olursak, bu dönemin Türk masonluğunun, masonluğun inisiyatif kimliği açısından çok da parlak bir tablo çizmediğini söylemek mümkündür. Her ne kadar 1909 ile 1923 arasında geçen 14 sene boyunca vatan sathında kırka yakın loca kurulduysa da Türk masonluğu, bu dönemin siyasi çekişme ve ihtiraslarını -masonik ilkelerin aksine- içinde barındırmış ve gerek kamuoyu nezdinde gerekse de kendi idari örgütlenmesi açısından ciddi biçimde yıpranmıştır. Zaten, tarih boyunca günlük siyaset masonluğa ne zaman bulaşsa, onun için zararlı sonuçlar doğurmuştur.

İstiklal Savaşı'nın 1922 senesinde sonuçlanması ve 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile Türk masonluğunun görüntüsü ciddi biçimde değişir. İttihatçı - İtilafçı kavgası son bulur. İstiklâl Savaşı esnasında çeşitli önemli askerî ve idari görevlerde bulunan Türk masonlarının büyük çoğunluğu Cumhuriyet'i ve Atatürk Devrimi'ni heyecanla desteklerler. Bu destek gittikçe kuruma hâkim olan bir kimlik haline dönüşür. Bunu, Atatürk'ün etrafındaki insanların büyük çoğunluğunun mason olmasından da tespit etmek mümkündür.⁸

Bu döneme dair yapılacak ilk gözlem masonluğun idari yapısını yeni devletin ilkelerine uygun hale getirdiğidir. Bu çerçevede Cumhuriyet'in ilânından hemen sonra, Türkiye'deki mason örgütlerinin isimleri değiştirilir. Maşrık-ı Âzam-ı Osmani, Türkiye Büyük Maşrıkı; Şurayı Âliyi Osmani de Türkiye Yüksek Şurası adını alır. Her iki kurum da Cumhuriyet'in ilânından kısa bir müddet sonra yürürlüğe giren Cemiyetler Kanunu'na uygun biçimde resmî birer dernek olarak örgütlenirler. Türkiye Büyük Maşrıkı 1927 senesinde Tekâmül-ü Fikrî Cemiyeti adını alır, daha sonra, 1929 yılında bu ismi Türk Yükseltme Cemiyeti olarak değiştirir. Türkiye Yüksek Şurası ise 1932 yılında Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti adı altında resmî derneğini kurar.

Cumhuriyet'in ilanını takip eden bu dönem Türkiye'de yabancı mason örgütlerine bağlı olarak çalışan locaların birer ikişer kapanmaya ve yerlerini millî mason örgütüne bağlı localara bırakmaya başladıkları bir dönemdir. Gerçekten 1923'ten 1935 senesine kadar olan dönem içerisinde İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Manisa, Samsun ve Gaziantep'te 25 tane loca kurulmuş, 1935 yılı itibarıyla Türkiye Büyük Locası'na bağlı olarak çalışan locaların sayısı 31'e ulaşmış, yabancı mason örgütlerine bağlı loca ise kalmamıştır.

Bu dönem, masonluğun örgütsel yayılmasına paralel olarak hayır işlerine de ağırlık verdiği ve çeşitli hayır kurumlarının kurulduğu bir dönemdir. Aslında bu faaliyetlerin başlangıcını 1917 senesine kadar çekmek mümkündür. O yıl İstanbul'da kurulan Necat Locası bakıma ve korunmaya muhtaç olan çocukları ele alır ve bilhassa savaş sonrası yoksullaşan ailelerin çocuklarının ve yetimlerin ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği mesajını verir. Heyecanla desteklenen bu önerinin kurum olarak masonluk değil ama fert olarak masonlar tarafından üstlenilmesi benimsenir. Bugünkü Çocuk Esirgeme Kurumu Necat Locası'nın bu projesinin bir ürünüdür.

Cumhuriyet sonrası dönemin dikkat çeken bir özelliği de Türk masonluğunun Atatürk'ü bünyesine almak yolunda çeşitli vesilelerle bulunduğu teşebbüslerdir. Atatürk kendisine yapılan kurum üyeliği ve hattâ fahri başkanlık tekliflerini her defasında nezaketle reddetmiştir.

Atatürk'ün bu teklifleri neden reddettiği bir tarafa, masonluğun bu tavrı, masonik olmasa da stratejik açıdan doğru olmuştur; zira bilhassa 1930 senesinden itibaren, Türkiye'de masonluk aleyhtarı akımların yükseldiğini görüyoruz. Bu yükseliş, mutlaka ki tabandan

⁸ Fethi Okyar, Rauf Orbay, Refet Bele, Kâzım Özalp, Hasan Saka, Şükrü Kaya, Tevfik Rüştü Aras, Rıza Nur, Adnan Adıvar, Refik Saydam, Behçet Uz, Hasan Ali Yücel, Yunus Nadi, Memduh Şevket Esenal, Hilmi Uran, Ahmet Ağaoğlu, Nevzat Tandoğan, Lütfü Kırdar gibi isimler bunlardan sadece en meşhur olanlarıdır.

yani geniş halk kitlelerinden değil, tavandan yani devletten kaynaklanmıştır. Kısaca yorumlayacak olursak, faşizmin dünyadaki yükselişi Türkiye’yi de etkilemiş ve mevcut rejim gittikçe totaliter bir hale gelmiştir. Türk Ocakları’ndan İzcilik Teşkilatı’na kadar bütün kuruluşlar Cumhuriyet Halk Partisi’nin denetimi altına ve hattâ bünyesi içine alınmışlar yani kapatılmışlardır.

Benzeri bir baskının masonluk üzerinde de kurulduğunu kolaylıkla tahmin etmek mümkündür. Bu baskı evvela içeriden kurulmak istenmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi kendi üst düzey mensuplarından mason olanlar vasıtasıyla masonluğa etki etmeye, parti ideolojisini masonluk içerisinde hâkim kılmaya ve kurumu kendi güdümü altına almaya çalışmıştır. Partili masonlardan Cumhuriyet Halk Partisi kimliklerini mason kimliklerinin önüne çıkartanlar ve partinin bu çabasını destekleyenler olmuştur. Bunun en çarpıcı örneği Türkiye Büyük Locası’nın 1 Ağustos 1930 tarihli genel kurulunda yaşanmıştır. Genel Kurul Başkanı ve aynı zamanda da Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul Müfettişi olan Hakkı Şinasi Paşa delegelere hükümetin emrettiği bir yönetim kurulunun idareye seçilmesi gerektiğini söyler. Cumhuriyet Halk Partisi’nin görüşü doğrultusunda daha önceden hazırlanan bir yönetim kurulu aday listesi genel kurulda dağıtılır ve baskı altında yapılan seçim neticesinde bu yönetim kurulu işbaşına gelir.

Masonluk bir hürriyet yuvasıdır ve masonluk tarihi baskıya isyanla doludur. 1930 seçimleri kurum içerisinde öylesine büyük bir tepkiye yol açar ki, seçilen yönetim kurulu, seçimlerden üç ay sonra, 31 Ekim 1930 tarihinde, genel kurulu yeniden toplayarak seçimleri yenilemek ve görevi devretmek zorunda kalır.

Masonluğu içeriden ele geçirme çabasının sonuç vermemesi kuruma dışarıdan gelen baskıların artmasına yol açar. Masonluğun kökü dışarıda bir cemiyet, bir menfaat şebekesi olduğu iddiaları gittikçe daha fazla telaffuz edilmeye başlanır. Bu esnada bu iddiaları destekleyecek bir hadise de yaşanır: Cumhuriyet tarihinin Yavuz-Havuz Davası adıyla bilinen ve 1928 senesinde ortaya çıkan ilk önemli yolsuzluğuna karışanlar arasında Türk masonluğunun en üst idari kademelerinde yer almış Fikret Takiyeddin Onuralp de vardır. Bu durum kurumu ciddi biçimde yaralar. Her ne kadar Onuralp’in sanık olarak Yüce Divan’a gönderilmesiyle birlikte masonik görevi sona erdirilir ve cezasının açıklanmasını müteakip cemiyetten kaydı silinirse de bütün bunlar bu hadisenin masonluğa karşı kullanılmasına mani olamaz. Üstelik yargılama esnasında Yüce Divan üyelerinden bir tanesi de dönemin Yüksek Şura başkanı Fuat Hulusi Demirelli’dir. Demirelli Onuralp’in mahkumiyet kararını destekler hattâ verilen cezayı az bulduğunu ifade eder. Ne var ki bütün bu yaşananların yorumu masonluk karşıtı çevrelerce bir şekilde yapılır: masonik çıkar ilişkisi.

Bütün bunlara bir de masonluğun içinde karşı devrimcilerin bulunduğu ve bunların Atatürk Devrimi’ne karşı oldukları iddiası ilave edilince masonluğun üzerindeki devlet baskısı tahammül edilemez hale gelir.⁹ Masonluk aleyhtarı akımın en önde gelen

⁹ Türk masonluğunun Atatürk Devrimi’ni coşkuyla desteklediğini söylemiştik. Dolayısıyla bu iddianın masonluğun genel eğilimi için doğru olmadığı ortadadır. Tabii bireysel olarak buna karşı masonlar olup olmadığını bilmiyorum. Elimde buna dair herhangi bir belge yok. Neticede masonluk gibi bir hürriyet ve sorgulama kurumunda her görüşten insanın bulunmasını çok tabii karşılıyor ve bir örnek insanlardan oluşan tek sesli bir masonluğu düşünmek dahi istemiyorum.

simalarından Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt¹⁰ - ki 1925 yılında İstanbul'da Necat Locası'na başvurup reddedildiği cemiyet kayıtlarındadır- 2 Ağustos 1933 tarihinde, sabaha karşı beş sularında, mason derneğinin İzmir'deki lokalini, arabasından kurşunlayacak kadar işi çığrından çıkartır. Olayın Atatürk'e Salih Bozok tarafından duyurulduğu ve Atatürk'ün şu cevabı verdiği söylenir : "Bu ne biçim iş? Gece yarısı bir cemiyete silâh atmak olur mu? Atılır mı? Eğer, cemiyetin faaliyeti zararlıysa, kanunla kapatılsın. Silâha ne lüzum var? Burası dağ başı değil ki."

Gerçekten de Türkiye dağbaşı değildir. Onun için de sorun mason derneğinin kapanmasıyla hallolacaktır. Atatürk bu mesajı mason derneği idarecilerine iletme vazifesini Şükrü Kaya'ya verir. Şükrü Kaya dönemin İçişleri Bakanı'dır, üstelik masonudur. Dönemin mason derneği yöneticilerini toplayan Kaya onlara "...masonluğun artık faaliyetini tatil etmesinin lazım geldiğine partice karar verilmiş olduğu, hükümetin de bu kararı tatbik mevkiine koymak zorunda olduğunu " söyler. Mesaj kısa ama özdür: ya kendinizi kapatın yahut da hükümet sizi kapatacak. Mason yöneticiler "kapatma için genel kurul kararı gerektiği ve kendilerinin böyle bir yetkileri olmadığı" gerekçesiyle itiraz ederler ama netice değişmez. "Başkaca bir özel yasa çıkarılmasına gerek kalmadan kararın orada kendileri tarafından derhal alınması" mecburiyeti vardır. Neticede Şükrü Kaya tarafından kaleme alınan ve 10 Ekim 1935 tarihinde Anadolu Ajansı tarafından yayınlanan aşağıdaki duyuru mason derneği yöneticilerine imzalatılır:

"Mesul ve maruf imzalar altında Ajansımıza verilmiştir. Türk Mason Cemiyeti ülkemizin sosyal tekâmülünü ve günden güne artan muazzam terakkilerini dikkate alarak ve Türkiye Cumhuriyeti'nde hâkim olan demokratik ve cidden laik prensiplerin tatbikatından doğan iyilikleri müşahade ederek faaliyetine -bu hususta hiçbir kanun olmaksızın- nihayet vermeyi ve bütün mallarını ülkemizin sosyal ve kültürel kalkınmasına çalışan Halk Evlerine teberruu muvafık görmüştür."

Buna ilaveten Şükrü Kaya hükümet adına kamuoyuna resmî bir açıklama yapar:

"Türk masonları kendi ideallerinin hükümetin esas programına dahil olduğunu görerek, kendi teşkilatlarını kendileri fesh etmişlerdir. Hükümetin bu iş üzerinde hiçbir teşebbüsü ve alâkası yoktur."

Böylece Türk masonluk tarihinde Uyku Dönemi adıyla anılan ve 1948 senesine kadar süren 13 senelik yeni bir dönem başlamış olur. Uyku Dönemi'ne neden varıldığı hususunda sayfalarca yorum yapılmıştır. Oysa ki bütün bu yorumlar teke indirgenebilir: nerede totaliter yaklaşımlar varsa orada masonluk yoktur. Masonluğun olduğu yerde ise totalitarizme yer yoktur.

∴

Uyku Dönemi'nde Türkiye Büyük Locası faaliyetlerini tamamen tatil etmiş ama Türkiye Yüksek Masonluk Cemiyeti adıyla ayrı bir tüzel kişiliği olan Türkiye Yüksek Şurası

¹⁰ Bu vesileyle aynı akımın bayraktarlarından Şükrü Saracoğlu ve Recep Peker'in de isimlerini kayda geçirmek isterim

varlığını devam ettirmiştir. Yüksek Şura ilk dört sene var ile yok olmak arasında kalmış ve 1939 senesine kadar Türk masonluğu hem resmen hem de fiilen uykuda kalmıştır. Ne var ki 1939 yılından itibaren masonik faaliyetlerde bir hareketlenme olmuş ve Yüksek Şura, gayriresmi de olsa masonik faaliyetleri başlatacak adımlar atmaya cesaret etmiştir.

Masonluğun resmen faaliyetlerine başlaması ise dünyanın her köşesinde olduğu gibi ülkemizde de demokratikleşme sürecine paralel olarak gitmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, dünyada faşizmin çöküşü ve hürriyetçi demokrasinin yükselmesi, Türkiye'de çok partili demokratik sistemin başlamasıyla esmeye başlayan hürriyet havası ve nihayet 5 Haziran 1946 tarihinde yürürlüğe giren yeni Cemiyetler Kanunu, zaten gayriresmi olarak çalışmakta olan masonların artık bunu resmileştirme kararını almalarıyla sonuçlanır. Yüksek Şura üyesi yedi biraderin 5 Şubat 1948 tarihinde İstanbul Vilayetine verdikleri dilekçeyle Türk Mason Derneği kurulur ve böylece Türk masonları yeniden resmen faaliyete başlarlar.

Uyku Dönemi'nin sona ermesi Türk masonluk tarihinde yeni bir sayfa açar. Bu yeni sayfa esas itibarıyla Türk masonluğunun idari yapısını masonluğun idari örgütlenme ilkelerine uygun kılma çabalarını içerir.

Türk masonluğunun 1909 senesi öncesindeki dönemini anlatırken bahsetmiş olduğumuz gibi Türkiye'de önce bir yüksek şura vücut bulmuş, büyük loca ise bu yüksek şura tarafından kurulmuştur. Dolayısıyla esas olarak büyük locanın hakimiyeti altında çalışması gereken localar yüksek şuranın egemenliği altında faaliyet göstermişlerdir. Bu geleneğin devamı olarak 1948 senesindeki uyanıştan sonra da sembolik localar Türkiye Yüksek Şurası tarafından kurulur ve onun egemenliği altında çalışırlar. Oysa ki masonluğun temel ilkelerinden bir tanesi, çırak, kalfa ve üstad derecelerinde çalışan locaların bağımsız bir büyük loca tarafından kurulmaları ve idare edilmeleridir. Bu durumun farkında olan biraderlerin gittikçe ağırlık kazanmaları neticesinde Yüksek Şura 30 Eylül 1950 tarihinde sembolik localar için ayrı bir örgüt kurma kararı alır ve bu örgüte Büyük Mahfil adını verir. Yüksek Şura'nın himayesi ve vesayeti altında kurulmuş olan Büyük Mahfil'in varlığı, Türk masonluğunun idari örgütlenmesinin çarpıklığını değiştirmemiş olsa da, Yüksek Şura'dan bağımsız bir büyük loca kurulması yönünde atılmış ilk adımdır. Bu adım, 16 Aralık 1956 tarihinde, masonluğun ilke ve kurallarına uygun bir biçimde, Yüksek Şura'nın himayesi altında olmayan ve dünyadaki diğer benzerleri gibi kendisini oluşturan sembolik locaların tek hakimi olan Türkiye Büyük Locası'nın kuruluşuyla neticelenecektir.¹¹

Türkiye Büyük Locası, kurulmasıyla beraber, Yüksek Şura karşısındaki hukuki durumunu sağlamlaştırmaya yönelir. Bu çerçevede iki kurum arasında 21 Nisan 1957 tarihinde konkordato diye adlandırılan bir anlaşma imzalanır. Buna göre Türkiye Yüksek Şurası, çırak, kalfa ve üstad dereceleri üzerinde yegâne hâkim ve nazım otorite olarak Türkiye Büyük Locası'nı tanır. Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin 4'ten 33'e kadar olan derecelerinin yönetim yetkisi ise tamamen Türkiye Yüksek Şurası'nındır. Ne var ki Eski

¹¹ 30 Eylül 1950 ve 16 Aralık 1956 tarihleri arasındaki dönem elbetteki bir çırpıda aşılmamıştır. Tarihe özel merakı olmayan okurları sıkırmamak için bu konunun teferruatına girmeyeceğiz. Konuya özel ilgi duyanlara kaynakçamızdaki Türk masonluk tarihine dair eserleri tavsiye ederiz.

ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'ne devam edebilmek için mutlaka Büyük Loca'nın sembolik localarından bir tanesine üye olmak lazımdır. Bunun tersi ise şart değildir.

Artık Türk masonluğunun idari yapısı masonluğun idari örgütlenme ilkelerine uygundur. Bu durum Türk masonluğuna dışarıya açılma ve yabancı mason örgütleriyle ilişki kurma konusunda cesaret verir. Gerçekten de o zamana kadar Türk masonluğu, idari yapısındaki çarpıklık dolayısıyla muntazam masonluk dünyası tarafından tanınmamakta ve kendisiyle herhangi bir masonik ilişki kurulmamaktaydı.¹²

Türk masonluğunun dünya muntazam masonluğu tarafından tanınması çabalarının öncüsü, Türkiye Büyük Locası'nın üst düzey idarecilerinden Enver Necdet Egeran'dır. Egeran, dünya muntazam masonluğunun önemli kurumlarından bir tanesi olan İskoçya Büyük Locası'ndaki şahsi dostlukları sayesinde Türk masonluğunun tanınması meselesini dünya masonluğunun gündemine aldırır. Türkiye Büyük Locası idari yapısının yanı sıra çalışma usullerini de muntazam masonluğun ilkelerine uygun hale getirir. Bunun neticesinde bazı büyük localar Türkiye Büyük Locası'nı tanımayı kabul ederler. Bu arada Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin en önde gelen iki kurumu olan Amerika Birleşik Devletleri Güney ve Kuzey Jüridiksiyonları, Türkiye Yüksek Şurası'nın hem 1861 senesinde kurulmuş olan ilk yüksek şuranın devamı olduğunu hem de intizamını kabul ederler.

Bütün bu gelişmelere rağmen muntazam masonluğun en köklü ve en muhafazakâr kurumları olan İngiltere ve İskoçya Büyük Locaları'nı rahatsız eden bir eksiklik vardır: Türk masonluğunun menşei muntazam değildir.¹³ İskoçya Büyük Locası'nın yöneticileri bu sorunu çözmek için en uygun yolun Türkiye Büyük Locası'nın intizamının İskoçya Büyük Locası tarafından bir törenle tescil edilmesi olduğunu söylerler. Tarafların bu konuda vardıkları görüş birliği neticesinde, Türkiye Büyük Locası, 29 Nisan 1965 tarihinde gerçekleştirilen bir törenle İskoçya Büyük Locası tarafından muntazam olarak tanınır. Buna rağmen İngiltere Büyük Locası Türkiye Büyük Locası'nın menşeinin intizamı konusundaki tereddütünü korur. Bu tereddüt 1970 senesine kadar sürecek ve İngiltere Büyük Locası'nın Türkiye Büyük Locası'nın intizamını kabul etmesi, Türkiye Büyük Locası'nı 1 Ağustos 1909 tarihinde kuran localar arasında bulunan Resne Locası'nın bağlı olduğu Mısır Büyük Locası'nın muntazam bir masonik örgüt olduğunun tespit edilmesiyle mümkün olacak ve Türkiye Büyük Locası 1970 senesinden itibaren dünyanın bütün muntazam mason örgütleri tarafından tanınır hale gelecektir.

∴

Türk masonluğunu intizama götüren bu süreç esasen kendi içindeki bir bölünmeye giden yolu da döşemiştir. Gerçekten de Türk masonluğu, 1965 senesindeki tanınma töreninden

¹² “Muntazam masonluk” tabirinin açıklamasını, masonluğun idari örgütlenmesi ve geleneksel ilkelerinin anlatıldığı Bölüm 13'de bulmak mümkündür.

¹³ Muntazam masonlukta aranan menşe kuralına göre, bir büyük locayı oluşturan locaların muntazam olmaları gerekmektedir. Oysa ki Türkiye Büyük Locası'nı oluşturan locaların tamamı 1939 veya 1948 yıllarında Yüksek Şura tarafından kurulmuş oldukları gibi, kurucuları da yine Yüksek Şura tarafından kurulan Maşrik-ı Azam'ın kurduğu localarda tekris edilmişlerdir. Halbuki bir yüksek şuranın sembolik loca kurması muntazam masonluğun ilkelerine terstir.

kısa bir müddet sonra ikiye bölünmüştür. Bu ikiye bölünmenin görünen sebebi, biraz sonra izaha çalışacağımız meşhur belge olayıdır. Ne var ki esas ayrılık sebebi, intizamla beraber gelen masonik ilkeler üzerindeki uzlaşmazlıktır.

Nedir bu belge olayı? Süleyman Demirel'in 1964 sonbaharında Adalet Partisi genel başkanlığına aday olmasıyla rakipleri Demirel'in mason olduğunu öne sürer ve bunu kendisine karşı kullanırlar. Demirel de buna karşılık Türkiye Büyük Locası'nın -resmî adıyla Türk Yükseltme Cemiyeti'nin - Ankara Şubesi'ne bir dilekçe verir ve kendisine cemiyetin üyesi olmadığını belirten bir belgenin verilmesini ister. Ankara'daki üye kayıtlarını inceleyen dönemin şube başkanı Enver Necdet Egeran, Süleyman Demirel'e cemiyette kaydının bulunmadığını ifade eden 11 Kasım 1964 tarihli bir yazı verir. Demirel bu yazıyı parti kongresinde kullanır, genel başkanlığa da seçilir.

Bu olay birçok mason tarafından Türk masonluğunun politikaya alet edilmesi olarak görülür ve tepkiyle karşılanır. Yine de geçen zaman içerisinde tepkiler yumuşar ve hadise küllenir gibi olur. Ta ki Egeran 2 Mayıs 1965 Türkiye Büyük Locası genel kurulu tarafından büyük üstad seçilene kadar!

Belge olayından 170, tanınma töreninden ise iki gün sonra gerçekleşen bu seçimin sonuçlarına Yüksek Şura yöneticileri, Egeran'ın masonluğu politikaya alet etmiş bir birader olarak böyle bir vazifeye gelemeyeceği gerekçesiyle şiddetle itiraz ederler. Hattâ daha da ileri giderek Egeran'ı masonluktan ihraç ettiklerini açıklarlar. Oysa ki Yüksek Şura'nın ne Büyük Loca seçimlerine karışmaya ne de kimseyi masonluktan ihraç etmeye yetkisi vardır. Esasen bütün bu sıkıntının altında yatan da Yüksek Şura yöneticilerinin, eskiden masonluğun idari örgütlenme ilkelerine aykırı olarak sahip oldukları Büyük Loca üzerindeki yetkilerini kaybetmiş olmalarından duydukları rahatsızlıktır. Kaldı ki Egeran bu değişimin en önde gelen ismidir. Üstelik büyük üstadlığa seçildiği genel kurul toplantısında kendisine karşı aday olan Necmettin Sahir Silan bu değişime soğuk baktığı düşünülen ve seçilmesi Yüksek Şura yöneticileri tarafından arzu edilen bir isimdir.

Büyük Loca, Yüksek Şura'nın kararlarını tanımaz. İki kurum arasında şiddeti gittikçe artan gerilim, Yüksek Şura'nın 25 Mayıs 1966 tarihli, Türkiye Büyük Locası ile her türlü ilişkisini kestiğini bildiren yazısı ile kopma noktasına gelir. Bu kopmadan on gün sonra, 4 Haziran 1966 tarihinde, Yüksek Şura kendi himayesi altında yeni bir büyük loca kurar: Türkiye Büyük Mason Mahfili. Türkiye Büyük Locası bu yeni kurumu tanımaz ve kurucularını masonluktan ihraç eder. İhraç edilenler arasında birçok Yüksek Şura üyesi de vardır. Onun için, bu hareketi desteklemeyen Yüksek Şura üyeleri, 17 Ekim 1967 tarihinde yayınladıkları bir bildiri ile eski Yüksek Şura'nın masonik kimliğini kaybettiğini ifade eder, 15 Aralık 1967 tarihli bir duyuru ile de Yüksek Şura'yı yeniden organize ettiklerini ilan ederler. Artık Türk masonluğunda iki ayrı büyük loca, iki ayrı yüksek şura vardır.

Türk masonluğunda yaşanmış bu hadiseleri belge olayına bağlayanlar olduğu gibi, bunun yeni idari düzenin getirdiği bambaşka yetki dağılımının kişiler üzerinde yarattığı rahatsızlıktan kaynaklandığını düşünenler de vardır. Varılan bu noktada birtakım kişisel zaafların etkisini inkâr etmek zordur. Bu satırların yazarı, bütün bu yaşananların er ya da

geç yaşanmak zorunda olduklarını düşünmektedir zira bu ayrılık Türkiye'ye has değil, dünyanın her yerinde mevcuttur. Bunun sebebi masonluğun ilkeleri üzerine getirilen farklı yorumlardır.¹⁴

∴

Dünya ve Türk masonluk tarihinin ana hatlarını çizmeye çalıştığımız bu kısım mutlaka ki tam ve kusursuz olmaktan uzaktır. Zaten gayemiz de akademik bir tarih çalışması yapmaktan çok, masonluk tarihine dair bilgi sahibi olmayanları birtakım köşetaşları hakkında bilgilendirmektir. Yoksa mutlaka daha söylenecek çok söz, yapılacak çok yorum vardır. Son söz ve son yargı ise elbette ki tarihin olacaktır.

¹⁴ Bu konuyu Bölüm 13'te etraflıca inceleyeceğimiz için burada bir daha ele almayacağız.

3. KISIM : MASONLUĞUN DÜŞÜNSEL YELPAZESİ

**Benden farklı isen kardeşim, bana zarar vermiyorsun,
beni zenginleştiriyorsun**

Saint-Exupéry

Bölüm 6: Masonluk ve “Felsefesi”

İnsana değerini veren sahip olduğu yahut sahip olduğunu zannettiği hakikat değil, ona yaklaşmak için harcadığı çabadır; zira mükemmelleşmesi hakikate sahip olmakla değil, onu araştırmakla mümkün olacaktır. Eğer Tanrı sağ elinde mutlak hakikati, sol elinde de ona ulaşma özlemini tutsa ve bana bunlar arasında bir seçim yapmamı söylese sol elini seçer ve derdim ki: “Ver ey Tanrım zira mutlak hakikat ancak senin içindir.”

Lessing

Burada felsefeden kastettiğimiz, insanın hayata, varoluş sorusuna dair tefekkür yoluyla bulduğu bir cevaplar manzumesidir. İnsan bir kere bu sorularına, doğruluğuna inandığı cevaplar buldu mu, bu sefer toplumun buna uygun olarak nasıl şekillenmesi gerektiği arayışı başlar. Bu da ideolojileri doğurur. Bir ideolojinin nasıl hayata geçirileceğinin arayışı ise, en geniş manasıyla siyasete yol açar. Elbette ki her felsefe birden fazla ideolojiyi, her ideoloji de birden fazla siyaseti doğurabilir ama neticede bunlar yukarıdaki hiyerarşik sırayı takip ederler.

Ne masonluk bu tanımla bir felsefedir, ne de herhangi bir masonik felsefeden bahsetmek mümkündür. Daha somut olarak ifade edecek olursak, masonluğun, geleneksel felsefenin ilgi sahasındaki her soruya cevap vermek gibi bir iddiası yoktur. İnsanı ele alır, ona hayata dair temel sorularını cevaplandırmanın yolunu açar ama bunu yaparken asla hakikatin kendisinde olduğunu öne sürmez. Bu yolda ne bir dogma kullanır, ne de bir doktrin önerir. Mesajını yoruma açık semboller vasıtasıyla verir ve herkes bu yolda kendi başına yürür; sorularını kendi kendisine cevaplandırır.

İşte masonlukta hakikati arayış böyle bir hedeftir. Masonlukta hakikat insanın dünya davranışlarına yön veren mutlak ve şaşmaz bir veri, bir dogma değil, kişinin inisiyatif gelişme ve olgunlaşma sürecinde oluşturduğu bir referans noktasıdır; tedricen yaklaşılan fakat asla ulaşılamayan bir hedeftir. Dolayısıyla hiçbir mason mutlak hakikate ulaştığı yahut hakikate kendisinin sahip olduğu gibi bir iddiada bulunmaz. Böyle bir iddia masonluğun hakikatini vahiyle gelen bir hakikate yaklaştırır ki bu da masonluğa dinî bir hüviyet verir. Oysa takip eden bölümde inceleyeceğimiz gibi, masonluğun herhangi bir dinle uzaktan yakından ilgisi yoktur.

Bu söylediklerimiz asla ki masonluğun nihilist bir yapıya sahip olduğu anlamına gelmeyip, onun inisiyatif kimliğinin bir neticesidir. İnisiyasyon sembollerin lisanını konuşmaktır. Oysa ki hazır bir doktrine bağlanan, belirli kalıplarla düşünen, kendi doğrularını sürekli sorgulamayan bir insanın bu lisanı konuşması mümkün değildir. Şüphe ve sorgulamanın bittiği yerde, ezoterizm de biter. Halbuki sembolün ruhu içinde barındırdığı ezoterizmdir. Sembol, ezoterik muhtevasını kaybettiği anda ölür; yorumlanacak bir tarafı kalmaz; bir resim, bir amblem haline gelir. Örnek verecek olursak, karşılıklı dostluğun sembolü olan el sıkışma artık ezoterik manasını kaybetmiştir. Günümüz insanı için bu o kadar kanıksanmış, manası o denli açık, o kadar yoruma muhtaç olmayan bir harekettir ki üzerinde durulacak bir şey kalmamıştır. Halbuki sembol bir yemiş gibidir: kabuğu ne kadar güç kırılırsa, elde edilen meyva o kadar lezzetli olur.

Bu hususta René Guenon, Hindu Doktrinlerine Genel Giriş adlı eserinde şöyle yazıyor:

"Sembol sadece dış görünüşüyle algılandığı andan itibaren, varlık sebebi ve etkisi kaybolur; o artık bir "put"tan yani boş ve anlamsız bir imajdan başka bir şey değildir; onu muhafaza etmek, ona kaybetmiş olduğu ezoterik değeri kısmen ya da tamamen geri verebilecek anlayışta birisiyle karşılaşmadığı müddetçe boş bir bağlılıktan öteye gidemez."

O halde inisiyasyonun temel taşlarından bir tanesi, hiçbir doktrin yahut dogmaya körükörüne bağlanmamaktır. Bu nihilist bir mesaj, inancı reddeden bir istikamet değildir. Tersine, sorguladıktan sonra inanan ve inandığını da her zaman yeniden sorgulamaya hazır insanların inancının yüceltilmesidir. Bundan dolayıdır ki Hermes'ten Pitagor'a, Ahilik'ten Bektaşilik'e bütün inisiyatik okullar her zaman belirli bir sorgulama sürecini yaşatan bir kimlikle daima aydınlık yorumların yuvası olmuşlardır.

Aynı husus tabiatıyla masonluk için kat be kat geçerlidir. Hür masonluk bir gelişme ve aydınlanma yuvasıdır. Üstelik Aydınlanma Çağı fikir akımlarının en kararlı bileşenlerinden de bir tanesidir. Kaldı ki masonluk Aydınlanma Çağı'nı sadece etkilemekle kalmamış, bugünkü oluşumunda Aydınlanma Çağı fikirlerinden de ziyadesiyle etkilenmiştir. Hattâ biraz ileri giderek, Aydınlanma Çağı'nın ülkülerini heyecanla benimsemiş olan günümüz spekülâtif masonluğu, bir yerde, Aydınlanma Çağı'nın bir ürünüdür de diyebiliriz.¹

Ne var ki bu, masonluğun, hiçbir ideolojinin olmadığı gibi, Aydınlanma Çağı ideolojisinin de bir savunucusu olduğu manasına gelmez. Tarihi kökenleri mabedler inşa eden inşaatçı birliklerine giden hür masonluk, aydınlanma devrinin en yüksek noktasında dahi, onun doktrinlerinin destekçilerini biraraya getiren bir kulüpler birliği olmamıştır. Aynı, katedral inşaatçıların, en parlak çağlarında, çok güçlü bir kilisenin bütün desteğini arkasında hissettikleri o altın devirlerinde bile, dünya ile ilgisini kesmiş ve bütün gayesini öldükten sonra gideceği başka bir dünyaya yöneltmiş bir mistikler birliği haline gelmedikleri gibi.

Evet, hür masonluk bütün bu devirler boyunca, bütün geleneklerinde ve ritlerinde, yani kendisine en has alanında, kökeni bu devirlerden çok eskilere giden bir sembolizma ile karakterize edilmiştir. Elbette ki bu semboller içinde bulundukları devirlerin hâkim fikirleri doğrultusunda yeni yorumlara tabi tutulmuşlardır ancak kökenleri bu devirlerden tamamen farklıdır. Dolayısıyla masonluğun hâkim değerlerini bu devirlerin değerleri ile izaha çalışmak, olsa olsa kaosa yol açar.

Masonluğun temel değerlerinden olan aydınlanma, laik düşünce, kardeşlik, evrensellik, eşitlik ve hürriyet gibi kavramları inisiyasyon ve onun getirdiği

¹ Tabii bundan hür masonluğun sahip olduğu değerleri Aydınlanma Çağı'na borçlu olduğu manası çıkarılmamalıdır. Buhar makinası için söylenen bir söz vardır, "Teknolojinin buhar makinasına olan borcu, buhar makinasının teknolojiye olan borcundan daha fazladır" diye. Gerçekten de buhar makinası teknolojinin bir ürünü olmakla beraber, teknolojinin daha sonraki gelişmesine katkıları o denli büyük olmuştur ki kendisini var eden teknolojiye borcunu çoktan ödemiş, hattâ alacaklı duruma bile gelmiştir. Buna nazire ile, "Aydınlanma Çağı'nın masonluğa olan borcu, masonluğun Aydınlanma Çağı'na olan borcundan daha fazladır" dersek herhalde fazla ileri gitmiş olmayız.

sorgulama sürecinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Zaten onun içindir ki burada hürriyet ile kastedilen, kelimenin geniş kitlelerce kabul edilen manasından farklı olarak insan zihninin hürriyetidir. Dolayısı ile inisiyasyonun elde etmeyi hedeflediği hür insan, her türlü dogma, doktrin, ideoloji ve önyargının kalıbından kendisini kurtarabilmiş, zihnini her türlü “hazır formül”ün, “mutlak doğru”nun, “şaşmaz gerçek”in, “kusursuz kurtarıcı”nın prangasından azad edebilmiş imtiyazlı insandır.

Esasen her türlü aydınlık düzenin temelinde yatan da bu insandır. Ve toplumlar bu değerlere yaklaşabildikleri nispette hürriyetçi demokrasinin de, laikliğin de başarı şansı artacaktır. Neticede, zihni köle insanlardan oluşan bir topluma hangi “mükemmel” düzeni getirirseniz getirin, yaşama şansı yoktur zira toplum son tahlilde fertlerin bir araya gelmelerinden oluşmaktadır. Kölelerin bir araya gelip kendilerini idare ettikleri düzen ise, adı ne konmuş olursa olsun, köleliktir. Hür insanların bir araya gelip kendilerini idare ettikleri düzen ise, adı ne konmuş olursa olsun, hürriyettir. Velhasıl toplumun ne şekilde idare edildiğini tayin eden, düzenin resmî adı değil, toplumu oluşturan fertlerin niteliğidir.

İşte inisiyasyon, köleliği yıkıp, yerine hürriyeti koymaya bir çağrıdır. Masonluk ise temel dersi hürriyet olan bir okuldur.

∴

Okul deyince insanın aklına öğretim ve eğitim gelir. Masonluğa bir okul sıfatını çokça yakıştırdığımız bu çalışmada, masonluğun statik bir öğretim kavramıyla yakından uzaktan ilgisi olmadığını vurgulamamız gerekir. İnisiyatif okulların özelliği öğretmeleri değil eğitmeleridir. O halde, eğitim ve öğretim kavramları arasındaki farkı ortaya koymakla başlayalım incelememize.

Öğretim, belirli bir bilgiye sahip bir insanın, o bilgiyi, bir başkasına nakletmesidir. Bu nakil tek taraflı bir faaliyettir. Böyle bir faaliyetin, tanımını itibariyle durağan bir yapısı vardır. Üstelik bu bilgi bir şekilde müesseseleşmiş bir halde ise, başka bir deyişle bir *öğreti* haline dönüşmüşse, o zaman bu tek taraflı nakil, dogmalara, ezberciliğe, hazırcılığa yol açacak, bunun neticesinde düşünmemeyi, sorgulamamayı, şüphe etmeden kabul etmeyi teşvik edecektir.

Oysa ki eğitim, iki taraflı bir faaliyettir. Bu taraflardan bir tanesi *eğiten*, diğeri ise *eğitilendir*. Eğitim faaliyeti, öğretimden farklı olarak, bilgi yolundan daha önce gitmiş olanın (yani eğitenin), bu yolu, henüz onun üzerinden gitmemişlere (yani eğitilenlere) göstermesinden ibarettir. Bu iki safhalı bir süreçtir. Bunlardan birincisi, her iki tarafın da iştirakiyle gerçekleşen yolun gösterilmesi kısmıdır. İkincisi ise, sadece eğitilen tarafın dahil olduğu, gösterilen üzerinde düşünme ve bunu değerlendirmeye dayanan çözümleme safhasıdır.

Dolayısı ile eğitimin ana hedefi, çoklarının zannettikleri gibi, birtakım mevcut bilgilerin öğretilmesi değildir. Öğrenmek, eğitim sürecinin nihayetinde zaten kendiliğinden ortaya çıkacak bir neticedir ama eğitimin gerçek hedefi, aklı ve bilinci hareketlendirmek, düşünmeyi öğretmek, velhasıl bir sorgulama sürecini hayata geçirmektir. Eğer bir eğitim müessesesi herhangi bir sebepten dolayı bunları

sağlayamıyorsa -bu sebep ister hoca olsun, ister talebe, isterse de kullanılan yöntem-belirli birtakım bilgileri naklediyor, birtakım işlerin nasıl yapılacağını öğretiyor olsa da aslında hedefine ulaşamıyor demektir.

Ulaşamıyor demektir zira herkes birşeyler öğrenir. Kendi başına öğrenir, evinde öğrenir, işinde öğrenir. Hayvanlar da öğrenirler. Esasen hayat yaşayanlar için bir öğrenciliktir. Halbuki eğitim, sadece bilgi edinmeye dayanmayan, aynı zamanda elde edilen bilgileri değerlendirmeyi de öğreten bir zihinsel formasyondur.

Kısacası eğitim, öğretimi içine alan, fakat onun çok üzerinde bir faaliyet, bir olgunlaşma sürecidir.

Masonluk ideal eğitimin ta kendisidir.

Bu durum, masonluğun inisiyatik-ezoterik kimliğinden kaynaklanmaktadır. İnisiyatik okullar, dış dünyadaki hayattan birşekilde rahatsızlık duyan, kendilerinde birtakım eksiklik ve yetersizlikler algılayan, hayata dair birtakım temel soruları cevaplandırmaya çalışan insanların bir araya gelip, bütünlük içerisinde ama fert kimliklerini koruyarak, bu sorularını cevaplandırmaya çalıştıkları yerlerdir. Bu arayış, belirli bir yöntem dairesinde gerçekleşir. Bunun başlangıcı da, inisiyasyon dediğimiz bir tören vasıtasıyla olur. Üstelik bu tören, insanın hayatını değiştirmek, hattâ eski hayatına veda ettirip yeni bir hayata başlatmak; bu yeni hayatta onu hürriyetine kavuşmuş bir akıl ve yüce ahlâki ilkelerle donatıp bu sayede hakikate ulaştırmak gibi büyük iddialar taşımaktadır.

Bu iddialar, eğer inisiyasyonu tek gecelik duygulu bir tören olarak görürsek, inandırıcılıktan uzaktır elbette ki. Oysa ki inisiyasyon, her ne kadar sembollerin lisanını öğrenme sürecini başlatan törenin adıysa da, aynı zamanda o sürecin bizzat kendisidir de.

Doğrudur, gerektiği gibi yapılmış bir tekris² töreni, eğer törenin tatbik edildiği haricî de ruhen bu işe iyi hazırlanabilmişse, insanı sarsan, düşündüren, yer yer yüzüne tokat gibi inen bambaşka bir hadisedir; her insan bunu hayatta en çok bir defa yaşayabilir ve eğer şansı varsa yaşadığı bu törenden kendisinde derin, unutulmayacak ruhi izler kalır. Bu törenin bütün amacı, insana yeni girdiği bu dünyanın farklılığını bütün şiddeti ile duyurmak, bu sayede eski hayatında ölüp yeni bir hayata doğduğunu hücrelerine kadar hissetmesini sağlamak ve mümkün olan en tesirli şekilde bilinçaltına mesajlar verebilmektir.

İşte bundan sonra masonluk adı altında yapılan bütün çalışmaların hedefi bu törenin başlattığı ruhi tesiri devam ettirebilmektir. Yoksa masonluk, insanlara bir gecelik duygulu bir tören yaşatan, daha sonra da konferanslarla onları bilgilendiren, sevmeye iten bir dernek, bir kulüp değildir. Masonluk, insanların birbirlerine konferanslar yahut konuşmalar vasıtasıyla yazılan, okunabilen velhasıl dile gelebilen bilgileri naklettikleri bir yer de değildir zira bunun için masonluğa ihtiyaç yoktur. Bütün bunlar bir filantropi yahut felsefe derneğinin çatısı altında, herhangi bir mekânda düzenlenen toplantılarla da gerçekleştirilebilirler.

² Masonik inisiyasyona tekris denir.

Masonluk çatısı altında bilgi değil bilgelik alışverişi yapılır.

Masonlukta sevgi dersleri verilmez, sevilir.

Bakınız Herman Hesse ne diyor:

“Gerçekten bulmak isteyen, ve bunun için arayan, hiçbir doktrini kabul edemez. İletilmesi mümkün olan bilgidir, bilgelik değil. O yaşanır, lâkin asla açıklanamaz, öğretilemez.”

Bu hakikatin çok iyi farkında olan hür masonluk için tekris, bütün bir ömür boyu devam edecek bir sürecin sadece başlangıcıdır. Bu sürecin temelinde de, insanın kendisini her türlü zihinsel kayıttan kurtararak bıkmadan usanmadan araması vardır. Bu ise, dile gelmeyen, öğretilemeyen fakat ulaşılmaya çalışılan bilgeliği yaşamamanın ön şartıdır.

Onun içindir ki masonluk çatısı altında verilen bütün konferanslar, yapılan bütün konuşmalar, ritüeller³, hepsi bir gayeye yöneliktir: tekrisle başlayan süreci devam ettirmek. Dolayısı ile bunlarda esas olan konuşmanın metni, verilen bilginin içeriği yahut ritüeldeki ifadeler değildir; önemli olan mabedin kapısı çekilip haricî dünyaya ait herşeye veda edildikten sonra bunların, mabedin içinde bulunan ve insanlığın varolalı beri elde ettiği birikimin bir ürünü olan sonsuz sayıdaki sembol vasıtası ile uyandırdıkları ruhi tesirdir.

İşte bu sebeptendir ki mason localarında, ana hatlarını ezberlemekle öğrenilebilecek, belirli bir yönleme göre tanzim edilmiş bir doktrinler manzumesi asla yoktur. Sözler ve metinler sadece insanın dikkatini belirli bir noktaya çekme gayesine yöneliktirler. Neticede bunlar, aradığımız özü içlerinde barındıran, ama bunu doğrudan iletme gücünden mahrum olan birtakım biçimlerdir. Onların vermek imkânına sahip oldukları ana mesajı, o büyük sırrı çözebilmek ise bize, yalnızca kendimize bağlıdır.

Masonluk, yanılmaz kabul edilen, tartışılmaz bilgi sahibi üstadların, bir sözü ile insanı doğru yola sokacak mürşidlerin varlığını asla kabul etmez. Eskiden Aristoteles için kullanılan bir ifade vardır: “Üstad söyledi”. Bu aslında, açıkça dile getirilmese de, şu demektir: “madem ki üstad söyledi, o halde doğru”. Hür masonluk, bu yaklaşımla mücadelenin yuvasıdır. Mason locaları, hata yapmaya aynı derecede açık, insani zaafı elbette ki taşıyan, lâkin hakikate susamış eşit bireylerle doludur. Bu yolda yürüyenlerin, başları sıkıştığında, yardımlarına koşacak kardeşleri elbette vardır ama onların bu sorunlara getirmeye çalışacakları çözümler, kendi hakikati arama çabalarında kullandıkları usulleri paylaşmalarından ibarettir. Eski hristiyan bilgilerinden bir tanesi ne de güzel ifade eder bunu “öğretmiyorum, içinizdekini uyandırıyorum” diyerek.

Gerçekten de inisiyatik usul öğretmez, yolu çizer; masonluk insanlara kalıplar vermez, sorgulamayı öğretir. Ve gerçek inisiye Buda’nın şu sözünü asla aklından çıkartmaz:

³ Masonluğun çalışma usulünün kağıda dökülmüş haline ritüel denir. Masonik toplantıları bir tiyatroya benzetecek olursak, ritüel bunun senaryosudur. Bu konuyu Bölüm 14’de etraflıca inceleyeceğiz.

“ Eğer aydınlanmanla arana Buda girerse, onu da öldür!”

Yahut Basri Baba’nın deyişiyile:

Nikab-ı zahir ile kayda düşme ey aşık,
Mukayyet olan rahta rah-i Hak da cüdadır

Ne muhteşem bir nasihattir bu! Ve ne muhteşem bir noktadır bu gelinmesi hedeflenen! Ve insanı buna ulaştıracak hiçbir inisiye edici üstad, hiçbir sihirli formül yoktur. Hacı Bektaş-ı Veli’nin bundan asırlarca evvel söylediği gibi,

*Hararet nardadır, sacda değildir,
Keramet baştadır, tacda değildir,
Her ne arar isen kendinde ara,
Kudüs ’te Mekke ’de Hac ’da değildir*

Masonluk kerameti insanda, kendi özünde arayanların yuvasıdır. Masonluk, kişilerden, sıfatlardan, müesseselerden mucize beklememeyi bilen; insanın temel hakikatlerini sezen; içindeki ışığı uyandırabilmiş insanların yuvasıdır. Ne de güzel seslenir Yunus Emre

*Dervişlik dedikleri hırka ilen tac değil,
Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtaç değil*

diyerek asırların ötesinden.

Masonlukta da bütün biçimler, dereceler, sıfatlar bir üslup, bir tarz, tasavvufi tabiriyle bir neşe olmanın ötesinde bir mana ifade etmezler. Yoksa masonluk da, üstadlık da gönülde başlar gönülde biter. Salim Ahmet Çalışkan’ın söylediği gibi, “*masonluk sizde yaşayan ruh ve imandır*”.

Meseleye böyle bir yaklaşım getirince, biraz evvelki ifademizi bir kere daha tekrarlamak yerinde olur zannederim: temel hedefi, hakikatin, insan zihninin mutlak hürriyete kavuşturulması sureti ile araştırılması olan masonluk, ideal eğitimin ta kendisidir.

İnsanlık tarihi boyunca, geleneksel eğitim bir şartlandırmadan ibaret olmuştur: eğitici kabul edilen müessesenin, eğitileni, kendi doğru kabul ettiği değerler istikametinde şartlandırması. Bu şartlandırmanın temelinde kâh sınıf bilinci yatmıştır, kâh din, kâh milliyetçilik. Ama sebep ne olursa olsun bir ortak nokta hep aynı kalmıştır: insan düşüncesini belirli bir kalıba sokmak.⁴ Oysa ki masonluk, tarihi boyunca, bu kalıpları yıkmamanın mücadelesini vermiştir. Ve elbette ki masonluğun eğitimden anladığı, sadece “bazı şeyler”in öğretilmesine dayanan geleneksel yaklaşımın tam tersidir. Üstelik, masonlukta eğitenle eğitilen arasındaki alışveriş öylesine ahenkli ve çift yönlüdür ki, bir süre sonra bu ayırım ortadan kalkar, herkes hem eğiten hem de eğitilen haline gelir aynı zamanda.

⁴ Buna iki hoş örnek verelim: “Sosyalist eğitimin hedefi insanlara devletin normlarına göre düşünmeyi öğretmektir” diyor Polonya hükümet başkanı Gierek, Le Monde gazetesinde yayınlanan 2 Aralık 1972 tarihli demecinde. Ve bir akis gibi cevap veriyor ona Papa 2. Jean Paul, 9 Şubat 1980 tarihinde: “Katolik okullar, insanlara kalıcı, derin ve nitelikli bir imanın verildiği yerler haline gelmelidir”.

Özetleyecek olursak, masonluk, hiçbir doktrinin tek taraflı nakledilmesini hedeflemez; bilgiye mutlak sahip müridlerin mevcudiyetini de asla kabul etmez. Masonluğun ana hedefi hür düşünmeyi ve sorgulayabilmeyi öğretmek ve her türlü dogma ile mücadele etmektir. Masonluk, çok farklı insanları bünyesine kabul eden, her türlü bilgiye açık bir buluşma zemindir.

Dolayısıyla masonluk, dışarıdan gözlemleyen birisinin kaos diyebileceği kadar farklı fikirleri, mükemmel bir ahenk ile bünyesinde barındırmaktadır. Gerçekten de masonluğu tanımayanların, onun barındırdığı tartışılması mümkün fikirler yelpazesinin genişliğine şaşırılmalarına imkân yoktur. Bu böyle de olmak zorundadır zira insanla beraber varolan insanlık kültürü yelpazesi öylesine bir çeşitliliğe sahiptir ki... İnisiyasyon ise, bütün bu farklı kültürlerden süzülüp gelen en ince değerleri günümüze getiren bir yöntemdir. Bundan dolayıdır ki masonluk ve bütün inisiyatik cemiyetler, son derece geniş bir fikir ve yorum yelpazesi içerisinde çalışmak zorundadırlar. Bu onların tanımında mevcuttur. Aksini düşünmek dahi mümkün değildir zira böyle bir şey, inisiyasyonu var eden temel sebebi yok eder ve inisiyatik cemiyetleri bir fikir yahut felsefe kulübüne dönüştürür.⁵

Neticede hepimiz aynı hakikate farklı şekillerde bakmıyor muyuz? “Farklı kültürler” dediğimiz şey aslında insanlık kültürü denilen o muazzam birikimin farklı cephelerden görünümünden başka birşey değil ki. Masonluk bu gerçeği mükemmelen yakalayıp gereğini yaptığı için de her mason onda kendisini bulabilmektedir. Bu sayededir ki bütün insanlık kültürü, bu emsalsiz müessesenin bünyesinde, hiçbir parçası diğerini rahatsız etmeden bir arada yaşayabilmektedir. Burada söz konusu olan asla bir sentez değil fakat eşine zor rastlanır ahenkte bir birlikte yaşamadır.

Kime ait olduğunu bilmediğim, fakat çok sevdiğim, pek şairane bir masonluk tanımı vardır:

“Mason atölyeleri birer göldür. Bütün iklimlerin saf ve serin, gürültülü ve ateşli menbalarından akıp gelen fikir ırmakları oraya gürültüsüz ve iddiasız dökülürler. Her mason dilediği ve beğendiği ırmaktan istediği kadar içer; fakat bu hareket o kadar namahsus kalır ki ne içtiğini ve ne kadar içtiğini kimse anlayamaz.”

Kimi bilgiler vardır, Yunus Emre gibi, başkalarının ciltlerce yazıp da dile getiremediklerini sade ve iddiasız beş on kelime ile zihinlere nakşederirler. Çıraklar da sıkıştılar mı ustalarının bu sözlerinden alıntılar yapıverirler⁶. Ben de bütün bu ifade etmeye çalıştıklarımı bir çırpıda dile getiriveren bir alıntı ile devam etmek istiyorum bu bahse:

“Masonluk her türlü dinî inanca, samimi ve ahlâka aykırı olmamak şartı ile çeşitli düşünce ve kanılara açık bir teşekküldür. Ancak bunların hiçbirini telkin etmez, serbest bırakır.

⁵ Ümid ederim bütün bu kitap boyunca söylemeye çalıştıklarım, bu ifademın bu kulüpleri küçümsemek yahut onlara saygısızlık etmek manasına gelmediğini yeterince ortaya koyabilmiştir; inisiyasyon ne felsefeye ne de bilime rakiptir; onlarla paralel gider ve insanları yaptıkları işi en iyi şekilde yapma noktasına getirmeyi hedefler.

⁶ Umarım Ali Oktay Cever kardeşim izin almaksızın kendimi lâıyk gördüğüm bu kendisinin çıraklığı sıfatına beni kabul eder.

Kendi felsefesine gelince, panteist olduğu kadar materyalisttir de. Bu iki unsur, tam bir ahenk içerisinde, ritüel, sembol ve alegorilerde ifadesini bulmaktadır. Bütün bunlar, madde ve mana olarak önce buhar olur, sonra yoğunlaşır ve bir ırmak haline gelir. Her susayan bu ırmaktan susuzluğunu giderir.

Asırlardan beri aynı akan bu suyun kabına göre renk ve şekil alması tabiidir. Kimine göre o su H₂O'dur kimine göre ise Âlem-i Gayb'den Âlem-i Şuhud'a gelerek arifin gönlüne akmaktadır.

Son söz, nasıl zevkaderseniz öyledir.”

Bu tanımlar, güzelliklerinin ötesinde, gerçekçidirler de. Sembollerin belki de en önemli özelliğı yoruma açık olmalarından kaynaklanan mana zenginlikleridir. Gerçekten de semboller çeşitli devirlerde çeşitli toplumlar tarafından devrin şartları ve kendilerini yorumlayanların birikimlerine göre farklı manalar almışlar, ne var ki sembolizma denilen lisanın kurallarına göre evvelki manalarını da muhafaza etmişlerdir. Bundan dolayıdır ki aynı sembol farklı kişileri farklı yönlerden etkileyebilir. Her fert kendi kudret ve kabiliyetine, bilgi birikimine göre sembolde farklı bir mana, farklı bir lezzet bulur.

Bu böyle olmak da zorundadır zaten; zira eğer semboller içlerinde hakikatten parçalar barındırıyorlarsa, bu ancak yoruma açık olmaları ve kişiden kişiye farklılık gösterebilmeleri ile mümkündür. Yoksa hakikati mutlak bir kalıba dökmek düşünülebilir mi hiç!

Hür masonluk, emsalsiz bir yorum sanatıdır ve onun bu özelliğidir ki Castro'dan Allende'ye, Churchill'den Attlee'ye, Truman'dan Talat Paşa'ya, bambaşka dünya görüşleri, hayat ve yetiştirme tarzlarına sahip ve başka hiçbir şekilde bir araya gelemeyecek insanları aynı ortak paydada birleştirebilmiştir.

Bütün bu söylediklerimiz, masonluğun, körlerin fili tarifi gibi, bambaşka şekillerde tanımlanabileceğı ve her isteyenini onu istediğı tarafa çekebileceğı manasına gelmemektedir elbette. Doğrudur, hür masonluğu tanımlamak zordur; hattâ belki de bu hürriyet müessesesini birtakım tanımların soğuk kalıplarında donduracağından doğru da değildir. Fakat bu, kimseye, hür masonluğun ne olduğunun belli olmadığını kesinlikle düşündürmemelidir. Masonluk, temel sorularını cevaplandırma çabası içerisindeki insana sunulmuş bir yol –yollardan bir tanesidir. Bütün masonlar, ana malzemesi inisiyasyon olan, insanı hür düşünmeye, aydınlanmaya velhasıl hakikate götüren ve sınırları da en yüce manasında vicdani ve etik değerlerle tespit edilmiş bu yolun üzerinde yürümektedirler. Ve hepsi de bu yolu, bilgi birikimlerine, kültürlerine, yetiştirme tarzlarına, kişiliklerine, kabiliyetlerine uygun olarak algılamakta, anlamakta, yorumlamaktadırlar.

Bu durumda, “masonluğun ideolojisi”, “masonik doktrin”, “masonik düşünce tarzı” gibi ifadelerin bir manasının kalmadığı da ortadadır herhalde. Eğer masonik bir ideoloji varsa, bu olsa olsa masonik bir ideolojinin mevcut olmadığıdır. Masonluk hiçbir mensubunu, herhangi bir konu üzerinde belirli bir şekilde düşünüp tavır almaya yahut belirli şekillerde davranmaya mecbur etmez. Bu mutlak hürriyetin biri metafizik, diğeri de etik olmak üzere iki istisnası vardır: masonluk, bünyesine kabul

edeceği insanlardan tanrıya inanmalarını bekler; buna ilaveten masonluk, mensuplarının her türlü fikir ve davranışını kabul eder ama bunların ahlâki kaidelere aykırı olmamalarını ister.

Tabii burada akla çeşitli sorular gelebilir: tanrıya inanç mecburiyeti ile masonluğın hürriyetçi kimliği nasıl bağdaşabilir? Ahlâki kaidelere bağlı olmak iyi de, ahlâk kavramı içinde bulunulan devir ve topluma göre farklılık gösterdiğine göre, fikirlerin ahlâki olup olmadığına karar verecek kıstas nedir?

Bu cins sorulara tatmin edici bir cevap verilmedikçe, yukarıda söylediğimiz herşey boşlukta kalacaktır. Onun için bu kısmın bundan sonraki bölümlerini masonluğın fizikötesi ve ahlâki yaklaşımlarına ayırdık.

Bölüm 7: Masonluk ve Din

Kozmik dinî duygunun bilimsel araştırma için en güçlü ve en soylu etken olduğuna inanırım.

Albert Einstein

Masonlukla ilgili sıkça rastlanan bir iddia da, masonluğun başlıbaşına bir din olduğudur. Masonlar her ne kadar bunun aksini söyleseler de ısrarla “masonluk bir dindir” diye iddia edenler mevcuttur. Masonluk, buraya kadar söylediklerimizden kolaylıkla anlaşılabilceği gibi bir din değildir. Kaldı ki masonluk bir din olma iddiasında olsaydı, açıkça bu kimlikle ortaya çıkardı. Oysa ki masonluğa dair bütün belgeler bunun tersini iddia etmektedir.

İngiltere Birleşik Büyük Locası 21 Haziran 1985 tarihinde, Masonluk ve Din başlıklı bir beyanname yayınlamıştır. Konumuzla doğrudan ilgili olması açısından üzerinde dikkatle duracağımız bu beyanname aşağıdaki gibidir.

∴

Masonluk ve Din

• Giriş

Yetkili organımız, masonluk ve din üzerine son zamanlarda yapılmış olan yorumlar ve bazı kiliseler tarafından masonluğun Hristiyanlıkla uzlaştırılması imkânlarına dair yapılmış çalışmalara referansla, aşağıdaki beyannameyi yayınlamaya karar vermiştir.

Bu beyanname, İngiltere Birleşik Büyük Locası’nın Eylül 1962’de kabul ettiği ve Aralık 1981’de teyid ettiği beyannameyi tamamlayıcı niteliktedir.

• Temel Duyuru

Masonluk ne bir dindir, ne de dinin yerini tutar. Mensuplarından bir yüce varlığa inanmalarını ister, fakat kendisi bir inanç doktrini sunmaz.

Masonluk, her dinî inançtan insanlara açıktır. Loca çalışmaları esnasında din tartışması yapılamaz.

• Yüce Varlık

Yüce Varlık’ı belirtmek için kullanılan farklı isimler, farklı inançlara sahip insanların duada birleşmelerini sağlar. Bu birleşme, farklı inançtaki insanların, dualarının içeriği ihtilaf yaratmaksızın, kendi tanrılarına yönelmelerinden ibarettir.

Masonluğun bir tanrısı yoktur. Masonların tanrısı, kendi inandıkları dinin tanrısıdır.

Masonlar, ortak olarak Yüce Varlık'a saygı duyarlar. Bununla birlikte kendi dinlerindeki tanrıları yüce kalmaya devam eder.

- **Kutsal Yasanın Kitabı**

Kutsal Yasanın Kitabı, her mason için, kendi inandığı dinin kutsal kitabıdır. Kutsal Yasanın Kitabı, loca çalışmaları esnasında daima açıktır.

- **Masonların Yükümlülükleri**

Masonlar, yükümlülüklerini, Kutsal Yasanın Kitabı üzerine yemin ederek üstlenirler.

Masonlar, tanışma işaretlerini gizli tutmayı ve masonluğun ilkelerine uymayı taahhüt ederler. Cezalar tamamiyle semboliktir ve herhangi bir yaptırımı yoktur.

- **Masonlukla Din Arasında Karşılaştırma**

Masonlukta, din kavramını oluşturan aşağıdaki üç unsur yoktur

a-) Teolojik bir doktrin. Masonluk, din üzerindeki tartışmalara izin vermeyerek bir masonik teolojik doktrinin ortaya çıkmasına engel olur.

b-) Kutsal görevler yüklemek.

c-) Eserler, gizli bilgiler ve başka vasıtalar yoluyla kurtuluş vaadetmek.

Masonluğun sırları tanışma usulleri ile ilgilidir, kurtuluş ile ilgili değil.

- **Masonluk, dinin lehinde bir tutuma sahiptir.**

Masonluk, dine karşı kayıtsız olmaktan uzaktır. Mensuplarının, dinî akidelerine karışmaksızın, kendi inançlarını takip etmelerini ve -ismi ne olursa olsun- tanrıya karşı kendi vazifelerini üstlenmelerini diler. Masonluğun ahlâki öğretileri, bütün dinler tarafından kabul edilebilirdir. Bu şekilde masonluk, dinin lehindedir.

∴

Dünya masonluğu ve masonları adına söz söyleme hakkına sahip merkezî bir otorite mevcut olmadığı için yukarıdaki beyanname bağlayıcı değildir. Sadece İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın masonluk ve din konusunu nasıl algıladığını aksettirmektedir. Bununla birlikte, bazen Ana Büyük Loca ismiyle de anılan ve dünyanın en eski büyük locası olan İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın masonluk hakkındaki yorumları birçok defa geleneksel masonluğun temel yaklaşımlarını çizer mahiyette olmuştur. Yukarıdaki belge de bunlardan bir tanesidir. Dolayısıyla bu

duyuruyu dikkatle ele alıp, inceleyip yorumlamak, masonluğun din kurumuyla olan ilişkisini açıkça ortaya koyabilmek açısından gerekli ve faydalı olacaktır.

Bu duyuru, daha giriş kısmında önemli bir mesaj veriyor. Belli ki İngiltere Büyük Locası masonluğun birtakım temel ilkeleri hakkındaki görüşlerini yeniden ortaya koymak ve bazı önemli gördüğü hususların altını çizmek ihtiyacını ve gereğini hissetmiş. Bu ihtiyaç ve gereklilik ise ciddi bir endişeden kaynaklanıyor: masonluğun dinle olan ilişkisi üzerine yapılacak yeni yorumların masonik geleneğin temel ilkelerine zarar vermesi endişesi. Onun içindir ki duyuruda çok açık ve hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak ifadeler var: “Masonluk ne bir din, ne de dinin yerine geçmek gayesindeki bir kurumdur”, “Masonik bir tanrı mevcut değildir. Masonun tanrısı, inandığı dinin tanrısıdır.”, “Farklı dinî inançları birleştirmek masonluğun misyonu değildir”.

Bu ifadeleriyle masonluğun bir din yahut dinlerin kesişiminin bir ürünü olmadığını açıkça ortaya koyan İngiltere Birleşik Büyük Locası, masonluğun bir din olmadığı gerçeğinin kurumun kapılarını materyalist bir dünya görüşüne aralayabileceği manasına gelmediğini de vurgulama ihtiyacını hissediyor ve mason olacaklardan “bir Yüce Varlık’a inanmalarını” istiyor. Bununla birlikte bu Yüce Varlık’ın kesinlikle masonik bir tanrı olmadığı ve herkesin kendi dinî inancına göre algıladığı tanrısı olduğunun altını çiziyor. Aynı yaklaşım kutsal kitaplar için de gösteriliyor. Kutsal Kanunun Kitabı’nın loca çalışmaları esnasında daima açık bulundurulduğu ve masonların yeminlerini bunun üzerine yaptıkları söyleniyor. Elbette burada da ortak bir masonik kutsal kitap söz konusu değil. Kutsal Kanunun Kitabı her mason için farklı ve kendisi hangi kitabı kutsal addediyorsa o.

Beyanname masonik tanrı ve masonik kutsal kitap kavramlarını sildikten sonra, masonluğu dinlerden ayıran noktaları vurgulamakla devam ediyor. Bir kurumun din olabilmesi için şart olan üç özellik tanımlıyor ve masonlukta bunların üçünün de olmadığına dikkat çekiliyor. Bu özellikler teolojik bir doktrin önermek, bu doktrin çerçevesinde insanlara birtakım kutsal vazifeler yüklemek ve bunun neticesinde insana kurtuluşu vaad etmek olarak sıralanıyor.

Gerçekten de masonluk herhangi bir teolojik doktrin önermediği gibi mensuplarının din üzerinde tartışmalarını dahi yasaklar. Bu masonlukta geleneksel uygulamalardan bir tanesidir: localarda din ve siyaset tartışılmaz, zira bu konulardaki kanaatler neticede bir inanca dayandıklarından, inançların tartışılmasının incitici olabileceği düşünülür. Ne var ki bu beyannamede bunun bir adım ilerisine gidiliyor ve bu yasağın altında, geleneksel uygulamanın ötesinde, din üzerine yapılacak tartışmalar neticesinde üzerinde herkesin uzlaştığı bir hususun ortaya çıkması halinde bunun bir teolojik doktrine yahut dogmaya dönüşmesinden duyulan endişenin yattığı ifade ediliyor.

Dikkat çekici bir diğer nokta da beyannamede masonluğun insanlara kurtuluş vaad etmediği belirtilirken masonlukta sırların insanın kurtuluşuyla herhangi bir bağlantısı olmadığı söylenmesi. Böylece inisiyatif sırları insanın kurtuluşunun yahut kutsallaşmasının kaynağı olarak görenlerin yanıldıkları vurgulanıyor ve masonlukta herhangi bir kutsiyet aranmaması gerektiği bir kere daha hatırlatılıyor.

Peki bütün bunlardan masonluğun dine ve ibadete karşı bir kurum olduğu neticesi çıkabilir mi? Beyanname son olarak bu konuyu ele alıyor ve büyük bir açıklıkla cevaplandırıyor: “Masonluk dinin lehindedir”, “Din konusunda kayıtsız olmaktan uzaktır”, “Her türlü dinî inançtan insana açıktır”, hattâ “Mensuplarının kendi inançlarının takipçisi olmalarını ve tanrıya karşı vazifelerini yerine getirmelerini ister.”

Dolayısıyla İngiltere Birleşik Büyük Locası masonluğun mensuplarının bağlı oldukları inanç sisteminin çizdiği yolda yürümelerini teşvik ettiğini söylüyor. Ne var ki bu teşvikin yanlış yorumlanmasından da endişe duyuyor olsa gerek ki bu teşviki iki kelimeyle süslüyor: “... ibadetlerine karışmaksızın ...”

Geldiğimiz bu noktada masonluğun dinle ilişkisine dair açıklanmamış tek soru kalıyor: mason olmakla dindar olmak çelişebilir mi? Başka bir ifadeyle masonluğun vermek istediği mesajla dinlerinki arasında bir çelişki var mıdır? Beyanname masonluk açısından böyle bir durumun söz konusu olmadığı söylüyor ve son olarak bir önemli mesaj daha veriyor: “masonluğun ahlâki öğretileri bütün dinler tarafından kabul edilebilir”. Dolayısıyla en azından ahlâki planda masonlukla dinler arasında bir ihtilaf olamayacağı belirtiliyor.

∴

Kısacası, masonluğun penceresinden görünen haliyle, mason olmakla herhangi bir dine mensup olmanın felsefi yönden gelişmesi söz konusu değil. Peki ama dinlerin penceresinden bakıldığında durum nasıl? Cevaplanması güç bir soru zira verilecek cevap her din için farklı olabilir. Kaldı ki semavi dinleri ele aldığımızda, masonluk konusu kutsal kitaplarda yer almadığına göre, bu konuda söylenecek her söz ancak bir yorumdan ibarettir. Böyle olunca da karşımıza herhangi bir semavi din için, o dinin bütün mensuplarını bağlayıcı yorumlar yapma hakkına sahip bir dinî otoritenin var olup olmadığı sorusu çıkıyor. Bunu tartışmak ise bu kitabın sınırlarının çok ötesinde. Dolayısıyla bu çalışmada dinlerin masonluğu nasıl gördükleri sorusunu ele almayacağız.

Buna rağmen önemli bir tarihî tespiti de ihmal etmemek gerekir: Katolik Kilisesi, spekülatif masonluğun kuruluşundan kısa bir süre sonra masonluğa şiddetle cephe almış, masonluğun katoliklikle bağdaşmayacağını öne sürmüş ve masonları afaroz etmiştir. Vatikan’ın bu tavrı, ifadeler yumuşamakla beraber, 270 senedir devam etmektedir. Esasen katoliklik kadar olmasa da neredeyse bütün dinlerin ruhban sınıflarında masonluk aleyhtarı bir söylem bulmak mümkündür. Dolayısıyla bir dine mensup olmanın, ancak o dinin ruhban sınıfının her yorumuna harfiyyen riayet etmekle mümkün olduğuna inananlar için masonlukla din genellikle çelişebilir. Tanrı’yla arasından ruhban sınıfını çıkartarlarsa kararlarını kendi hür vicdanlarıyla vereceklerdir. Zaten böyle hür insanların sayısı arttıkça ruhban sınıfının da işlevi ve etkisi azalacaktır. Ruhban sınıfında genellikle görülen masonluk karşıtı tavrın kökeninde belki de bu ürküntü yatmaktadır.

Masonluğun hür insan modelini hatırlayanlara, masonluk karşıtlarının tavrırları hiç de şaşırtıcı gelmese gerek.

Bölüm 8: Masonluk ve Fizikötesi

Biz ustaca uydurulmuş hikâyeleri izlemedik, ... biz kendimiz görgü tanıklarıydık

II Petrus, 1:16

Masonlar tanrıya inanırlar.

Her ne kadar bunun aksini iddia eden, masonluğu materyalizmle özdeş tutan ciltlerce kitap yazıldıysa da, bütün gerçek okumuşlar ve araştırmacılar bilirler ki masonlar tanrıya inanırlar zira tanrıya inanç mason olmanın olmazsa olmaz temel şartıdır.

Peki ama hür masonluktaki tanrı inancı nasıl bir inançtır ve nereden kaynaklanmaktadır? Bu soruyu cevaplandırmadan yapılacak bir inceleme yüzeysel kalmaya mahkûmdur ve bu cevap da ancak masonluğun insan-tanrı-kâinat üçgenindeki yerini tespit etmekle mümkündür.

Esasen, tanrının varlığı yahut yokluğu sorusu, düşünmeye başlayalı beri insanın kafasını kurcalayan temel soru olagelmıştır. Gerçekten de insanoğlu asırlardan beri tonlarca mürekkep ve kağıdı bu konuyu tartışmak için harcamış, savunduğu fikrin doğruluğunu kabul ettirmek için savaşmak ve canını vermek dahil hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır.

Galiba bunu doğal karşılamak gerekir zira insan bu soruya verdiği cevapla aslında kafasındaki varoluşunun sebebine dair soruyu cevaplandırıdığına inanmıştır; ve bunu da bir kere cevaplandırdıktan sonra, hayatının geri kalan kısmını bu cevaba uygun olarak yaşamak ve bu cevabı vermesini sağlayan “Tanrı var mıdır? Yok mudur?” sorusunda tutmuş olduğu tarafı savunmakla geçirmiştir.

Tanrının varlığı yahut yokluğu sorusunun cevabının insan için önemi, bu cevabın bizzat kendisinden kaynaklanmamaktadır. İnsanın temel sorusu, kim olduğu, nereden geldiği ve nereye gittiğidir. Ancak bunları cevaplandırabilirse hayatın ve kendi hayatının manasını anlayacak, ömrünü buna uygun olarak yaşayacak ve bu şekilde dünya üzerindeki şu mevcudiyeti anlamsız bir kısa misafirlik olmanın ötesine geçecektir. Dolayısı ile, insanın tanrının varlığı yahut yokluğu sorusunun cevabına bu kadar önem vermesi, bu cevabı, yukarıda sözünü ettiğimiz temel sorusunu cevaplandırmak, yani kim olduğunu ve nereden gelip nereye gittiğini çözmek için kullanmış ve bu sayede hayatına bir mana verebilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu konuyu biraz açalım: ortada iki soru var. Bunlardan birincisi, insanın temel sorusu dediğimiz üçlü soru grubu yani kim olduğu, nereden geldiği ve nereye gittiği. İkincisi ise, tanrının mevcudiyetine dair olan soru. Bu ikinci sorunun önemi, ilk temel soru için bir cevap teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır. Yoksa eğer tanrının mevcudiyeti sorusunun cevabı insanoğlunun kimliği ve varoluş sebebi açısından hiçbir şey ifade etmiyor olsaydı, tanrının varlığı yahut yokluğunun da insan için hiçbir önemi olmazdı.

Ne var ki durum böyle değil. Bu ikinci soruya verilen cevabın, yani tanrının varlığı yahut yokluğunun, insanoğlunun kendi varoluş sebebine aradığı cevaba tesir etmemesine elbette ki imkân yok. İşte, insanların büyük çoğunluğu, önce tanrının varlığı sorusuna bir cevap getirip, daha sonra da bu temel sorularını, bu cevaba göre

çözmek yoluna gitmeyi tercih etmişlerdir. Oysa ki tanrının varlığı sorusuna verilen cevap ister “evet, tanrı vardır” isterse de “hayır, tanrı yoktur” şeklinde olsun, inanca dayalıdır; akla dayalı bir doğrulama söz konusu değildir. Her iki tarafın da savunucuları, iddialarını bilimsel yöntemin ispat olarak kabul edeceği bir şekilde ispat edebilmekten mahrumdurlar. Yani öne sürdükleri iddia, akla dayalı (rasyonel), deneysel (ampirik) ve doğrulanabilir bir bilgi değildir; bunun öyle olduğuna inanmaktadırlar, o kadar.

Oysa ki buradaki temel mesele, mevcut bir hazır cevabı olduğu gibi kabul etmek değil, insan ile tanrılık vasfı arasındaki “mesafeyi” sezebilmektir. Geleneksel dinler insanla tanrıyı yakınlaştırmaya çalışmışlar ve bu suretle insana ilâhi bir kimlik verme yoluna gitmişlerdir. Ne var ki bunu yaparken aslında tanrıyı insanlaştırmışlar ve ortaya antropomorf yani insan özellikleri taşıyan bir tanrı kimliği çıkartmışlardır. Meselâ genellikle karşımıza çıkan erkek tanrı imajı, tanrıyı insanlaştıran ataerkil toplumların önyargılarıyla gayet uyumludur.

İşte önce Feuerbach daha sonra da Marx gibi filozofların dinlere getirdikleri eleştiriler, aslında dinin kendisine değil, din dolayısı ile ortaya çıkan toplumsal neticelerin ve yaklaşımların etik yönlerinedir. Fakat bu filozoflar da insanı tanrılaştırmak -ve bunu yaparken aslında tanrıyı insanlaştırmak- yerine tanrıyı maddeleştirmek yoluna gitmişlerdir. Maddeci yaklaşım ise daima akli ön planda tuttuğunu söylemiş ve herşeyi bilim ile izaha yönelen bir bilimcilik savunucusu olmuştur. Tanrının yokluğunu da bu yolla “ispata” çalışmıştır. Oysa ki tanrının mevcudiyeti konusu, bilimin araştırma sahasının dışındadır. Dolayısı ile, tanrının yokluğunu bilim yolu ile “ispat” edebileceklerini söyleyenler, inançlarına suni bir bilimsellik kılıfı giydirmekten başka birşey yapmıyorlar demektir. Kısacası bu yaklaşım da, akılcı ve doğrulanabilir bir bilgiyi temel almamaktadır ve inanca - bu defa tanrının yokluğuna duyulan inanca -dayanmaktadır. Bundan dolayıdır ki maddeciliğin yaklaşımı da özünde geleneksel dinlerinkinden farksızdır.

İnisiyatik müesseseler insanın bu temel sorularını cevaplandırma ihtiyacının bir neticesi olarak doğmuşlardır. Ne var ki bu cevabı ararken yürüttükleri mantık, yukarıda bahsettiğimiz inanca dayalı mantığın tersi bir şekilde işlemiştir. Hür masonluğu ele alacak olursak, bu kurum, insan zihnini her türlü dogmadan kurtarmayı hedefleyen inisiyatik-ezoterik bir kurumdur. Üstelik tarihî gelişmesi esnasında Aydınlanma Çağı’nın fikirleriyle, ezoterik kimliğinden asla taviz vermeksizin, karşılıklı bir etkileşim içerisine girmiştir. Dolayısı ile masonluk, bir taraftan akli ve akılcılığı ön planda tutarken diğer taraftan sezgiye dayalı bir bilgiyi de kabul etmiş ve böylece, inisiyasyonu tanımayanlarca bağdaşamaz kabul edilen bu iki kavramı kendi bünyesinde bir araya getirebilmiştir. Çalışmamızın geri kalan kısmında, hür masonluğun bu yaklaşımını, *aklı temel alan sezgicilik* olarak adlandıracğız.

Bu yaklaşımın altında, kişinin temel sorularını ancak kendi sezgisiyle, kendi vicdanında, vardığı neticeleri aklının süzgecinden geçirerek cevaplandırması yatar. Masonluk, kullandığı inisiyatik yöntemle, bir taraftan insanın bu sezgi gücünü geliştirirken, diğer taraftan da varılan neticeleri sürekli sorgulamayı ve daima aklın kontrolü altında tutmayı öğretir. İşte inisiyatik yaklaşımın haricî yaklaşıma olan farkı buradadır. Haricî yaklaşım, insanın temel sorularını tanrının varlığı sorusuna verilen inanca dayalı bir cevapla çözmeye çalışırken, inisiyatik yaklaşım bu soruları

doğrudan sezgiyle, herkese ayrı ayrı kendi vicdanında, hiçbir vasıta soruya gerek kalmaksızın cevaplandırtma yoluna gider. Bu yolda hiçbir dogmaya, önyargıya, hazır kalıba yer yoktur. Herkes bu yolda kendi vicdanı ile başbaşadır ve herkes bu yolda sorularını, başkalarının cevaplarını kullanmaksızın kendi başına çözmek durumundadır.

Peki ama neden tanrıya inanma mecburiyeti? Bu, masonluğun inisiyatik kimliğinden kaynaklanmaktadır. İnisiyatik yöntem, insanı kuru bir maddeden ibaret gören maddeci bir yaklaşımla bağdaşmaz zira insanın salt maddeden oluştuğunu kabul ettiğimiz andan itibaren insan zihninin de yalnızca maddenin tabi olduğu kanunlar tarafından yönlendirildiğini kabul etmiş oluruz ki bu da hür iradeyi ortadan kaldırır. Hür iradenin olmadığı yerde bireysel gelişme de bir şey ifade etmez. Bireysel gelişmenin anlamsız görüldüğü bir ortamda ise inisiyasyonun etkili olması imkânsızdır. Kaldı ki tamamen maddeden ibaret bir kâinata dair bütün sorular sebep-sonuç ilişkileriyle açıklanabileceğinden, böyle bir sistemde sembollerin ne işlevi ne de anlamı vardır. Kısacası, inisiyasyonun saf materyalist bir dünyada yeri yoktur. Bu sebeptendir ki hür masonluk ateistleri bünyesine kabul etmez. İnsanın, vicdanını hür bir biçimde tesis edebilmesi için maddenin üzerinde bir değerın mevcudiyetine inanması gerektiğini savunur. Bunu da kendi kökü olan mimarlıktan aldığı *Evrenin Ulu Mimarı* tabiri ve yemin kürsüsünün üzerine koyduğu kutsal kitaplarla sembolize eder.

Esasen, inisiyasyonun, tanrı inancını, illâ ki geleneksel kalıplar içerisinde olmasa da, şart koşuyor olması doğaldır zira inisiyatik müesseseler insanın hem aklına hem gönlüne hitap ederler; semboller ve ritüeller yoluyla bilinçaltına tesir etmeye çalışırlar. Bu yöntemin başarılı olabilmesi ise insanın bilinçaltında bulunan, içinde yatan birtakım değerlerin ve fikirlerin su yüzüne çıkmasıyla mümkün olabilir.

Bunlardan en önemlisi tanrı fikridir. Burada tanrıdan kastedilen illâ ki kutsal kitapların tasvir ettiği tanrı olmak zorunda değildir ama mutlak olan birşey varsa o da insanın varolalı beri kendi sonlu varlığının onun üzerindeki sonsuz bir hakikate bağlı olduğunu hissettiğidir. Bu hakikate ister sonsuzluk, ister mutlak, ister bilgi, ister mükemmellik, isterse de külli bir akıl deyiniz. Biz bunların hepsini içine alacak biçimde tanrı diyeceğiz.

İşte bu tanrı fikridir ki insanın içinde ezelden beri vardır. Üstelik medeniyetlerden, hayat tarzlarından, iktisadi, sosyal ve kültürel şartlanmalardan bağımsız olarak vardır. Bütün bu dış etkenler, tanrı fikrinin ifade şekline tesir eder ve çeşitli dinleri, kültürleri doğururlar; ama bu fikrin kendisi her türlü şartlanmadan bağımsız olarak insanın içinde, varoluşla beraber mevcuttur. Bu tanrı artık ötelerdeki tanrı değil, *içimizdeki tanrıdır*.

İnsan içindeki tanrıyı farkettiği andan itibaren teolojik kavramlar karşımıza bir varsayım olarak değil, sosyolojik ve psikolojik bir hakikat; insanın, inkâr edemeyeceğimiz sezgi yeteneğinin bir ürünü olarak çıkıyor. Eflatun kâinatı başlı başına tanrının bir vahyi olarak görüyor. O halde ya kâinatın eşsiz ahenginin şaşmaz kanunlarını keşfeden bir Newton'un, Einstein'ın çalışmaları; yahut bu ahenkle bütünleşip, onu "görüp", notalar aracılığıyla dile getiren bir Bach'ın, yahut Itri'nin eserleri? Bunların da tanrısal vahyin bir parçası olması gerekmez mi?

Burada önemli olan, içimizdeki tanrı ile ötelerdeki tanrı arasındaki bağlantıyı kurabilmektir. Zaten insan asırlardan beri bu sorunun cevabını arayıp durmuştur. Bu ikisini birbirine yaklaştırdıkça huzur bulmuş, uzaklaştırdıkça rahatsızlık duymuştur. Esasen bu ikisinin ahenkli birlikteliği, insanın akıl-inanç ikileminde sıkışıp kalan temel sorularına cevap olacak bir anahtardır. Ve bu ikisini birbirinden koparmak aslında insanı hayat denilen muamma karşısında “ya akıl ya iman” gibi bir seçimle karşı karşıya kalmak çözümsüzlüğü ve çaresizliğine itmek manasına gelmez mi?

Bunun içindir ki bütün inisiyatik okullar, ötelerdeki tanrı ile içimizdeki tanrıyı birbirine yaklaştırma eğilimindedirler. Meselâ İslam tasavvufu “bu ikisi aynı şeydir” deyip sorunu sadece çözmekle kalmamış, tamamen ortadan kaldırmıştır. Diğer dinlerin inisiyatik yorumlarında da bu kadar şiddetli olmasa bile aynı yaklaşımı görüyoruz. Hazreti İsa “hepiniz tanrılarsınız” derken farklı birşey kastediyor olmasa gerek.

Masonluk da, her inisiyatik okul gibi, mensuplarını içlerindeki tanrıyı ötelerde ve ötelerdeki tanrıyı da içlerinde aramaya teşvik eder. Maddenin üzerinde değerlerin mevcudiyetine inanan insanlara, temel sorularını sezgi yoluyla, akıl dışılığına düşmeden kendi vicdanlarında, kendi cevaplarıyla çözdürmeye çalışır. Ve bu şartlara uyduğu müddetçe de her türlü inancı -bu inanç ister geleneksel dinlerinki olsun isterse de ateizme varmayan bir resmî din karşıtlığı- bünyesinde kabul eder.

Üstelik masonluğun, diğer birçok müessesenin aksine, mensuplarına kabul ettirmeye çalıştığı dogmaları, doğruları yoktur. Bütün çabası onların sezgilerini geliştirmek ve inançlarını aklın denetiminde tutmayı öğretmektir. Bu durumun doğal sonucu ise masonluğun dinler üzeri bir konum kazanmasıdır. Hür masonluk ne müslümandır, ne hristiyan, ne de musevi. Bütün dinlere aynı derecede yakın, aynı derecede uzaktır zira bunların görünürdeki farklılıklarına rağmen hepsinin özünde aynı olduğuna inanır.

Hür masonluk ne dinlerin görünür esasları arasında bir senteze ulaşmak gibi bir vazife üstlenmiştir, ne de bunlardan herhangi birinin diğerine üstünlüğünü savunmaya taliptir. Bu yaklaşım, masonluğun, bütün dinlerin içinde aynı hakikatin, o eski hikmetin barındığını kabul etmesinden kaynaklanır. Üstelik de inançlı herkesin üzerinde buluşabileceği bir asgari müşterek, farklı inançları kucaklayan, bir arada tutan bir harç vazifesini görür.

Esasen masonlar, belirli bir inancın mensuplarıdır ancak mason kimliklerini muhafaza edebilmeleri, mensubu oldukları inanç sisteminin değerlerini, aynı localarda öğrendikleri gibi, kişiselleştirmeleriyle mümkündür. Bu kişiselleştirme ise, bağlı oldukları inanç sisteminin değerlerini sezgileriyle vicdanlarında yorumlama ve akıllarının süzgecinden geçirmelerinin bir neticesidir. Dolayısı ile mason, bir yandan inancının kendisine verdiği etik değerleri muhafaza ederken diğer yandan da onun dogmatik yönlerinden korunmayı öğrenmiş kişidir. Başka bir ifadeyle “inançlı olan mason” kimliği ile “mason olan inançlı” kimliği arasındaki dengeyi kurabilmiş insandır.⁷

⁷ Buna dair çok hoş bir anekdot vardır. Fransa’da, komünistlerin masonluğa alınmalarının uygun olup olmadığının tartışıldığı yıllarda, meşhur mason yazar Paul Naudon, bu konudaki fikrini şu şekilde

Bu insan, kendi inanç yelpazesinin dışında kalan dünyayı da dikkate alacak, ona bir değer atfedecektir. Yine bu insan, inançların aslında izafi olduklarının ve mutlak olan hakikate ulaşmak için bir vasıttan başka birşey olmadıklarının farkına varacaktır. Bundan dolayıdır ki, farklı dinler ve inançlara mensup insanlar, bağlı oldukları inanç sistemlerinin görünürdeki çelişkilerine rağmen aynı heyecan ve ortak ruh ile masonluğun sinesinde aynı ortak hedefe doğru koşmaktadırlar.

Kısacası masonlar, mason kimliklerinin kendilerine yüklediği mesuliyete yakışır şekilde hareket ettikleri müddetçe, diledikleri dine bağlı olabilir, diledikleri kutsal kitabı kendilerine daha yakın hissedebilirler. Fakat bu durum bizi yanıltmamalıdır. Kutsal kitapların masonların gönlündeki yeri ile masonluktaki yerleri farklıdır. Masonlar kutsal kitaplardan herhangi birine daha yakın olabilirler. Halbuki masonluk bunların hepsine eşit mesafededir. Bu eşitlik, kutsal kitapların vermeye çalıştıkları ana mesajın aynı olduğu fikrinin doğal bir sonucudur. Masonluk kutsal kitapların söyledikleri sözlerle değil o sözlerin altında yatan mesajla, lafzı ile değil hıfzı ile, biçimi ile değil özü ile ilgilenir. Bunların arasındaki zahirî çelişkileri kendi ilgi sahasının dışında bırakır. Böyle olunca da masonluğun nezdinde kutsal kitaplar açısından bir birlik, bir teklik söz konusu olur. Bu da *Kutsal Kanunun Kitabı* tekil ifadesi ile dile getirilir.

Kutsal kitaplar hür masonluk için insanın görünürdeki farklılıklarının üzerinde bir hakikatin, bütün insanlığa hitap eden ortak bir mesajın sembolüdürler.

Masonluk kutsal kitaplara özel bir önem vermiştir. O kadar ki onları masonluğun üç büyük sembolik nurundan biri olarak kabul etmiş ve onlar olmaksızın bir locanın tam olamayacağını ritüellerinde dile getirmiştir. Bu durum ise, her masonik çalışmada yemin kürsüsünün üzerinde açılan kutsal kitaplarla sembolize edilir.⁸

Burada sözü André Gide'e bırakalım ve onun, bütün bu ifade etmeye çalıştıklarımızı bir çırpıda özetleyiveren şu eşsiz güzellikteki satırlarını paylaşalım:

“Mühim olan İsa'nın söylediklerine İsa Tanrı'nın oğlu olduğu için inanmak değildir. Esas olan, İsa'nın sözlerinin, insanoğlunun ulaştığı ve ulaşabileceği her türlü güzellik ve bilgeliğin üzerinde olduğundan yola çıkarak onun Tanrı'nın oğlu olduğu neticesine varabilmektir.

İsa Tanrı'nın oğludur onun için sözlerine inanmak gerekir dediler. Ve başkaları çıktı, İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğunu kabul etmediklerini, bu yüzden de sözlerine kıymet vermediklerini söylediler.

beyan eder: “Komünistler mason olamazlar. Ama masonlar, herşey olabilecekleri gibi komünist de olabilirler.”

⁸ Türkiye'de mason locaları çalışmalarında üç dine ait kutsal kitapları açık bulundururlar. Bunların dışındaki bir dine mensup bir masonun çalışmalara iştirak etmesi halinde eğer arzu ederse onun da kutsal kitabı yemin kürsüsüne konur. Avrupa'da açık kitap genellikle sadece İncil'dir. Ne var ki hristiyan olmayan masonlar çalışmalara katılırsa onların da kitapları yemin kürsüsüne konur. Tabii bu çeşitlilik sadece üç büyük dinin kitapları ile sınırlı değildir. Semavi dinlerden çok farklı bir dinî geleneğe sahip olan Japonya'da Japonya Büyük Locası kendi inanç sistemlerine uyan kutsal kitabı yemin kürsüsünün üzerine koyar. Okurun günümüzdeki uygulamalar hakkında bir fikir edinmesi için verilen bu örnekleri arttırmak ve bu farklılıklar yelpazesini daha da genişletmek mümkündür.

Ey İsa! Sözlerine kıymet vermem bana Tanrı'nın oğlu olduğunun söylenmesinden dolayı değil. Senin söylediklerin, her türlü insan sözünün üzerinde bir güzellik taşıyor. Ve ben buradan, senin Tanrı'nın oğlu olduğunu anlıyorum."

İşte hür masonluğun inanç mecburiyetini böyle bir çerçevede değerlendirmek gerekir. Hür mason tanrıya inanır. Ne var ki bu kör bir inanç değildir. İnisiyatik yol, akılla gönülü, zekâ ile duyguyu hakikatin araştırılması yolunda bir araya getirenlerin yoludur. Bundan dolayıdır ki hür mason tanrıya sadece inanmakla kalmaz, onu hücrelerine kadar hisseder; fakat yine de onu aramaktan vazgeçmez. Bu inanç ve hissedıştır ki masonun hayata olduğu kadar ölüme dair sıkıntılarını da giderir; bu arayıştır ki bu rahatlığı sadece inanca dayalı ve bilgi temeli olmayan rahatlamalardan ayırdeder.

Yolu ne olursa olsun insanın böyle bir rahatlamaya ihtiyacı vardır çünkü şu yerküre üzerindeki mevcudiyetimizin kişiye göre gösterdiği bütün değişikliklere rağmen er ya da geç vardığı ortak noktadır ölüm. Durumumuzun hiçbir önemi olmaksızın, bu dünyada ister sağlıklı ister hasta, ister iz bırakmış ister silik, ister zengin ister fakir, ister etrafımız sevdiklerimizle dolu ister yapayalnız olalım, bir an gelir ve biz ölümün kapısı önünde tek başına, aklımızda çözmeye çalıştığımız bir hayat muammasıyla karanlığın içine dev bir adım atmaya mecbur kalırız. Düşünen her insan için, bu kapının ötesi bir soru, bir başka muamma olagelmıştır.

Gençlik yıllarında, hayatımızın gemisi sakin sularda seyrederken, her şey bizim için güzel ve aydınlıkken bu düşünceyi bir kenara atabilmek mümkün olabilse de, öyle bir an gelecektir ki, hayat ve ölüm sorusu bizim için geçiştirilemeyecek, mutlaka cevaplanması gereken bir hale gelecektir. Sahra Çölü'nün doğu ucunda hepimizin bilip tanıdığı Sfenks yükselmekte ve doğuya dönük ifadesiz yüzüyle, yeni bir günün habercisi olan güneşi ilelebet selamlamaktadır. Yunan mitolojisine göre bu canavar her yolcuya bir bilmece soruyor ve bunu bilemeyen parçalıyordu. Odipus cevabı bulduğunda ise canavar kendi kendisini yok etmişti. Bu bilmece bugün de güncelliğini koruyan hayat-ölüm ikilemidir. Herbirimiz bunu ya çözeceğiz yahut da ölüm tarafından yok edileceğiz. Ve hayat muammasının gerçek cevabını bulan insan için ölüm Sfenks'i yok olacak. Ve işte o zaman şu zafer çılgılığını atabileceğiz: "Ey ölüm gücün nerede? Ey mezar hani zaferin?"

İnsanoğlunun bu soruya getirmiş olduğu cevapları ana hatları ile ikiye ayırabilmek mümkündür:

Materyalist teori, hayatın beşikten mezara kısa bir seyahat olduğunu, insan aklının, hangi seviyede olursa olsun, maddenin belirli bir şekilde düzenlenişinden ibaret olduğunu, dolayısıyla ölümün ve vücudun parçalanışının hayatı sona erdirdiğini savunur.

İlahiyatçı teori ise, her insana doğumundan evvel tanrı tarafından bir ruh verildiğini, insanın bu dünyada bir saniyeden bir asra kadar değişen bir süre boyunca yaşadığını ve bu sürenin sonunda da ruhun bedenden ayrılıp öbür dünyaya gittiğini ve bu dünyadaki davranışlarının neticesine göre orada saadet yahut acılar içerisinde yaşadığını savunur.

Rafael Atina Okulu isimli tablosunda bu iki düşünce ekolünün tutumlarını enfes bir biçimde sembolize etmiştir. Bu büyüleyici eser, filozofların toplandıkları bir binanın girişini tasvir eder. İçeriye giden basamaklarda ateşli ve derin sohbetlere dalmış insanlar gözükmektedir. Biraz daha yukarıda ve merkezde ise Eflatun ve Aristoteles oldukları söylenebilecek iki şahsiyet belirir. Biri gökyüzünü, diğeri ise yeri işaret etmektedir ve ikisi de sessizce diğerrinin yüzüne bakmakta, karşısındakini kalbinde taşıdığı inanca ikna etmeye çalışmaktadır: birisi maddeden geldiğini ve bunun ötesinde birşey olmadığını, diğeri ise bedenın ötesinde ve ondan bağımsız yüce bir varlığın yani ruhun mevcudiyetini savunmaktadır.

Kimin haklı olduğunu, bu konu üzerine harcanmış tonlarca kağıt ve mürekkebe rağmen halâ bilmiyoruz. Hani Rıza Tevfik der ya,

*Dünya dedikleri ulu yapıdan,
Maksat ne hikmet ne bilen olmadı,
Mezar dedikleri ulu kapıdan,
Kafileler geçti gelen olmadı*

Gelen olmadıkça bilen de olmadı. Burada önemli olan, herkesi tatmin edebilecek tek bir cevap arama sevdasından vazgeçip, herkesin bu soruyu kendi kendisine çözmek durumunda olduğunu idrak etmektir. Bunu yapamayıp hazır bir cevap arayanlar için o kapının arkası büyük bir muamma olarak kalmaya devam edecektir.

Elbette ki bu soruya verilmiş cevapların hepsi aynı derecede saygıya lâyıktır. Ne var ki bunların hepsi aynı derecede doğru yahut aynı derecede yanlıştır zira hepsi de son tahlilde inanca dayanmaktadırlar. İnanca dayalı iddiaların tartışılmasının ise bir kördüğüşünden öteye gidemeyeceği aşikârdır. Dolayısı ile bu konudaki şahsi fikirlerimizin herhangi bir tartışma platformuna çıkartılması anlamsızdır.

Fakat hür masonluğun bu temel soruya yaklaşımının açıklığa kavuşturulması ve bu konudaki tavrının ne manaya geldiğinin ortaya konulması gerekir ki zinhar hür masonluk inanca dayalı katı doktriner çekişmelerin bir parçası olarak görülmesin. Sahiden, masonluk bütün bu tartışmaların neresindedir?

Hemen en belirgin tespit ile başlayalım işe: ruhun ölümsüzlüğü fikri, masonluğun temel kavramlarından bir tanesidir. Bu tespit bir ikincisini de beraberinde getirir: hür masonluğun materyalist teorisinin salt maddeci yaklaşımı ile paralel düşünmediği mutlaktır. Mutlaktır ama, acaba sadece ruhun ölümsüzlüğü fikrine yer veriyor diye onu ilahiyatçı teorisinin bir destekçisi olarak düşünmek mümkün müdür?

Hür masonluğun ruhun ölümsüzlüğü kavramını ısrarla vurgulaması, kullandığı inisiyatik metodun, ezelden ebede maddenin hükümdarlığını savunan bir yaklaşımın üzerinde başarılı olmasının imkânsızlığındandır. Yoksa, hür masonluk gibi Aydınlanma Çağı'nın değerleri ile donanmış, insan zihninin mutlak hürriyetini hedefleyen bir müessesenin, mensuplarına herhangi bir dogmayı zorla kabul ettirmeye çalışacağını düşünmek, en hafif tabiri ile haksızlık olur.

Kısacası ruhun ölümsüzlüğü, masonlukta bir semboldür: masonluğun salt maddeci yaklaşımı reddinin sembolü. Ve bu reddediş, inisiyatik okulların, olmazsa olmaz denilebilecek asgari bir temel şartıdır. Dolayısı ile masonlar, bu temel şartın dışına

çıkılmamak kaydı ile, hayat-ölüm muammasına bütün hazır teorilerin dışında ve üzerinde olarak kendi benliklerinde cevap verme hakkına -hattâ vazifesine- elbette ki sahiptirler. Ve bu sınırlar içerisindeki her inanç, hür bir vicdanın denetiminden geçtiği müddetçe, aynı derecede makbuldür.

Bu durum, masonların, geleneksel dinî yaklaşımı reddetmeleri gerektiği manasına gelmez. Lâkin üzerine çıkmalarını icap ettirir. Gerçek inisiye, insanın ölümsüzlüğünün kendi davranışlarından bağımsız olmadığını bilen insandır. Masonlukta ölüm Ebedî Maşrık⁹ ifadesi ile sembolize edilir? Ne manaya gelir “Ebedî Maşrık”? Daniel Ligou bu tabiri *Hür Masonluğun Evrensel Sözlüğü* adlı eserinde şöyle tanımlıyor:

“ masonların öldükten sonra gittikleri yeri, tasvir etmeksizin ifade eder. Sadece şu kalıpta kullanılır: *fulanca birader Ebedî Maşrık’a intikal etti.*”

Kısacası Ebedî Maşrık, masonların inançlarına göre farklılaşabilen manalar taşıyabilen sembolik bir ifadedir. Ama her ne şekilde yorumlanırsa yorumlansın, ölümün mutlak bir yokoluş olmadığına duyulan bir inancı içinde barındırdığı da şüphesizdir.

Ebedî Maşrık tabiri masonluğun nur sembolizması ile de uyum içerisinde. Her türlü nur ve ziyanın kaynağı Doğu değil midir? Ve masonluğun temel misyonu da karanlıklar içerisindeki haricî âlemi aydınlatmak olarak sembolize edilmez mi? Dolayısı ile mason ölümüyle beraber Ebedî Maşrık’a intikal edecek, yani yeryüzünde zaten bir parçası olarak bulunduğu nurun gerçek kaynağıyla bütünleşecek, geride bıraktığı eserleriyle kutsal misyonunu oradan da ilelebet sürdürecektir, böylece ölümün ötesine geçecektir.

Çiçero'ya yaşlılığında sorarlar: "Üstad, yeniden gençliğinize dönmek ister miydiniz?". Cevabı çok anlamlıdır: "Yarışı birinci bitiren bir at neden bir daha başlangıç çizgisine dönmek istesin ki?"

Evet, inisiyatik dünyada hayat-ölüm muammasının gerçek cevabı işte buradadır: ferdin hayatını, mensubu ve vazgeçilmez bir parçası olduğu insanlık denilen bütünü hayatı ile beraber düşünmek; dolayısıyla ferdileşmekten insanlaşmaya, ama kelimenin en derin manası ile insanlaşmaya geçmektir. Haricî hayatın en önemli şey olarak görüp, son tahlilde asla vazgeçmeyeceği bir *ben* anlayışından, ezelden ebede giden bir *bizin* küçük ama önemli bir parçası olduğunun bilincinde ve bu *biz* için kendisinden vazgeçebilecek, kendisini o bütünlükte kaybedebilecek bir *ben* anlayışına geçebilmek.

Ancak bunu yakaladığımız zamandır ki ölüm bizim için bir son olmaktan çıkar. Kozmosla, intizam içerisindeki kâinatla bütünleşme sürecinde yeni bir evre, gerçek ölümsüzlüğe erişebilmek için bir şans, o ana kadar geçirdiğimiz en büyük tekris haline dönüşür. Ve biz de anlar ve inanırız ki bu âlemde bir defa var olan bir daha yok olmaz; hiçbir şey ölmez, her şey yaşar.

⁹ Ebedî Maşrık, Sonsuz Doğu demektir. Eski tabirleri kullanmama kızan çok dostum, kardeşim var ama masonlukta geleneksel terminolojiden taviz verilmemesi gerektiğine inanıyorum. Kelimeler sadece harflerin bir araya gelmesinden müteşekkil cansız varlıklar değildir. Onlar zaman içerisinde kullanıla kullanıla bir ruh sahibi olurlar. Ve bir tanesini atıp yerine aynı manaya geldiğini düşündüğümüz bir başkasını koymakla o ruhu nakletmek mümkün olamaz ki...

Tuncay Uslu o kadar güzel özetlemiş ki bunu¹⁰:

“ Zoolojide ‘haşlamlılar’ adı verilen tek hücreli hayvanlar vardır. Öğle vakti yaşadıkları sıvının içinde bunlardan binlercesi kaynaşır. Akşam ise artık hayatta değillerdir. Ertesi gün aynı saatte yavruları, yine birkaç saat için doğarlar ve yine ölürlür. Ve bu, hep böyle sürer. Denilemez mi ki bu canlılarda devam eden hep aynı varlıktır? O halde onlar için yok olmak yoktur.

Peki bütün canlı varlıklar için de aynı şey düşünülemez mi? Yaprak fani, ağaç ömürlüdür.

Kedimize bakıyoruz. Mışıl mışıl uyuyor. Binlerce yıl önceki atasını sürdürmüyor mu? Ve diyemeyiz mi ki karşımızda uyuyan kedi hep aynı kedidir?

Biz de öyle. Belki zihnimizin yarattığı birşey olan zamanı ortadan kaldırırsak, her birimiz, bir milyon yıl önce ortaya çıkmış olan ilk insanı, belki ilk insanları devam ettirmiyor muyuz?

Bir fıskiye düşünelim. Su damlaları serpilip yiter. Ama fıskiye bakidir. Bunun gibi bireyler ölümlü olabilirler ama insanlık sürer. Onun için doğmak ve ölmek yoktur.”

Ve tabii sonra da hemen hepimizin aklına gelen o vurucu soruyu sormuş:

“Peki, ya bu arada ben ne oluyorum? İnsanlık pekâlâ, ama ya ben? Ya o küçük ben? Benim düşüncem, benim bireysel varlığım?”

İşte hür masonluk, bu sorunun cevabının arandığı yerdir.

Ne aydınlık bir istikamet gösterir bize Hazreti İsa

*Gerçekte, gerçekte size bunu söylüyorum,
Eğer toprağa düşmüş bu tohum ölmezse,
Yalnız kalır;
Fakat eğer ölürse,
Birçok meyva verir*

diyerek tam çarmıha gerilmeden önce.

Aynı mesajı Goethe Faust'unda o kadar güzel ifade eder ki: Doktor Faust, sonsuza kadar yaşayabilmek imkânı uğruna ruhunu Mefisto'ya yani şeytana teslim etmiştir; dünyevi zevkler içerisinde yüzmektedir. Ne var ki hiçbir dünyevi zevkin kendisine veremediği huzuru ancak insanlara faydalı olduğu bir anda hissederek ve zamana yalvarır: "Ne olursun dur! O kadar güzelsin ki!"

Faust ölümün ötesine geçebilme imkânına kavuştuğu bu anda zamana "dur" diyerek sonsuza kadar yaşamaktan vazgeçer zira manevi anlamda ölümün ötesine geçtiği o anda hayatın manasını anlamıştır.

¹⁰ Ahlâk Üzerine Düşünceler, s. 71-72

Muhtemelen inisiyatik kökenli bir mabedin duvarında yazan şu yazı bir çırpıda özetlemiyor mu bütün bunları: *“Hatırlar mısın sen doğduğunda ağlıyordun ve etrafındaki herkes gülüyordu. Öyle bir hayat sür ki sen öldüğünde herkes ağlasın, senin yüzünde ise anlamlı bir gülümseme olsun.”*

İşte inisiyatik ölümsüzlük, inandığımız ve uğrunda mücadele verdiğimiz değerlerin ilelebet yaşaması, yaymaya çalıştığımız nurun sonsuza kadar insanlığın yolunu aydınlatmasıdır. Bu nuru taşıyan eller zaman içerisinde elbette ki değişecektir ama taşınan nur ilelebet payidar kalacaktır. Ve o nur insanlığı aydınlattığı müddetçe, o nuru taşımış olan ellerin bir ömür boyu uğrunda savaştığı değerler dünyanın ücra da olsa bir köşesinde telaffuz edildiği müddetçe, bu nurun gönüllü taşıyıcıları da ölümsüzlük mertebesine ulaşmış olacaklar ve Yunus’un o sade duru ifadesiyle

*Ten fanidir can ölmez,
Gidenler geri gelmez,
Ölür ise ten ölür,
Canlar ölesi değil*

diyebilmek hakkını kazanacaklardır.

Böylece insan, dünyaya kendisiyle beraber getirdiği ölüm korkusunu da aşmış olacaktır. Bu korku aslında onun bencilliğinin, sahip olduğu herşeyden bir anda vazgeçmek zorunda kalma endişesinin bir ürünüdür. Ölümün bize böylesine acı gelmesi, yok olmaya isyan etmemizden kaynaklanır. İnisiyasyon bize buna katlanmayı öğretir. Verdiği mesaj açıktır: *“Nasıl olsa bir gün, yani ölüm günü gelecek ve sen, sahip olduğun herşeyden, bütün varlığından vazgeçmek zorunda kalacaksın. İyisi mi bunu daha şimdiden kabullen ve kendinden feragatı öğren. Bu şekilde o güne daha rahat katlanırsın.”*

Ölmeden önce ölmenin sırrı da burada yatıyor olsa gerek.

Ölüm korkusu dedik demin. Bu ölümden korkanlardan bir tanesi de Sümer Kralı Gılgamış'tır. Gılgamış ölümden korkmakta ve ölümsüzlüğü aramaktadır. Onu bulabilmek için uzun seyahatler yapar; dünyanın dört bir yanını dere tepe dolaşır. Büyük çabalar neticesinde bulduğu ölümsüzlüğün sırrını ise bir yılan çalar ve Gılgamış sonunda eli boş olarak ülkesine dönmek zorunda kalır.

Peki gerçekten ülkesine eli boş mu dönmüştür? Bakınız bu dünyanın en eski destanının efsanevi kralı bin yıllar ötesinden bize nasıl sesleniyor:

"Diyecekler ki 'mükemmel bir hayat sürdün, sonuna kadar uğraştın, didindin ve lââyık olduğun bir ölümü hakettin!'. Hiçbir kimsenin korkmayacağı kadar ölümden korktum; ondan kurtulmak için dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar gittim; ama başaramadım! Geri döndüğümde artık ondan korkmaz oldum. İşte hakikat budur.

Şimdi öğrendim ki, şayet yaşamımız boyunca bize düşen görevleri yerine getirmişsek ölümden korkmanın gereği kalmaz. Ve ölüm korkusunu terk ettiğimiz anda ölüm yoktur.

Öğrendiğim hakikatlerin en hakikati şudur: ölüm mevcut değildir. Hiçbir şey ölmez, her şey yaşar."

İnisiyatif mesajı yakalamış olanlar, bir taraftan

*Tekrar mülâki oluruz bezm-i ezelde
Evvel giden ahaba selâm olsun erenler*

diyebilmenin verdiği manevi rahatlığı içlerinde taşıırken, diğer taraftan da hayatın ancak geride kalanlara bir şeyler bırakabilmekle mana kazanabileceğini anlamış olmanın verdiği iç huzurunu ve saltanatlarının sadece bir namazlık kalmayıp yaşayanların gönüllerinde ilelebet süreceğini bilmenin saadetini daima içlerinde hisseder ve bunu Yunus'un şu aydınlık ifadesiyle dile getirirler:

*Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selâm olsun
Ardımızdan hayır dua
Kılanlara selâm olsun*

Masonluk sanatının bir iyi yaşama ve iyi ölebilme sanatı olduğunu anlamış herkese selâm olsun!

Bölüm 9: Masonluk, Ahlâk ve Erdemler

Bir balıkçının avucuna tükürüp küreğe yapışması,
Bir rençberin toprağa diz çöküp de dünyaya gıda olacak
Bir fasulye daha ekmesi,
Yaradılışça en geçerli duadır...

Halikarnas Balıkçısı, Mavi Sürgün

Masonluğu anlatan birçok çalışmada bu kurumu var eden temel değerlerden bir tanesinin, belki de en önemlisinin ahlâk olduğu, masonluğun mensuplarına birçok ahlâki değerler telkin ettiği ve böylece bir ahlâk okulu vazifesi gördüğü ifade edilir.

Buna itiraz etmek güçtür. Üstelik ahlâki değerlerin bütün masonlar üzerinde bağlayıcı olmak gibi bir özelliği de vardır. Masonlar hayata dair yahut toplumsal konularda farklı görüşlere sahip olabilirler. Mason, masonluğun ana kaideleri içinde kalmak kaydıyla, Bacon'ı sever yahut Descartes'ı beğenir; solcu olur, sağcı olur; düzen savunucusu olur, düzen karşıtı olur; kralcı olur, cumhuriyetçi olur. Ne var ki ahlâksız olamaz; etik değerlere sırt çeviremez zira böyle bir davranış, inisiyatik yolun temel telkinlerinden birine sırt çevirmek, masonluğun ana kaidelerinden birini ihlâl etmek manasına gelir.

Kısacası, ahlâki değerler, masonluğun temel taşlarından bir tanesidir. Neticede burada söz konusu olan, insana iyi, doğru ve güzel olduğuna dair üzerinde uzlaşmış birtakım değerlere uygun şekilde davranması yönünde telkinlerde bulunulmasıdır ki masonluk ve bütün inisiyatik müesseselerin olmazsa olmaz şartıdır bu.

İşte bu noktada çok önemli bir hususun altını çizmek gerekir. İnisiyatik yolun, insanları ahlâki değerlere riayet etmeye davet ettiği doğrudur. Ne var ki inisiyasyonu insanlara çeşitli ahlâki kaidelere uygun davranmak üzere telkinlerde bulunma gayesini taşıyan bir kurum olarak görmek çok büyük bir hata olur. İnisiyatik mesaj, bunun çok üzerinde bir konumdadır. Bu anlaşılabilirdiği ve icaplarına uygun davranıldığı zaman, ahlâki değerler zaten kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Masonluk pratikte bir ahlâk okulu işlevini görmektedir fakat ne varoluş sebebi ne de ana hedefi budur.

O halde hür masonluğu haricî değer yargılarının üzerinde değerlendirmek, onun haricî müesseselerden farkını ortaya koyabilmek gerekir. Yoksa masonluk çatısının altı, *“bir masonun gayesi tekâmül etmeye çalışmaktır”* ya da *“eğer bütün insanlar birbirini sevseydi savaşlar çıkmazdı”* gibi her şartta herkes için geçerli, tanımı itibarıyla kendi kendini doğrulayan ve asla yanlışlanamayan, bundan dolayı da bilgi muhtevası olmayan boş sözlerin kabul gördüğü bir yer değildir. Masonluk da, oluşturulmuş herhangi bir iyi insan tanımına uyabilmeleri için mensuplarının önüne bir yap ve yapmalar listesi çıkartan basit bir kuruma indirgenemez. Onun içindir ki bu çalışmada, masonik erdemleri listelemek ve bunları birer birer incelemek gibi bir yol tutmayacağız zira bunu yapmak için masonluğa ihtiyaç yoktur. Herhangi bir insan grubu bir araya gelip, birtakım üzerinde uzlaşılacak ahlâki değerler tespit edip bunlara uyma kararını alabilir. Masonluğun ahlâki değerlere olan yaklaşımını bu şekilde görmek ise masonluğu haricileştirmek olur.

Bu, elbette ki masonluğun ahlâki değerlerle ilişkisi yok demek değildir. Bilakis bu bölümün başından beri vurgulamaya çalıştığımız gibi böyle bir ilişki çok güçlü olarak mevcuttur. Ne var ki önemli olan bu ilişkinin niteliğini ortaya koyabilmektir: etik değerler, masonluğun temel hedeflerine ulaşma yönündeki çabasının bir yan ürünüdür. Bunun ne manaya geldiğini bir soru ile izah etmek yerinde olur. Masonların iyiyi, doğruyu ve güzeli aradıklarını söyleriz hep. Peki ama nedir iyi? Nedir doğru? Nedir güzel? Neyin iyi, neyin doğru olduğuna kim, nasıl karar verecek? Basit bir örnek verelim ve “iyi ve doğru” olduğuna dair üzerinde en çok uzlaşmış kavramlardan bir tanesini alalım. Meselâ adalet olsun bu, yahut dürüstlük. Muhakkak ki sokaktan tesadüfen birisini seçseniz ve ona bunlar hakkındaki kanaatini sorsanız, bu kavramların “iyi” kavramlar olduğunu, bunlara uygun şekilde hareket etmenin ise “doğru” olduğunu söyleyecektir.

Peki ya aksini iddia eden birisi çıkarsa? Adaletin iyi olduğunu savunanlar, bu kavramın neden zulüme üstün olduğunu da izah etmek zorundadırlar. Ve bütün etik değerler için bu böyledir.

Bunlar, zihin egzersizi yapmayı hedefleyen muzip sorular değildir. Cevaplanması, belirli bir sistematik dahilinde açıklanması şart suallerdir. Bunları gayet tutarlı bir biçimde açıklığa kavuşturmadan, masonluk gibi değerlerin kişiselleştirilmesine fevkalade açık bir müessesede ahlâki değerlerden bahsetmek en hafif tabiri ile anlamsız olur.

İnsanlık, ahlâki değerlerin ne olduğunun tanımlanması ve tutarlı bir etik teorisinin oluşturulması üzerinde çok emek harcamıştır. Buna rağmen bu kavram tarih boyunca izafi bir kimliğe sahip olmuştur: bazıları için doğru kabul edilen bazıları için yanlış, kimilerince adil görülen kimilerine göre zalim olmuştur. Mark Twain Havva’nın Günlüğü adlı eserinde bunu o kadar güzel dile getirir ki:

“Birgün ormanda bir ses duyduk. Adem bunun Tanrı olduğunu söyledi. Tanrı, o ağacın meyvasını yemememizi bildiriyormuş. Adem bunun iyilik ve kötülük ağacı olduğunu söyledi.

- İyi ve kötü mü?
- Evet
- O ne demek?
- Ne ne demek?
- İyi ne demek?
- Bilmiyorum. Nasıl bilebilirim ki?
- Peki, o zaman kötü ne demek?
- Birşeyin adı olduğunu zannediyorum ama ne olduğunu bilmiyorum.
- Fakat Adem, onun ne olduğunu bilmelisin.
- Neden bilmem gereksin ki. Onu hiç görmedim. Görmediğim şeyin ne olduğunu nasıl bilebilirim ki!”

Mark Twain’in ilk insanla beraber varolduğunu düşündüğü “iyinin ve kötünün tanımlanması” sorusu çeşitli ahlâk teorilerine yol açmıştır. Bunları, ahlâki hedeflerle açıklayanlar ve sebeplerle açıklayanlar olmak üzere iki ana sınıfa ayırabiliriz.

Bunlardan ilki, ahlâki değerleri faydacı bir bakış açısıyla izah eder: iyi, faydalı olandır. O halde, “faydalı”nın ne olduğu bir kere tanımlandıktan sonra, ona ulaşmaya yardımcı olacak her davranış “iyi” olarak addedilmelidir.

Ahlâki sebeplerle açıklayan yaklaşım ise, “iyi”yi de “kötü”yü de insana içinde yaşadığı cemiyet tarafından bırakılan bir miras olarak görür. Toplumdaki birtakım hâkim değerler, o toplumun verdiği eğitim ve gelenekler yoluyla cemiyetin fertlerine nakledilir. Bundan dolayı da ahlâki değerler tarih boyunca toplumlara göre farklılıklar göstermişlerdir.

Faydacı yaklaşımın temel zaafı, fayda kavramının öznelliği ve değişkenliğindedir. Bundan dolayı da içinde yaşanılan devir ve toplumdan bağımsız olarak var olan birtakım temel değerleri açıklamakta güçlük çekmektir. Aynı güçlüğü, ahlâki sebeplerle açıklayan yaklaşım için kat be kat geçerli olduğu ortadadır.

Esasen her iki yaklaşımda da varolan bu temel güçlük, etik değerlerin, bireyin dışında saptanmış birtakım kuralların bireye sunulması olarak görülmelerinden kaynaklanmaktadır. Oysa ki inisiyasyon için etik, kâinatın ahengi demektir. İnisiyatik yolda, kâinattaki şaşmaz intizamın ve eşsiz ahenginin bir parçası olan herşey iyi, doğru ve güzeldir. İnisiyatik yolda yürüyen fertlerin hedefi bu ahenginin bir parçası olabilmektir. Bunun doğal sonucu da iyiyi, doğruyu ve güzeli hedeflemek olarak ortaya çıkmaktadır.

Masonluğun bir ahlâk okulu işlevini görmesi işte buradan kaynaklanmaktadır. Etik değerleri kâinatın ahenginin bir parçası olarak görünce ve insanın temel hedefini de bu ahenginin bir parçası olmak diye tespit edince, temel etik kaideler dışarıdan bir yerlerden gelmiş, insan tabiatına yabancı ve dolayısı ile izafi bir kurallar yığını olmaktan çıkar, her insan için geçerli birtakım mutlak değerler haline dönüşürler.

İnisiyasyonun etik teorisi, birtakım mutlak etik değerlerin mevcudiyetini açıklayan tutarlı bir teoridir. Alternatif teorilerin hiçbirinden de geri kalır yönü yoktur. Ve aslında bunun doğruluğunu kendi içimize dönüp bu değerleri sorgulayarak sınamamız mümkündür¹¹. Eğer kendimizi iyi dinleyebilir, iyi tanıyabilirsek, adalet, sevgi, şefkat, iyilikseverlik gibi kavramların aslında ne kadar içimizden bir parça olduğunu anlayabiliriz.

Hür masonluk bu durumu *ham taşı yontmak* tabiri ile sembolize eder. Bu tabir, insanın kendisini kusurlarından arındırmasının çok üzerinde manalara sahiptir ve inisiyatik düşüncenin bütün etik yaklaşımını ihtiva eder zira ham taş sadece insanı remzetmekle kalmaz. Masonluğun kurmayı hedeflediği ülkü mabedi de bu taşlarla inşa edilecektir. Dolayısıyla kişinin kendisini kusurlarından arındırması ile kâinatın ahengi birbirine bağlıdır. Hür masonluk için insan ülkü mabedinin sıradan bir taşı değil, binanın bütün özelliklerini ihtiva eden bir taşıdır. Onun içindir ki bu mabed, hem bizim dışımızda fakat bir o kadar da kendi içimizde yükselmekte.

Peki ama bu mabed son tahlilde içimizde mi, dışımızda mı yükselmekte? Başka bir şekilde soracak olursak, ahlâki değerler masonluğun ferdi hedefleyen kısmına mı dahildir yoksa toplumsal tarafına mı? Fakat bu aşamada bu soru anlamını yitirmiş

¹¹ İngilizce ve Fransızca’da buna “introspection” denir.

durumda; zira inisiyatik mesajı anlayanlar için, iç ve dış, fert ve toplum aslında aynı şeyi ifade etmekte.

Toparlayacak olursak, inisiyatik okulların etik suallere olan yaklaşımı kapalı devre bir sistem gibidir. Bunları cevaplayabilmek için hiçbir sistem dışı tesire ihtiyaç yoktur. Nasıl ki Ortaçağ'ın operatif masonları yaptıkları işi sadece taşları yontup üstüste koymak olarak değil fakat devamlılığına inandıkları yaradılış sürecine katkıda bulunmak, bir nevi Tanrı'nın bu dünyadaki eli olmak olarak görüyor idilerse, günümüzün spekülâtif masonları da etik değerleri, aynı ataları gibi, sadece kendi hamtaşlarını yontmak değil, makrokozmosla ahenk içerisinde olarak kâinatın o şaşmaz nizamına katkıda bulunmak, velhasıl inandıkları yaradılış sürecine katkıda bulunmak ve bir nevi tanrının bu dünyadaki eli olmak olarak görmektedirler.

Ne herhangi bir ideolojinin doğruları, ne fizik ötesi bir âleme olan inanç, ne de katı bir ahlâk okulunun dogmatik yaklaşımları. Masonların etik değerlerini tespit etmek için bunların hiçbirine ihtiyacı yoktur.

Eski Yunan'da fakir bir balıkçı denize açılmış; gece fırtına patlamış, tekne oradan oraya yaprak gibi savruluyor; balıkçının, nerede olduğu hakkında hiçbir fikri yok. Karaya çıkabilmekten de ümidi kesmiş vaziyette. İşte tam bu anda başını göğe kaldırıyor ve deniz tanrısı Poseidon'a şöyle sesleniyor:

“Ey Poseidon! Gemimi ister kurtar, ister batır. Ben dümenimi doğru bildiğim yöne kıracağım.”

Hür masonlar bu fakir balıkçının saf ama soylu isyanının manasını anlayan insanlardır.

4. KISIM : MASONLUK VE DIŞINDAKİ DÜNYA

**Derviş Yunus söyler sözü,
Yaş doludur iki gözü,
Bilmeyen ne bilsin bizi,
Bilenlere selâm olsun**

Yunus Emre

Bölüm 10: Masonluğun “Gizliliği” Meselesi

Gece üstadıma sordum kaç kez,
Bana bu cihanın sırrını söyle tez,
Üstadım cevap verdi gülerek,
Bu sır ancak bilinir, söylenemez

Mevlana

Mason olmayanların masonluk hakkındaki en yaygın kanaatlerinden biri de masonluğun gizli bir kuruluş olduğudur. Gerçi tarih boyunca masonların baskı rejimleri dönemlerinde faaliyetlerini gizlemelerine sıkça rastlanmıştır ama bugün, dünyanın her demokratik rejiminde, masonluk içinde bulunduğu ülkenin yasalarına göre örgütlenmiş bir dernek kimliğindedir. Elbette Türkiye’de de durum böyledir. Mason örgütleri tamamen yasal birer dernek olup üyelerine dair her türlü bilgi dernekler masasının elindedir. O halde neden halâ masonluk ismi insanlara esrarengiz gelmekte, belirli bir gizliliği çağrıştırmaktadır?

Bunun temel sebebi masonluğun kapalılığıdır. Masonik toplantılar üyeleri dışındakilere kapalıdır. Masonların bu kimliklerini mason olmayanlara açıklamamaları sıkça rastlanan bir durumdur. Mason derneklerinin, kendilerine yönelik saldırı ve kötölemelere karşı aldıkları tavır genellikle bunları yok farzetmek, bu saldırı sahiplerini muhatap almamak ve sessizliklerini muhafaza etmek yönünde olmuştur. Bütün bunlara bir de masonluğun herkesten saklanan bazı sırlarının varlığı hakkındaki söylentiler eklenince, masonluk kamuoyu gözünde iyiden iyiye esrarengiz bir kimliğe bürünmüştür. O halde gelin, masonluğun kapalılığının ne olduğunu ve bunun sebeplerini inceleyelim. Böylece, masonluğu açmış olmasak da, üzerindeki esrarengizlik ve gizlilik yakıştırmasını bir nebze de olsa ortadan kaldırabiliriz belki.

Masonluğun kapalılığının ilk cephesi toplantıların kapalılığıdır. Gerçekten de masonik toplantılara, mason olmayanların girmesi mümkün değildir. Elbette ki masonların düzenledikleri halka açık yemekler, konferanslar, konserler vardır ama bizim burada masonik toplantıdan kastettiğimiz, ezoterik çalışmalardır. Yoksa konser, kermes, yemek gibi faaliyetleri düzenlemek için masonluğa ihtiyaç yoktur. Peki neden kapalıdır masonik toplantılar kendisi dışındaki dünyaya?

Masonluk ne toplumla ilgilenmemekten doğan bir sebeple kapılarını haricî âleme kapatmıştır ne de saklayacağı, açıklamaktan çekineceği bir cephesi vardır. Masonluğun kapalılığı, onun inisiyatik-ezoterik kimliğinin doğal bir sonucudur. Bu kapalılık masonluğa has bir olgu değil, mevcut olmuş ve olacak bütün ezoterik kurumların ortak özelliğidir: ezoterik çalışma, semboller vasıtasıyla gerçekleşir; bu ise belirli bir inisiyasyondan geçmeyi gerektirir. Bu inisiyasyondan geçmemişlerle beraber masonik çalışma yapmak ise, ayrı lisanlar konuşan iki kişinin felsefe tartışmasına benzer. Eğer mason olmayan birisi dışarıdan masonik bir çalışmayı gözleseydi, bu belki ona hiçbir şey ifade etmez, belki de çok komik bir hadise gibi gelirdi. Kimbilir belki de orada yapılan hareketler, söylenen sözler karşısında kahkahalara boğulurdu. Oysa ki bütün bu hareket ve sözler, yani bu semboller manzumesi, bunun farkında olanlar için öyle mesajlarla doludur ki... Kimilerinin

komik buldukları, kimilerine hayatın manasını içinde barındırmaktadır. Üstelik inisiyatif çalışma zamanda ve mekanda farklı bir boyutta yapılır. Bu, içinde hiçbir haricî unsurun bulunmadığı, sadece inisiye olanlara mahsus bir boyuttur. Buradaki tek bir haricî unsur dahi inisiyatif çalışmayı imkânsız kılacaktır.

Değirmek istediğimiz ikinci husus, masonların masonluklarını sakladıkları hattâ saklamak zorunda olduklarına dair yaygın kanaattir. Bunlardan ikincisi tamamen yanlıştır. Hiçbir mason masonluğunu saklamak zorunda değildir. Bilakis, her mason, mason kimliğini istediği yerde ve zamanda açıklama hakkına sahiptir. Fakat unutulmamalıdır ki bunu açıklamak çok ağır bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir zira mason olmak bir iddia, temel birtakım değerlere sahip bir insan olma iddiasıdır. Böyle olunca da, kendini bilen ve bu mesleğe gönül verenlerin “ben masonum” diyerek ortaya çıkmakta tereddüt göstermeleri kolaylıkla anlaşılabilir.

Üstelik mason olduğunu açıklayan bir kimse, bundan böyle hayatını bu değerlere uygun olarak yaşamak zorundadır zira o artık sadece masonluğunu kendisinde yaşamamakta, koca bir müesseseyi temsil etmektedir. Kendi kişiliğine konacak her toz, aynı zamanda masonluk kurumuna da konacaktır. Bunun insanın omuzlarına yüklediği yükün ağırlığı, mason kimliklerini açıklamamayı tercih edenlere hak verdirecek niteliktedir. Buna ilaveten, masonluğun kamuoyundaki olumsuz görüntüsü de bazı masonların özel yahut toplumsal hayatlarına taşınması güç bir yük olarak girebilir. Bütün bu sebeplerden dolayıdır ki bir mason, masonluğunu saklamak zorunda olmamakla beraber, bunu açıklamama hakkına da sahiptir. Dolayısıyla her mason, ancak kendi masonluğunu beyan hakkına sahiptir ve başka masonların bu kimliklerini açıklamama hakkına saygı duymak zorundadır. Buna rağmen unutulmamalıdır ki bütün masonların kayıtları dernekler masasında mevcuttur. Bir masonun çevresindekiler onun masonluğunu bilmeyebilir, ama bu bilgi devletin elindedir. Dolayısıyla bir masonun bu kimliğini çevresine açıklamama hakkı, masonluğa gizli bir kimlik getirmez.

Üzerinde durulması gereken üçüncü husus masonluğa yapılan saldırılar, kötüler ve masonluğun buna karşı genellikle takındığı kayıtsız tavidir. Gerçekten de masonluk karşıtı yayınlar dünya kitap literatürünün zenginleşmesine -nicelik olarak tabii- önemli katkılarda bulunmuşlardır. Masonluğun ne dinsizliği kalmıştır, ne Siyonistliği, ne de Bolşevikliği. Bu iddialarda bulunan ve masonluğu uluslararası bir kötülük organizasyonu olarak görenler, Voltaire’den Mozart’a, Sibelius’tan Fleming’e, Ziya Gökalp’den George Washington’a uzanan bir yelpazenin aynı ortak paydada nasıl olup da biraraya geldiği sorusuna bir cevap getirmiş olsalar gerek!

∴

Bu çalışmayı belirli bir seviyede tutmaya ve “masonluk Siyonizmin Bolşeviklerle işbirliğinin bir ürünü değildir” yahut “masonlar şeytana tapmazlar” gibi ifadelerle lüzumsuz vakit kaybetmemeye söz vermiş olduğumuzdan bu konuyu kapatıyoruz. Ne var ki bir soru geliyor insanın aklına: neden? Madem ki masonluk bu kadar iyi ve temiz, neden tarih boyunca bunca farklı kol ve cepheden saldırılara uğramış? Herhalde bu soruya en iyi cevap, tarih boyunca varolmuş bütün aydınlanma ve hürriyet kurumlarının akıbeti olacaktır. Karanlıkla aydınlık arasındaki mücadele sürdüğü müddetçe masonluk da her türlü saldırıya açık olacaktır.

Masonluğun bu saldırılar karşısındaki sessiz tavrıdır ki çok zaman bu hücumların katlanarak artmasına yol açmıştır. Sükût ikrardan gelir derler, masonluk da muarızlarını muhatap almadıkça, kendisine yapılan saldırılar da artarak devam etmiştir. Tabii o kadar çok birbiriyle çelişen aleyhte yorum yapılmıştır ki masonluk hakkında, belki de bu sükut bu saldırılara verilen en manalı cevap olmuştur. Öyle ya bir kurum hem dinsiz, hem siyonist, hem şeytana tapan, hem de komünist olamayacağına göre, olsa olsa bu saldırı sahipleri cahil yahut art niyetlidirler.

*Aquila non capit muscas.*¹ Masonluğun hiç kimseye kendisini beğendirme yahut takdir toplamaya çalışma gibi bir misyonu yoktur. Zaten bu sebeptendir ki, her inisiyatik cemiyet gibi, tarih boyunca kendisine yapılmış saldırıları kâle almamış, onlara cevap vermeye tenezzül etmemiştir. Ziya Paşa'nın dediği gibi,

*Nadanlar eden sohbet-i nadanla telezzüz
Divaneye hemdem yine divane gerektir*

Anadolu ezoterizminin belki de en zarif tezahürü olan İslam tasavvufunda buna dair çok manalı bir hikaye vardır. Hallacı Mansur “Enel Hak” dediği için işkence ile idam cezasına çarptırılır. Etrafında toplanan cahil ve azgın kalabalık kendisini taşlamaya başlar. Kanlar içerisindeki Mansur gülümsemektedir. O sırada bir dostu taş yerine Mansur’a bir gül atar. Mansur inler. Hemen sorarlar “taş yağmuru altında inlemedin de, bir çiçeğe karşı ne diye ah çektin?”. Mansur’un cevabı hazırdır: “Taş atanlar ayak takımı, halden ne anlarlar? Oysa ki halden anlayanın bir gülü bile beni incitti.”

Keza bir Alevi ozanı, kendilerini inançlarından dolayı suçlayanlara şu cevabı veriyor:

*Gidi yezid bize Kızılbaş demiş
Bahçede açılan gül de kırmızı
İncinme ey gönül ne derse desin
Kuran'ı derceden dil de kırmızı*

İslam tasavvufunun neredeyse bin yıl evvel erişmiş olduğu bu bilgelige, yirmi birinci yüzyıl hür masonluğu haydi haydi sahip olacaktır.

Son olarak değinilmesi gereken bir konu da masonluğun sırları meselesidir. Masonluğun birtakım “sır”ları olduğu doğrudur. Bunlar esas olarak geleneksel mesleki tanışma işaretlerinden ibarettir. Operatif masonlar bu tanışma işaretleri sayesinde birbirlerini tanımışlar, hattâ her mesleki sınıfa ayrı işaretler verip kimin çırak kimin kalfa olduğunu bu sayede anlamış, çalışanların nafakalarını buna göre dağıtmışlardır. Dolayısı ile bütün operatif dönem boyunca bu tanışma işaretleri bir sır olarak saklanmışlardır. Spekülatif masonluğun yaptığı, mirasçısı olduğu operatif masonluktan aldığı bu geleneği devam ettirmek olmuştur.

Bu tavrın altında, geçmişle olan bağı muhafaza etmek ve inisiyatik zincirin kopmadan günümüze kadar geldiğini bütün dünyaya karşı bir defa daha vurgulamak arzusu yatar. Gerçek bilgelere bu kadar ihtiyaç duyulan günümüz dünyasında, hiç de küçümsenecek, yabana atılacak bir arzu değildir bu. Üstelik bunun da ötesinde, bazı

¹ Kartal sinek yemez

sembolik kelime ve işaretleri sır olarak görmek ve onların muhafazasına çalışmak, insanları sır saklama disiplinine alıştırmak ki, masonik eğitimin ve nefis terbiyesinin bir parçası olarak görmek gerekir bunu. Dolayısı ile burada sırdan daha önemli olan, sırrı saklamayı bilmektir. Sırrı sakladığımız müddetçe biz ona egemenizdir. Ancak sır bir kere açıklandı mı artık o bize hâkimdir; bizi kontrolü altına alır, esiri haline getirir. Onun içindir ki sırrı saklamak insan irade ve benliğinin bir sınavıdır. Bu sınavı kazanamayanlar, başka sınavlarda da başarısız olmaya mahkûmdurlar. Sessizlik ve susmak ise insanın kendine dönerek derin iç sesini duymasını sağlar.

∴

Bütün bu söylediklerimizden sonra dönüp sormak yerinde olur: bilginin hızla yayıldığı ve en ücra köşelere dahi ulaştığı bu yüzyılda, bu iletişim çağında acaba halâ bir masonik sırdan bahsedebilmek mümkün müdür?

Eğer ezoterik olmayan bir gözle bakarak, buradaki sır ifadesini haricî manada yorumlayacak olursak, bu soruya olumlu bir cevap vermenin elbette ki imkânı yoktur: günümüzde, hür masonluğun bütün sırları sonuna kadar deşifre olmuşlardır. Mesleğin geleneksel sırları, mason olsun olmasın herkesin erişebileceği bir haldedir. Masonlukla ilgili kitaplar, ritüeller dünyanın bir çok ülkesinde halka açık kitapevlerinde satılmakta, bunlara internetten dahi ulaşılabilir. Mason olmayan birisinin, masonluğa dair öğrenmek isteyip de öğrenemeyeceği hiçbir haricî bilgi yoktur. Hür masonluk bugün üniversitelerde araştırma konusudur. Hür masonluğun tarihini, ritüellerini, tanışma işaretlerini masonlardan daha iyi bilen haricîler vardır. Velhasıl hür masonluğun her türlü sırrı - ne var ki haricî manada sırrı - bunu nerede bulabileceğini bilen insanlara sunulmuş durumdadır.

Oysa ki masonların, sır kavramını ezoterizm ve inisiyasyondan ayrı düşünmelerine imkân yoktur. Onun için “halâ bir masonik sırdan bahsedebilmek mümkün müdür?” sorusunu büyük bir gönül rahatlığı ve inançla “elbette ki evet” diye cevaplandırmak ve daha da ileri gidip bugün masonik sır kadar iyi muhafaza edilen başka bir sırrın mevcut olmadığını öne sürmek mümkündür.

Elbette ki burada sözü edilen sır, masonluğun demin bahsettiğimiz tanışma işaretleri yahut benzeri bilgiler değildir. Bunları bugün ülkemizde değilse bile yurtdışında herhangi bir kütüphaneye giden herkesin rahatlıkla elde etmesi mümkündür. Oysa ki masonluğun gerçek sırrı, herkesin o çatı altında kendi ruhunda hissettiği ancak dile getiremediği, en yakınına dahi anlatamadığı ruhi tesirdir. Mevlâna’nın ifadesini tekrar edecek olursak, *bu sır ancak bilinir, söylenemez*.

Zaten söylenebilse, ona sır denmez!

Ezoterik dünyada sır, kişinin ancak kendi çabası ile keşfedip hissedebildiği fakat ifade edemediği bilgilerdir. Bu bilgiler, keşfedilişlerindeki şahsılıktan dolayı ifşa edilemeyecek mahiyettedirler. Dolayısı ile her masonun önünde, semboller vasıtasıyla günümüze gelen o eski bilgeliği elde edebilmek, hakikati keşfedebilmek için açılmış bir yol vardır. Bu yolda yürüyebilmesi ise, kardeşleri ne kadar yardım ederlerse etsinler, şahsi çabasına, mesaisine yani aslında kendisine bağlıdır. Mitolojide altın

elma yetişen bir bahçede oturan üç kızkardeş vardır, adları Hesperides olan. Zavallılar, bahçedeki canavar yüzünden elmalara sadece bakabiliyor fakat toplayamıyorlardı. Daha sonra on dokuzuncu yüzyıl tarihçilerinden Mommsen şöyle söyleyecektir: “Hesperides’lerin ağacı gibi, ilim ağacının altın elmaları da onları koparanlara mahsustur. Bunlar başkalarına gösterilebilir, fakat verilemez.” İşte aynı Hesperides’lerin ağacı gibi, ezoterizm ağacının altın elmaları da, onları bizzat koparabilenlere mahsustur; bunlar başkalarına gösterilebilir, fakat verilemezler.

Sözün özü, masonluğa dair yazılabilen, dile gelebilen hiçbir bilgi masonluğun sırrı değildir. Gerçek masonik sır, o çatı altında herkesin kendi hissettiği ama dile getiremediklerinden ibarettir. Bu sebepten dolayıdır ki mason olmayanlar masonluk hakkında bilgi edinebilirler ama masonluğu gerçek manası ile kavrayamazlar. Verilen mesaja nüfuz edemezler. Bu nedenle de bir haricî için masonluk daima, aralanamayan bir sır ve gizlilik perdesi altında kalır. Ve masonlar, sadece kendileri tarafından bilinen ve haricî dünyanın asla elde edemeyeceği bilgilere sahip olmanın imtiyazını ömür boyu taşırlar. Bu imtiyaz, başka hiçbir şekilde ortaya çıkamayacak bir yakınlık doğurur. Unutulmamalıdır ki sırdaşlık kadar insanları birbirine yakınlaştıran az şey vardır. Sırdaş iki insan, iki bedende var olan tek bir ruh gibidir.

Bunun içindir ki masonik sır vardır ve bugün dünyada en iyi muhafaza edilen sırdır. Zira bu sır, o çatının altında yaşananlar, pergelden duyulan heyecan, gönyenin verdiği mutluluktur; bu sır, bütün masonik sembollerin o çatı altındaki sevgi ortamıyla bütünleşip masonların ruhuna hayatla, varoluşla ilgili fısıldadıklarıdır. Bunun ise ne tarifi, ne de dile getirilmesi mümkündür.

Hani bir motor yağı reklamı vardı bir zamanlar televizyonda. Genç kıza soruyorlar: "Helix nasıl bir yağ sizce?" Kız sunucuyu şöyle bir süzüyor ve birden beliren hızlı bir müzik eşliğinde dans etmeye başlıyor. Bedeni müziğin ahengiyle bütünleşmiş bir şekilde kendinden geçmişcesine dans ediyor, ediyor, ediyor. Birden durup soruyu sorana şöyle diyor: "Bilmem anlatabildim mi?" Zira onun o andaki duygularını kelimelerle anlatması imkânsız; onları yaşıyor ve ancak o şekilde dile getirebiliyor.

İşte masonların sırrı da bunun gibi birşey. Bilmem anlatabildim mi?

Bölüm 11: Masonluk ve Toplum

Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür,
Ve bir orman gibi kardeşçesine

Nazım Hikmet

Hür masonluğun toplumla olan ilişkileri, daima üzerinde tartışılan bir konu olagelmıştır. Üstelik bu ilişkinin ne şekilde ve ne yönde olduğu yahut olması gerektiği, çeşitli masonik yaklaşımlarca farklı farklı yorumlanmıştır.

Masonluk sadece ferdi hedef alan ve toplumu tamamen dışlayan, bu yaklaşımıyla da mistisizmin bireyi kendisi ile başbaşa bırakan yalnızlıkçı tavrıyla uzlaşabilen pasifist bir kurum mudur?

Yoksa masonluk, toplumu kendi değerleri doğrultusunda kökten değiştirme gayesini güden, hattâ bazen bu uğurda ihtilâllerin içinde bile yer almış olan ve amaçlarına ulaşmak için toplumla doğrudan temasta bulunan aktivist, aksiyoner bir insanlar topluluğu mudur?

Bu soruları, masonluğun tarih, hedef ve yöntemlerini etraflıca incelemeksizin cevaplandırmak yanıltıcı neticeler verebilir. Halbuki, bu incelemenin ışığında yapılacak bir tahlil, birbiriyle uzlaşamaz gibi görünen bu iki yaklaşımın pek o kadar da birbirlerine ters olmadıklarını, hattâ bunların aslında aynı hakikate iki farklı bakış olarak dahi görülebileceklerini ortaya koyacaktır.

Gelin o halde çalışmamıza, toplumu incelemekle ve toplumdan ne anladığımızı ortaya koymakla başlayalım.

Toplum, bireyler, aileler yahut benzeri gruplardan oluşan bir düzen, bir sistem, bir ilişkiler yumağıdır. Toplumun oluşması en ilkel manasında kabilelerle başlamış, sonra şehir devletlerine, nihayet günümüz manasında devletlere hattâ devletler federasyonlarına geçilmiştir. Ve elbette son tahlilde toplum, en gelişmiş bir yaklaşımla, bütün insanlıktır. Bu çalışma boyunca toplum deyince yerine göre bu kavramlardan bir tanesini kastedeceğiz.

Toplumun temelinde kimi felsefecilere göre benzerlikler arasındaki bilinç, kimine göre ise sınıflar arasındaki çatışma yatar. Bunlardan hangi grubun haklı olduğu tartışmasına girmek bu çalışmanın sınırlarının çok ötesinde. Ama hiç şüphe götürmeyen bir husus varsa o da herhangi bir toplumu ele aldığımızda orada hem harç vazifesi gören benzerliklere hem de dağıtıcı yönde çelişkilere rastlayabilmenin mümkün olduğudur. Bütün bunlar ise toplumun içindeki fert ve gruplar arasındaki ilişkilerle paralel giderler. Bu ilişkiler ise kâh menfaate, kâh zora, kâh karşılıklılığa, kâh sevgiye, kâh fedakârlığa dayanır. Bu listeyi uzatmak elbette ki mümkündür. Ama neticede böyle bir toplum içerisindeki bir ferdi ele aldığımızda, onun bu toplumun mensubu, çeşitli roller üstlenen bir “kişi”ye dönüştüğünü görürüz. Üstelik bir tek rolü de yoktur bu “kişi”nin: anne, baba, kardeş, avukat, müdür yahut memur, işçi ya da patron, falanca etnik grubun üyesi, dindar yahut değil, ve daha niceleri...

Bütün bunlar kişinin toplum içinde sahip olabileceği çeşitli konumlardır. Her fert, toplum içinde bunlardan birden fazlasına sahiptir. Toplum ise, esasında, bütün bu pozisyonların bir diyalektik sentezinden ibarettir.

Hür masonluk bünyesine kabul edeceği kişinin evvela üzerindeki her türlü kıymetli eşyasını alır; onu yarı çıplak hale getirir, masonik tabiriyle *metallerinden arındırır*. Bu, nura kavuşmaya talip olan adaya bir ikazdır: “bu kapıdan içeri haricî toplumun ferdi bir ‘kişi’ olarak, sahip olduğun her türlü pozisyonu, mevkiyi yani konumlarını terkedip de gel.”

Bu çağrının ne manaya geldiğini iyi anlamak gerekir ve onu kesinlikle, bir dünya nimetlerini terke, toplumsal yapıyı redde davet olarak görmemek icap eder. Hür masonluk, dünya nimetlerini “ruhun düşmanı” olarak gören mistisizm yahut toplumsal düzeni reddeden anarşizm gibi akımlarla aynı yolun yolcusu değildir. Her ne kadar yeni bir masona verilen ilk mesajlar kendisini belirli bir bireyciliğe götürüyor ve toplumsal sistemin dışına çıkartıyor gibi gözükse de, ilerleyen zaman içerisinde karşılaşacağı sembolizmanın topluma dönük hüviyeti, hür masonluğun mason adaylarını metallerinden arındırmasının altında başka sebepler yattığını açıkça ortaya koyar.

Metallerinden arınmak, içine dönüp, dünya nimetlerinin aldaticılığına kanmadan kendini tanımaktır.

Metallerinden arınmak, herşeyi kendi akli ve vicdanının sesiyle, sosyal şartlandırmaların tesiri altında kalmadan algılamayı ve değerlendirmeyi öğrenmektir.

Metallerinden arınmak, her türlü önyargının, rutinin, modanın; belirli bir dine, sınıfa, memlekete mensubiyetin getirdiği tesirlerin velhasıl Bacon’un putlarının hâkimiyetinden kurtulmayı bilmektir.

Bütün mesele, hür ve kendine has bir şekilde düşünmeyi bilmektir. Yani metallerinden arındırma aslında şöyle bir davettir: “Düşün! Sadece kendin olarak düşün ve buna uygun olarak da davran. Fakat bunu yaparken ne toplumdaki mevkinin, ne menfaatlerinin, ne de mensubu olduğun müesseselerin değerlerinin tesiri altında kal. İnsanlık denilen toplumun basit ve saf bir ferdi olarak düşün ve hepsinden önemlisi bütün değerlendirmelerini evrensel bir ‘ben’ olarak yap.”

Bu aslında, inisiyasyon denilen o bitimsiz süreç boyunca verilmeye çalışılan ana mesajdır. Loca çalışmalarında mabed kapısı kapatılıp haricî âlemle her türlü bağ koparıldıktan sonra ritüel dahilinde yapılan her hareket, telaffuz edilen her kelime bu ana gayeye yöneliktir.

İşte metallerden arınmanın altında yatan derin mana budur. Yoksa zaten daha giriş töreninin sonunda yeni masona metalleri iade edilir zira o artık onları bir masona yakışır şekilde kullanmasını öğrenmiş, biraz evvel bahsettiğimiz ana mesajı almıştır. Bundan sonra o çatı altında edineceği değerleri metallerinin yani sahip olduğu toplumsal gücün yardımıyla toplumun hizmetine sunacaktır.

Dolayısı ile masonluk, mensuplarına dünyayı gözardı etmeyi önermez. Tam tersine, mason dünyada, dünyayla beraber ve herşeyden önemlisi dünya için yaşayacaktır.

Zaten bunun aksini düşünmek insanın tabiatına ters düşer; masonlukta ise insan tabiatına ters hiçbir şey yoktur.

İnsanın en önemli özelliklerinden bir tanesi sadece “bilen” değil “yapan” sıfatına da sahip olmasıdır. Bir başka ifadeyle insan, *homo sapiens* olduğu kadar *homo faber*dir de.

Aslında yapmanın, üretmenin ve emeğin makbul görülmesi insanlık tarihinde nispeten yenidir. Antik Çağ’a bakacak olursak, insanın temel faaliyetinin savaş ve din, daha sonra da felsefe olduğunu görüyoruz. Bu devirlerde el emeği ve üretken mesai küçümsenen, aşağılanan, kölelere has bir faaliyet olarak görülüyor. Benzeri bir yaklaşımın bütün Ortaçağ boyunca sürdüğünü söyleyebiliriz. Ortaçağ emeği nefsi oyalayıp günahlardan kaçınmayı sağlayan bir vasıta olarak görmüş ama asla ona kendi başına bir değer atfetmemiştir. Bu çağda kendi başına değerli olan şey elbette ki dinî faaliyetlerdir.

Bu anlayış hümanizm, rönesans ve bilhassa modern bilimin doğuşuyla beraber değişmeye başladı. En büyük dönemeç ise Francis Bacon ile beraber alındı. İlk defa olarak Bacon, yapmak ile anlamanın, el ile aklın aynı değerde olduklarını öne sürdü; bilginin sadece spekülatif değil, operatif de olduğunu savunarak, bilmek yapabilmektir tezini öne attı.

Gerçi on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarla beraber ortaya çıkan burjuva toplumları ticareti ve bireysel merkantil çalışmayı ön plana çıkartıp maaş karşılığı emeği küçümsediyseler de, emek ve üretmenin yücelmesinin evrimi sosyalizm ile tamamlandı. Sosyalizm, insanlar arasında çalışma tarzlarından kaynaklanan farklılıkları tamamen reddetti ve emeği sadece yaşayabilmek için bir vasıta olarak değil, başlıbaşına bir değer olarak gördü. Marksizme göre çalışma, insanın özü, evreni değiştirecek kuvvettir.

İnsanlığın çok uzun bir zaman dilimi neticesinde varmış olduğu bu noktanın, masonluk çok eskiden beri, hem de bambaşka bir perspektiften farkındadır. Bu başkalıkta en büyük etken, masonluğun, emeğin tarihsel gelişmesinin tersine, operatif bir kimlikle başlayıp daha sonra spekülatifliğe dönmüş olmasıdır. Ortaçağ’ın operatif masonları elbette ki emeğin kıymetini biliyorlar, fakat onu sadece dinî binalar inşa etmeye yaradığı için yüceltmiyorlardı. Onlara göre evren, bir defada yaratılıp bitmemiştir. Yaradılış evrimseldir ve halâ tamamlanmamıştır. Dolayısı ile hayat sürekli bir tekâmülden ibarettir. Onun içindir ki operatif masonlar kendilerini bu yaradılışın devamı sürecinde Tanrı’nın yardımcıları olarak görüyorlar, yaptıkları işi de *Büyük Eser* olarak adlandırıyorlardı. Emeğin yüceliği de, bu *Büyük Eser*’e olan katkısından kaynaklanıyordu.

1717’de spekülatif masonluğun ortaya çıkmasıyla beraber, masonluğun operatif devresi sona erdi; artık *Büyük Eser* maddi değil, manevi ve sosyaldi. Fakat bu, operatif değerlerin masonlukta sona ermesi manasına gelmedi. Emek ve üretmek, spekülatif masonluk tarafından da baş tacı edildi; sadece fikrî çalışmalar yapan ve dışarıya dönük üretken hiçbir faaliyeti olmayan bir masonluk anlayışı asla spekülatif masonluğa hâkim olmadı. Dolayısıyla hür masonluk, insanlığın ancak asırlar sonra bulabildiği emek-fikir dengesini, üstelik de çok daha geniş bir perspektiften, bünyesinde yaşatan bir kurum kimliğini daima muhafaza etti.

Bütün bunları masonluğun inisiyatik kimliğiyle bir araya getirirsek, masonluğun elbette ki toplumla ilgilendiğini, ne var ki bu ilginin haricî bir kuruluşun, meselâ bir sivil toplum örgütünün, yardım cemiyetinin, yahut siyasi oluşumun ilgisinden çok farklı olduğunu görürüz: masonluğun toplumla olan ilişkisi herşeyden evvel toplumun temel birimi olan fert vasıtasıyla. Zaten defalarca vurgulamış olduğumuz gibi, masonluğun kullandığı inisiyatik metodun ana hedefi ferttir. Ferdin aydınlanması, zihinsel hürriyetine kavuşması, etik değerlerle donanması velhasıl insan-ı kâmil olması hür masonluğun temel hedefi ve olmazsa olmaz şartıdır. İşte bu ferdin toplumla olan bağıdır masonlukla toplum arasındaki ilk ilişkiyi kuran. Bu ilişki, fert aracılığıyla sağlanan dolaylı bir ilişkidir. Masonluğun kazandırdığı değerlerle donanmış fertlerin toplumdaki yerlerini almalarıyla toplumun genel seviyesinin yükselmesine dayanır. Masonluk toplumsal hedefini daha doğrusu ütopyasını *bir ülkü mabedi kurmak* sembolik ifadesiyle dile getirir. Bu ülkü mabedinin ne olduğuna, ülkü mabedinin kurulduğu dünyanın nasıl bir dünya olacağına ise elbette ki her mason kendi yorumunu getirecektir. Belki de ülkü mabedi, herkesin mason olduğu - mason derneğini bir kenara bırakın ve inisiyasyonda yaşayan değerleri düşünün - gün tamamlanacaktır.

Tabii bu noktada akla şu soru gelebilir: günün birinde sadece masonlardan, daha doğrusu inisiyelerden oluşan bir dünya kurulması hayali güzeldir de neticede bir ütopya; spekülâtif bir çabadır. Oysa madem ki hür masonluk emek, üretme, iş yapma gibi operatif değerleri halen muhafaza ediyor, acaba masonluğun topluma dönük operatif bir çabası yok mudur? Bunu başka bir şekilde soracak olursak, masonlukla toplum arasında, fert vasıtası ile olan dolaylı ilişki dışında doğrudan bir ilişki yok mudur?

Akla gelebilecek ilk ilişki mason örgütlerinin yaptıkları hayır işleridir. Gerçekten de masonlar, dünyanın her yerinde örgütlü bir biçimde, maddi güçleri nispetinde hayır işleri yapmaktadırlar. Masonik terminolojide buna *hasenat* denir ve hasenat masonluğun özünde mevcuttur. Ne var ki mason örgütlerinin doğrudan toplumla teması yani masonluğun teşkilat bazında aktif bir toplumsal rol üstlenmesi hasenatla sınırlıdır. Yoksa masonluğun toplumsal meselelerde taraf olması söz konusu değildir zira onun ezoterik kimliği böyle bir aktivist tavırla çelişir.

Masonluk, ezoterik yapısı itibarıyla, günlük hayatın rutin çekişmelerini bir kenara bırakıp, birtakım temel hakikatler üzerinde uzlaşabilmiş insanların biraraya geldikleri bir kurumdur. Dolayısı ile bu çatı altında siyasi fikirleri, toplumsal yaklaşımları, dünya görüşleri çok farklı insanlar, aynı hakikate susamışlıkla birarada bulunmaktadır. Ve burada esas olan, üzerinde herkesin uzlaştığı bu temel ortak noktanın ön plana çıkartılıp, günlük sorunlara ait olan ve aslında yarın hiçbir önemi kalmayacak olan farklılıkların arka plana atılmasıdır. Bundan dolayıdır ki masonluğun herhangi bir toplumsal mesele karşısında alacağı örgütsel bazda bir tavır, muhakkak ki birtakım mensuplarının bu konudaki kişisel kanaatlerine ters düşecek, bu surette arka planda kalması gereken hususlar ön plana çıkacak, daha da tehlikelisi ön planda olması gereken ana hedefler arka plana geçecektir ki bu da masonluğun ezoterik kimliğinin zarar görmesi manasına gelir.

Kaldı ki kurum olarak masonluğun ilgi sahası, varoluşa, varoluşun sebeplerine, hakikate dair, mekânın ve zamanın üzerinde konulardır. Bir ülkeye kimin başbakan

olması gerektiği, eğitim kadrolarının iyi ya da kötü olmaları bugün var olan, yarın yok olacak; masonluğun temel hedefinin yanında söz konusu edilmeyecek meselelerdir. Bundan dolayıdır ki masonluğun ilgi sahasının dışında kalırlar.

Masonluk herşeyden evvel ferdi hedef alır. Topluma yönelişi, yetiştirdiği fertlerin aldıkları nuru dışarıda hâkim kılmaları ile olur. Yoksa masonluğu topluma doğrudan müdahale eden aksiyoner bir cemiyet olarak görmek mümkün değildir. Her aksiyon bir reaksiyon doğurur; böyle etkilerle, tepkilerle iş yapmak ise haricî usullerdir; kısa vadede netice alır gibi görünseler bile insanın içine nüfuz eden değişiklikler yapamadıkları için kalıcı olmazlar. Bu hedeflere bu usullerle varmaya talip sayısız cemiyet vardır; ne var ki değiştirmeye çalıştıkları toplumun zaafları hem o cemiyetin mensuplarına, hem de kullandıkları yöntemle aksettiği için varabilecekleri nokta sınırlıdır. Bundan dolayıdır ki masonluk, “doğrudan müdahale, toplumun sorunlarına neşter vurma, söylenen lafların altında kalmama” gibi ifadeleri bunlara zaten talip sayısız cemiyete bırakmış, kendi inandığı yolda, inandığı hedefe doğru ve ona yakışan usullerle, huzur içerisinde yürümektedir.

Bu yol zor bir yoldur: çaba ister, emek ister, sabır ister, bilgi ister, akıl ister, gönül ister. Bu yolda ağır ilerlenir ama emin ve sağlam adımlarla ilerlenir; bu yolda adımlar düşünülerek ama geriye dönüşsüz bir şekilde atılır. Çabuk neticeye varıcı, devrimci, toplumcu formüller bu yolun üzerinde değildirler zira masonluk bir dava işi değil bir mana işidir.

Akan bir su düşününüz; önünde de bir taş olsun. Su eğer bu taşı ilk seferde sürüklerse sürükler; sürükleyemezse onunla uğraşmaz, onu yok sayar, asla mücadeleye girmez; taşın sağından solundan dolaşp akmaya devam eder; bu şekilde akar, akar, akar. Bir gün akar, bir sene akar, bir asır akar; bir gün bakarsınız ki taş erimiş yok olmuş.

İşte inisiyatif yol, böyle bir çalışma usulünü göze alabilenlerin yoludur.

Onun için, eğer masonlukla toplum arasında doğrudan bir ilişki kurmak istiyorsak bunu masonlar ve toplum arasındaki bir bağ olarak düşünmek gerekir; yani masonluğun topluma doğrudan tesiri mason örgütlerinin toplumsal hareketlerde yer almalarıyla değil de haricî âlemde masonik sıfatlarını kullanmaksızın örgütlenen ve içeride aldıkları ışığı dışarıya yansıtmaya çalışan masonların vasıtası ile olacaktır. Kısacası “*Mabedin içindeyken masonluk var, masonlar yok; mabedden çıkınca masonlar var, masonluk yok*”.²

Bu ifade aslında masonluğun neo-hümanist diye adlandırabileceğimiz yaklaşımını aksettirmektedir: hedefi ferttir ama bunu yaparken ferdi tek başına toplumdan soyutlanmış biçimde değil, kolektif bir çerçevede -ki bu kâinat, insanlık, loca yahut herhangi bir toplumsal grup olabilir- ele alır. Masonik eğitim doğrudan ferdin gönlüne, ruhuna, aklına hitap eder ama mutlaka localarda, bir grup çalışması şeklinde gerçekleşir. Bakınız bir mason düşünür³ ne diyor:

“ *Aynı kâinatta olduğu gibi, masonik konserde de hâkim nota, tek tek notaların üzerine çıkan bir genel anlayış, bir toplumsal iyilik anlayışıdır, öyle de olmalıdır. Bir*

² Ziya Umur, Masonluk Hakkında Konuşmalar

³ Cox Learche, “La Regularidad Masonica a una Nueva Luz”, 1975, s.140

orquestra duygusu, tek tek enstrümanlara önem veren bir anlayışa her haliyle hükmetmelidir.”

Hür masonluk “tek insan” ile “bütün”ü emsalsiz bir biçimde bir araya getirmiştir. Tabii burada söz konusu olan, bütünü menfaatlerinin tek tek parçaların menfaatlerinin önünde geldiğini iddia eden otoriter-totaliter bir “bütün” anlayışı değil; tek tek parçalarla, bunların bir araya geldiği oluşumun menfaatlerinin zaten çelişmeyeceğine inanan hümanist bir “bütün” anlayışıdır. Bu yaklaşıma göre, bütün, parçalarından herhangi birisinde, ve parçaların her biri de bütünde kendilerini görebilmelidirler. Bu şekilde her parça, kendi menfaatiyle bütünü menfaatinin aynı olduğunu görecektir ve ona göre hareket edecektir.

Dolayısıyla masonluğu çift taraflı bir madalyon gibi düşünmek mümkündür: bunun bir yüzü kendimize yöneliktir ve kendimizi bilmeyi, içindeki çeşitli tutarsızlıkları aşmış, kendisiyle barışık bir insan olabilmemizi hedefler. Diğer yüz ise topluma dönüktür ve elde ettiği örnek insanı topluma atılmış bir tohum gibi görüp, bu insanın toplumu da kendisine benzeteceğini ümit eder.

İşte bu anlayış sayesinde ki inisiyatif metodun ferdiyetçiliğiyle masonların bir arada hareket edebilme özellikleri bağdaşabilmiştir. Ve yine bu sayededir ki masonlukla toplum arasındaki doğrudan ilişki, mason örgütlerini araya katmaksızın, masonlar ve toplum şeklinde fevkalade sağlıklı bir biçimde teessüs edebilmiştir. Cevat Memduh Altar bunu şöyle özetler:

“Masonluk haricî âlemin sorunları ile uğraşmaz ancak insanlara hürriyet ve aydınlık getirmiş olan tüm oluşumların ve kurumların içinde hattâ başında masonlar olmuştur ve olacaktır”.

Goethe’nin dediği gibi: *“Eğer kendini tanımak istiyorsan harekete geç. Başkalarıyla gerçekten boy ölçüşmen faaliyete geçmenle mümkündür.”*

Masonluk kendini tanımayı hedef edinmiş insanların yuvasıdır!

Bölüm 12: Masonluk, Devlet ve Siyaset

Bir mason, nerede oturur ve ne işte çalışır olursa olsun, devlet otoritesi için barışçı bir unsurdur. Ve hiçbir zaman ulusun barış ve refahına karşı entrikalar ve suikastlar içinde bulunmayacağı gibi, görevli olmadıkça da devlet idaresine müdahaleden kaçınır.

Anderson Anayasası, İkinci Madde

Kamuoyunda, en azından bazı kesimlerinde, devletleri idare eden, rejimleri devirip yeni rejimler kuran, velhasıl baştan aşağı siyasetin içerisinde bir masonluk görüntüsü vardır. Buna göre masonlar kapalı mekânlarda komplolar kuran, kendilerini idare eden birtakım üst düzey siyasi merkezlerin emelleri doğrultusunda ülkelerin kaderine yön veren insanlardır. Oysa ki masonluk için buraya kadar çizdiğimiz “hakikati arayan insanların buluştukları bir yuva” kimliğiyle böylesi bir siyasi resmi -yapılan siyaset en üst seviyeden de olsa- bağdaştırmak güçtür. Masonluğun ilgi sahası, hayata, varoluşa dair sorulardır. Bunlar, insanın varoluşundan günümüze gelen ve daima geçerli olacak sorulardır. Oysa ki siyasetin en önemli konuları dahi zamana karşı duramamış, birgün çok önemli görülen bir mesele kısa bir müddet sonra bütün önemini yitirmiştir.

Masonluk hayata dair temel sorularını cevaplandırma çabasındaki insanlar için bir bilgi pınarıdır. Siyaset ise, hangi manasında ele alırsanız alın, bunun yanında çok sığ kalır. Zaten masonluğun temel ilkelerini tespit eden hangi metne bakarsanız bakın, localarda siyasi tartışmaların yapılmasının yasaklandığını görürsünüz. Velhasıl masonluk kurum olarak kendisini siyasetin dışında tutmak için elinden geleni yapmıştır.

Peki ama nereden kaynaklanmaktadır bu “siyasetin içerisindeki masonluk” iddiası? Masonluk gerçekten de tarihin siyasi dönüm noktalarında önemli roller almış mıdır?

İşte burada, bir önceki bölümde yapmış olduğumuz masonluk-masonlar ayırımına geri dönmemiz gerekiyor. Eğer bu soruyu örgütsel olarak masonluk için sorarsak cevabımız “hayır” olacaktır. Mason kuruluşları şartlar kendilerini çok zorlamadığı müddetçe siyasi tavırlar almaktan kaçınmışlar, masonluğun siyasetin dışında ve üzerinde olduğu ilkesi ve gerçeğini özenle korumuşlardır.⁴

Eğer bu soruyu masonlar için sorarsak, cevabımız mutlaka “evet” olacaktır. Herşeyden evvel masonluk dünyevi bir kurumdur. Locaları oluşturan masonlar içinde bulundukları dünyada ve çağda yaşarlar. Üstelik masonluğun asırlardan beri içinde barındırdığı evrensel sevgi, insanların kardeşliği ve laiklik esasına dayalı değerler, insanlığın halâ ulaşmaya çalıştığı bir dünyanın modelidir. Dolayısıyla, asırlar boyunca nice insan, mason olsun yahut olmasın, bu değerler uğrunda mücadele etmiş, gerektiğinde canını vermiştir. Bu insanların arasında masonların çoğunlukta olmaları, hele o devirlerde bu değerlerin ne kadar az telaffuz edildikleri de dikkate alınırsa, tabiidir. Ne var ki bu, masonluğun siyasete girmesi demek değil, bu değerlerin fiilen

⁴ Bunun şiddetli baskı dönemlerinde rastlanan istisnaları olmuştur. Mesela 13 Şubat 1923 tarihinde Mussolini başkanlığında toplanan Büyük Faşizm Konseyi masonluğun hedef ve usullerinin faşizmininkilerle çeliştiğini açıklayınca, İtalya Büyük Locası (doğru adıyla İtalya Maşırık-ı Azamı) 18 Şubat 1923 tarihinde “faşist kardeşlerin masonlukla olan ilişkilerini kopartmakta tamamen hür olduklarını” ilan etmiştir.

uygulanmaları gerektiğine inanan masonların, bu değerlere inanan başka insanlarla beraber bunları hayata geçirmek amacıyla, siyaset de dahil olmak üzere, faaliyete geçmeleridir.

Bu masonlar, Anderson Anayasası'nın ikinci maddesinde yer alan "Bir mason, nerede oturur ve ne işte çalışır olursa olsun, devlet otoritesi için barışçı bir unsurdur. Ve hiçbir zaman ulusun barış ve refahına karşı entrikalar ve suikastlar içinde bulunmayacağı gibi, görevli olmadıkça da devlet idaresine müdahaleden kaçınır" ifadesinin kurum olarak masonluk için geçerli olduğunu, ne var ki fert olarak masonların zulümle adalet, hürriyetle despotluk arasında kayıtsız kalamayacaklarını ve ancak insanın temel hak ve hürriyetlerini teminat altına alan rejimlere boyun eğeceklerini savunmuşlardır. Bunun içindir ki bir George Washington, bir Simon Bolivar, mason olarak Anderson Anayasası'nın ikinci maddesini kabul etmiş olmalarına rağmen bağlı oldukları devletin otoritesine isyan etmiş ve ülkelerini bağımsızlıklarına kavuşturmuşlardır. Bu sayededir ki Fransa'da masonluğun hürriyet-eşitlik-kardeşlik ilkelerini birer birer dile getiren masonların mırıltıları muazzam bir koroya dönüşmüş ve Büyük Fransız İhtilali doğmuştur.

Bu örneklerin sayısını arttırmak elbette ki mümkün ama anlamsızdır. Mühim olan masonların tarihte yer aldıkları hürriyet hareketlerinin sayısını tespit etmek değildir ki. Ayrıca sadece içinde çok sayıda mason var diye bu hareketlerden masonluk adına pay çıkartmak da amacımız değildir zira aynı hareketin içinde yer alan masonlar olduğu gibi karşısında da yer alanlar olmuştur. Bunun en güzel örneklerinden bir tanesi Fransız İhtilâli ve masonluğun burada oynadığı roldür. Bu hususta Daniel Ligou'nun *Hür Masonluk ve Fransız İhtilâli* adlı fevkalade önemli bir eseri vardır. Ligou bu çalışmasında belgelere dayanarak Fransız İhtilâli'nde yer alan Cumhuriyetçiler arasında mason olanların çok büyük rol oynadıklarını ama ihtilâl karşısı Kralcılar arasında da çok sayıda masonun bulunduğunu ortaya koyar ve Fransız İhtilâli'nde masonluğun değil masonların rol oynadığını öne sürer.

Masonluğa siyasi hareketlerin merkezi olma rolünü biçenlerin temel hatası, mason localarını ortak siyasi görüşlere sahip insanlardan oluşan ideolojik bloklar olarak görmektir. Halbuki mistiğinden rasyonalistine, solcusundan sağcısına, çok farklı ideolojik veya felsefi görüşlere sahip insanlar localarda, siyasetin çok üzerindeki bir hedefe yönelmiş, omuz omuza çalışmaktadırlar. Castro ile Truman'ı, siyaseti nasıl tanımlarsanız tanımlayın, herhangi bir ortak siyasi potada eritmenin imkânsızlığı ortadadır.

Bu çeşitlilik, masonluğun temel birtakım değerler üzerinde uzlaşmış olmak kaydıyla, her millet, her ırk, her din ve her görüşten insanı içine almaya hazır çoğulcu karakterinin bir ürünüdür ve siyasetin çok dışında ve üzerinde bir zeminde yükselmektedir. Masonluğun meşhur 1723 anayasasının yazarı James Anderson'un masonluğu "her insanın inançlarının hiçbirinden taviz vermeksizin yönelebileceği birlik merkezi" olarak tanımlamasının altında yatan da bu yaklaşımdır. İnsan sadece "homo economicus" yahut "homo politicus" değildir ki! İnsan aynı zamanda hem filozof, hem bilim adamı, hem de sanatçıdır. Leonardo da Vinci'nin eserlerinde ne bir iktisadi ne de bir siyasi etki bulmak mümkündür. Einstein'in izafiyet teorisi ne solcu ne sağcıdır. Beethoven'in beşinci senfonisi, her görüşten insan için bir uzlaşma noktasıdır.

Masonluk insanı tek bir boyuta indirgemeyi reddeder. Masonluğun “sırrı”, insanı boyutlarının bütün zenginliğiyle, evrenselliği ve hürriyetiyle ele almasıdır.

∴

Masonluk örgüt olarak siyasetin dışında kalmakla beraber, içinde barındırdığı ve mensuplarına aktardığı değerler, zalimler, despotlar ve hürriyet karşıtları için daima bir potansiyel tehlike oluşturmaktadır. Gerçi zulmün hüküm sürdüğü yerlerde bu değerler uykudadır ama bu değerler harekete geçtikleri vakit de artık zalimler yoktur. Zaten bu hareket sayesinde ki bir İnsan Hakları Beyannamesi doğmuş yahut bugünkü modern demokratik devlet fikrinin temelleri atılmıştır.

Kaldı ki masonluk asla bu değerlerin tek sahibi olma iddiasında bulunmamış, üstelik bunları bir masonik ideoloji şeklinde ortaya atmamıştır. Temelinde sevgi, adalet ve hürriyet yatan her türlü değer, masonluğun inisiyatif yapısı tarafından sistem içerisinde, herhangi bir dış zorlama ve tesir olmaksızın doğal olarak üretilmiş, bundan dolayı da çok daha güçlü ve etkili olarak ortaya çıkmıştır.

Onun içindir ki Hitler Almanyası masonları en büyük düşman olarak görmüş ve sadece masonluğu kapatmakla kalmayıp binlerce masonu da katletmiştir. Keza İspanya’da Franco, Portekiz’de Salazar masonluğa karşı benzeri hisleri paylaşmışlar ve her türlü masonik faaliyeti şiddetle bastırmak yolunu seçmişlerdir. Bunların hepsinin gerekçesi, masonluğun komünizmin bir uzantısı olduğu iddiasıdır.

Masonluğun komünizmle hiçbir bağlantısı olmadığı ve olamayacağı açıktır. İlginç olan husus ise, komünist rejimlerin, masonluğu yok etme konusunda bu sağ diktatörlüklerle eşsiz bir ahenk içerisinde bulunmalarıdır. Bu birlikteliğe, bir de Bölüm 7’de değindiğimiz gibi Katolik Kilisesi’ni ilave edecek olursak, masonluğun karşısındaki dinî-siyasi ittifakın masonluk adına iftihar verici olduğunu söyleyebiliriz.

Aslında hadise açıktır: varlıklarını ancak insan aklınının esareti sayesinde sürdürebilecek rejimlerden, iyiyi, güzeli ve doğruyu arayarak kendini geliştirmeye çalışan, dogmaların her türlüyle mücadele eden, kendi fikirleri olan ama hiçbir fikri de mutlak olarak kabul etmeyen ve bundan dolayı da karşı fikre daima hoşgörüsüyle yaklaşan insanları bünyesinde barındıran bir kuruma hoşgörüsüyle bakmalarını beklemek safdillik olur. Nitekim böyle bir hoşgörüyü de tarih boyunca rastlamak mümkün olmamıştır. Masonluk her totaliter rejim tarafından yasaklanmış, her dogmatik görüş tarafından reddedilmiş ve ancak hürriyet ortamlarında filizlenebilmiştir.

Masonluk karşıtlarının masonluğu tanımadıkları için masonluğa karşı olduklarına dair, masonlar arasında dahi mevcut olan bir kanaat vardır. Bu kanaat, genelde doğru olsa bile, varlığını baskıya borçlu kişi ve kurumlar için geçerli değildir. Bilakis, onlar masonluğun ne olduğunu çok iyi bilmekte ve onun için masonluğa karşı çıkmaktadırlar.

Kendi açılarından çok da haklıdırlar!

5. KISIM : GÜNÜMÜZ DÜNYASINDA MASONLUK

Masonluğun bütün çalışma usulleri inşa fikri üzerine kuruludur. Eğer bunu anladıysanız, masonluğa dair herşeyi anladınız demektir.

Jules Romain

Bölüm 13: Masonluğun İdari Yapısı

Meleklerin kendileri için değil, bizler için bir vücuda ihtiyaçları vardır.

Aquino'lu Thomas

Masonlar loca diye adlandırılan birimlerde bir araya gelip çalışırlar. Loca, masonluktaki temel birimdir. Locaların bir araya gelmesi neticesinde bir büyük loca ortaya çıkar. Büyük loca, kendisine bağlı, daha doğrusu kendisini oluşturan localar üzerindeki tek hâkim masonik otoritedir. Localar, sembolik-ezoterik çalışmalarında bağımsız olmakla birlikte, idari açıdan mensubu oldukları büyük locaya bağlıdırlar. Bir büyük locanın başkanına Büyük Üstad denir. Büyük Üstad masonluğu temsile yetkili tek kişidir. Başka hiç kimsenin masonluk adına konuşmaya hakkı ve yetkisi yoktur.

Mason örgütleri, bütün geleneksel yapılarına rağmen günün idari yapısına ayak uydurmuşlardır: her mason örgütü bulunduğu ülkedeki dernekler kanununa uygun olarak kurulmuş bir dernek niteliği taşır. Bazı ülkelerde her loca ayrı bir dernektir; bazılarında ise sadece büyük localar bu kimliğe sahiptir. Neticede, mason olan bir kimse aynı zamanda bir mason derneği üyesidir ve herhangi bir derneğin üyelerinin sahip olduğu haklara sahiptir.

Kamuoyunda bazen masonluğa girenlerin bir daha çıkamayacaklarına dair bir kanaate rastlanır. Bu görüşe belki de masonluğun inisiyatik yapısı yol açmıştır. Öyle ya, bir defa inisiye edilen insan daima inisiyedir. Bu sıfatın onun elinden alınması eşyanın tabiatına terstir. Kimseye yaşamış olduğu bir töreni artık yaşamadığı söylenemez ki! Dolayısıyla sembolik açıdan baktığımızda bu kanaat doğrudur: bir kere inisiye edilen daima inisiye kalır. İdari açıdan ise böyle bir durum söz konusu dahi değildir. Masonluğa girdikten sonra bu derneği kendisine uygun bulmayan, yükümlülüklerini yerine getirmek istemeyen bir mason istediği an masonluktan ayrılabilir. Dahası, diğer tüm derneklerde olduğu gibi, mason derneklerinde de disiplin kurulları vardır. Masonluğun hedef ve ilkelerine, tüzük ve kurallarına aykırı tutum ve davranışlarda bulunan bir masonun, disiplin kurulu kararıyla masonluktan çıkartılması da mümkündür.

∴

Masonluğun idari örgütlenmesinden bahsederken değinilmesi şart olan bir konu var: masonluk, ilkeleri ve değerleri açısından evrensel olmakla birlikte, örgütlenmesi açısından millî bir kuruluştur. Masonik terminolojide, belirli bir coğrafi hükümlerlik sahası içerisinde mutlak bir masonik iktidara sahip olan ve başka hiçbir masonik otoriteye tabi olmayan bir teşekküle *obediyans* denir. Her ülkenin sınırları içerisinde tek bir obediyans vardır ve bu obediyans çalışmalarını, başka hiçbir masonik kuruluşla idari bir bağ kurmaksızın, kendi masonluk anlayışı çerçevesinde bağımsız

olarak sürdürür. Yoksa çoklarının sandıklarının aksine, dünyanın bütün mason büyük localarını içine alan herhangi bir şemsiye kuruluş yahut masonik merkezi otorite mevcut değildir.

Bu durum masonluğun tarihî gelişmesinin bir sonucudur. Mesleğin kökeninin Ortaçağ loncalarına dayanması; bu loncaların hukukun yazılı olmadığı bir devirde orada burada kendiliklerinden doğmuş oldukları için hukuki bünyelerine örf ve âdetlerin hâkim olması, bu hukuki bünyelerin hiçbirinin bir diğerine tam olarak benzememesiyle neticelenmiştir. Bu tarihî gelişmenin sonucu olarak, bugün her ülkede, yerli yahut yabancı başka hiçbir masonik kuruluşa bağlı olmayan bağımsız tek bir obediyan mevcuttur.¹

Tabii obediyanların aralarında idari bir bağ olmaması, birbirlerinin çalışma usulünden haberdar olmadıkları manasına gelmez. Bilakis birbirlerinin çalışma usulünü çok iyi takip eder ve bu çalışma usulünün kendi masonik anlayışlarına uygun düşüp düşmemesine göre birbirlerini tanır yahut reddederler. Esasen spekülâtif masonluğun ortaya çıktığı 1717 senesinden bu yana, obediyanlar arasındaki ihtilaflar daima bir obediyanın mevcut birtakım temel kaideleri değiştirmesi neticesinde çıkmış ve ana yolda kalanın yoldan ayrılanı tanımaması ile neticelenmiştir. Ayrılanlar ise geride bıraktıklarının meşruiyetine herhangi bir itirazda elbette ki bulunamamışlardır. Dolayısıyla bugün dünya masonluğu, başlangıçtaki ana yolda giden masonluk ve bu ana yoldan ayrılmış masonluk olarak ikiye ayrılmıştır. Masonik terminolojide bunlardan ilkinde muntazam masonluk, ikincisine ise gayrimuntazam masonluk denir.

Bugün muntazam masonluğun başını İngiltere Birleşik Büyük Locası çekmektedir. Bu büyük loca, 4 Eylül 1929 tarihinde sekiz maddelik bir tanışma esasları şartnamesi açıklamış ve buradaki şartlara uyan obediyanları tanıyacağını, uymayanları ise tanımayacağını ilan etmiştir.²

¹ Bunun, coğrafi ve tarihî şartlardan kaynaklanan tek istisnası Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu ülkede her eyalette bir obediyan vardır.

² Bu sekiz madde şunlardır:

1. Menşe intizamı yani bir büyük locanın başka bir muntazam büyük loca tarafından yahut da en az muntazam üç locanın bir araya gelmesiyle kurulmuş olması;
2. Masonluğa kabul edileceklerin Evrenin Ulu Mimarı'na ve onun iradesinin tezahürüne (vahiy) inanmaları;
3. Tekris edilenlerin yeminlerini kutsal kitabın üzerine etmeleri;
4. Sadece erkeklerin tekris edilmesi ve kadınları üye kabul eden teşekküllerle münasebet kurulmaması;
5. Büyük locanın kendi kontrolü altındaki localar üzerinde mutlak yetkiye sahip olması; otoritesinin bir yüksek şuraya veya kendisini kontrol etmek iddiasında olan herhangi bir iktidara bağlı olmaması; sembolik dereceleri idare etme yetkisine tek başına sahip olup, bunu hiç kimse ile paylaşmaması;
6. Hür masonluğun üç büyük nurunun (kutsal kanunun kitabı, gönye ve pergel) büyük locaya bağlı locaların çalışmaları esnasında açık bulundurulması;
7. Localar içinde hiçbir surette siyasi ve dinî münakaşalara yer verilmemesi;
8. Masonluğun eski nizamlarına, örf ve âdetlerine sıkı bir şekilde riayet edilmesi.

Geçen zaman içerisinde İngiltere Birleşik Büyük Locası 1929 ilkelerini gözden geçirerek yeni bir beyanname yayınlamıştır. 1989 tarihli bu metnin 1929 beyannamesinden temel farkı “Tanrı’nın iradesinin tezahürüne (vahiy) duyulan inanç” şartının “bir Yüce Varlık’a inanç” şeklinde değiştirilmesidir.

İngiltere Birleşik Büyük Locası bu yaklaşımı ile hiç kimseye kendi değer yargılarını zorla kabul ettirme çabası içine girmiş değildir. Sadece başka obediyanları hangi durumda tanıyacağını hangi durumda tanımayacağını hiçbir tereddüte mahal bırakmayacak şekilde herkese ilan etmiştir. Aslında her obediyan böyle bir tutum içerisine girme hakkına sahiptir. Ama İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın tanışma esasları masonluğun geçmişten gelen değerlerini mükemmelen aksettirdiğinden olsa gerek, bu değerlere inanan obediyanların çoğu İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın tanışma esaslarını olduğu gibi benimsemekle yetinmişlerdir.

Yeri gelmişken bir kere daha vurgulamak faydalı olur ki böyle bir ortak benimseyiş, kurumlar arasında herhangi bir idari bağın varolduğu manasına gelmez. Tersine, bu bölümün başında da ifade etmiş olduğumuz gibi, mason obediyanları çalışmalarını kendi masonik anlayışları çerçevesinde, birbirlerinden bağımsız olarak sürdürürler. Onun için dünyanın her ülkesinde, Türkiye de dahil olmak üzere, geleneksel masonluk anlayışını sürdüren muntazam büyük localar olduğu kadar, bunu çeşitli sebeplerden dolayı terketmiş gayrimuntazam mason büyük locaları da mevcuttur. Ne var ki muntazam mason büyük locaları yalnızca kendileri gibi muntazam mason büyük localarını tanır ve temas kurar, masonluğun geleneksel yapısını terkettiklerini düşündükleri gayrimuntazam büyük locaları ise tanımazlar.

∴

Muntazam masonluğun temelinde, spekülatif masonluğun doğuşuyla birlikte Anderson tarafından kaleme alınan masonik anayasaya saygı ve riayet fikri yatar. Masonluğun tarihinden bahsettiğimiz Bölüm 2'de değindiğimiz gibi, Anderson bu anayasayı operatif masonluğun tarihî belgelerine dayanarak yazmıştır. Dolayısı ile bu anayasaya saygı, masonlar için masonluğun geleneğine saygı manasına gelmiştir.

Burada akla gelebilecek önemli bir soru, “masonluğun geleneği” ifadesinden ne anlaşılması gerektiğidir. Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğü³, gelenek kelimesini “kuşaktan kuşağa geçerek gelen, topluluğun üyeleri arasında ortak ve özel bir ruh ve dolayısıyla sağlam bir bağ kuran her türlü alışkı” olarak tanımlıyor. Peki ama bu tanımdan yola çıkarak, masonik geleneği de masonluk topluluğunun kuşaktan kuşağa geçirdiği uygulamalar olarak tanımlayabilir miyiz? Bu sorunun tek kelimelik bir cevabı yoktur zira masonik gelenek, böyle bir cepheye de sahip olmakla beraber, bundan çok daha fazlasını içinde barındırmaktadır.

Hatırlanacak olursa, masonluğun tarihinden bahsederken, spekülatif masonluğun, bir meslek örgütü olan operatif mason localarının, çeşitli inisiyatif kurumlardan gelen aydınlarla karşılaşmasının bir ürünü olduğunu söylemiştik. Buna paralel olarak, masonik gelenek de masonluğun mesleki geleneği ve inisiyatif geleneği olmak üzere iki ayrı bileşene sahiptir.

Masonluğun mesleki geleneği, onun operatif masonluktan geldiğini hatırlatan, bu ruhu bünyesinde yaşattığını hissetmesini sağlayan uygulamalar bütünüdür. Bu

³ Altıncı Baskı, 1981

tanımıyla masonluğun mesleki geleneğini, masonluk topluluğunun ortak bir ruhla kuşaktan kuşağa geçirdiği uygulamalar olarak tanımlayabilir ve gelenek kelimesinin bu kullanımının, bunun sözlük manasıyla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Buna mukabil, inisiyatik gelenekle kastedilen bundan çok farklıdır. Burada söz konusu olan birtakım uygulamaların kuşaktan kuşağa geçirilmesi değil, inisiyasyonun yaşayabilmesi için gerekli ortamın sağlanmasıdır. Bu tanımlı açıklığa kavuşturacak bir örnek verelim: fizikle uğraşan herkes matematik bilir, bilmelidir. Bu dün böyleydi, bugün böyledir, yarın da böyle olmaya devam edecektir. Matematik, fiziğin geleneğinde vardır. Ne var ki bu kullanımıyla gelenek, yukarıda verdiğimiz sözlük tanımının çok üzerinde bir manaya sahiptir zira matematik bilmeden fizikle uğraşmak mümkün değildir; matematik bilmek, fizikle uğraşmanın önşartıdır. Onun için burada artık söz konusu olan, bir uygulamayı –matematik bilmeyi- ortak ve özel bir ruh yaratmak amacıyla kuşaktan kuşağa geçirmek değil, fizik biliminin yaşayabileceği ortamı sağlamaktır.

Masonik gelenek, masonluğun mesleki ve inisiyatik geleneğinin birlikteliğinden oluşmaktadır. Bugün masonluğun geleneği olarak adlandırılan ve muntazam masonluğun esasını teşkil eden uygulamaların hepsi de bu iki bileşenden en az bir tanesine dahildir. Bunlardan herhangi bir tanesinden taviz verildiği an, masonluk inisiyatik kimliğini kaybedecek veya kendisini operatif kökenine bağlayan bağlardan bir tanesi kopacaktır. Onun için, masonlukta intizam, sadece uyulması gereken bir kurallar yığını değil, masonluğun tarihten gelen birikim ve değerlerinin muhafaza edilmesi; inisiyatik geleneğinin altının çizilmesidir.

Bu biçimiyle ele alındığında, intizam kurumsal ve bireysel bir tercihtir de. Bu satırların yazarı, her türlü masonluk anlayışına büyük saygı duymakla beraber, muntazam masonluk anlayışını tercih etmektedir zira intizamı, masonluğun inisiyatik-ezoterik yapısının teminatı olarak görmektedir. İnisiyasyon ise masonluğun varoluş sebebidir ve masonluk, inisiyatik kimliğini koruduğu müddetçe masonluktur. Kısacası intizam, sadece kuru bir hukuki statü değil, aynı zamanda başlı başına bir değerdir de. Masonluğun inisiyatik kimliğini koruyan, böylece onu zaman ve mekân üstü kılan bir değer.

Onun içindir ki bütün bu çalışma boyunca anlatılmaya çalışılan masonluk, muntazam masonluktur.

Bölüm 14: Masonluğun Ezoterik Yapısı

İşitilen melodiler tatlıdır, ama işitilmeyenler daha da tatlıdır.

John Keats

Masonların toplandıkları zaman ne yaptıkları birçok insan için merak konusudur. Burada toplantıyla kastedilen muhakkak ki loca toplantılarıdır. Yoksa masonların düzenledikleri akşam yemeklerinin, gerçekleştirdikleri seyahatlerin, üstlendikleri hayır işlerinin, dış görünüşleri itibarıyla herhangi bir derneğin göstereceği faaliyetlerden bir farkı yoktur. Zaten bu tip toplantılar genellikle haricî âleme açık olarak düzenlenirler. Ne var ki bunların hiçbirisi masonik çalışma değildir ve gerçek masonik çalışma haricî âleme kapalı olan loca toplantılarından ibarettir.

Bu toplantıların kapalılığı, daha evvel de ifade etmiş olduğumuz gibi, masonluğun inisiyatik kimliğinin bir neticesidir. Mason olmayan yani inisiyasyon törenini yaşamamış bir insanın buradaki sembolik çalışmayı anlaması mümkün değildir zira o lisanı konuşmamaktadır. Üstelik toplantının başlamasıyla beraber zamanda ve mekanda sadece inisiye olanlara mahsus ayrı bir boyuta geçildiğinden, inisiye olmayanların bu ortama katılmaları mümkün olmayacaktır. Orada bulunacak haricî tek bir unsur dahi sembolik çalışmayı imkânsız kılacaktır.

∴

Evet, loca toplantılarında semboller vasıtasıyla çalışılır. Orada mevcut olan herşey, sembolizmanın ışığı altında incelenir; o çatı altında biçimi olan herşeyin mutlaka bir manası da vardır; masonların hedefi bu manaları elde edip, onlar sayesinde aradıkları hakikate ulaşmaktır.

Konuyu bu şekliyle ele aldığımızda bir masonik semboller listesinden bahsetmek anlamsızdır zira bir mason için gördüğü herşey semboldür. Öyle olmak zorundadır da çünkü önyargıların ve şartlanmaların zihnine taktığı kelepçelerin kırılması ancak semboller yoluyla düşünmekle mümkündür. Bu sebeptendir ki her medeniyet masonluk için bir semboller ve efsaneler pınarı oluşturmuştur. İnsanlık tarihi boyunca oluşmuş her kültürün en ince, en arınmış tarafları masonluğun bünyesine alınmış ve bu surette insanlığın eriştiği bütün bilgeliği ve birikimi içine alan muazzam bir eklektik sistem ortaya çıkmıştır.

Onun içindir ki bugün “masonik semboller” diye bilinen sembollerin arasında güneş, ay yıldız gibi kozmik kökenli; gönye, pergel, cetvel gibi inşa sanatından alınan; kılıç gibi şövalyelikten gelen; tuz, kükürt gibi simyacıların miras kalan; Süleyman Mabedi gibi kutsal kitap kaynaklı yahut kafatası, kum saati gibi evrensel birçok sembol bulmak mümkündür. Bu kültürel zenginlik birçok suçlamanın da kaynağı olmuştur. Masonluk, Süleyman Mabedi’nden dolayı siyonistlikle; beş köşeli yıldızı yüzünden komünistlikle; kafatasından dolayı büyücülükle itham edilmiştir. Oysa ki masonluk, sembollerini aldığı kurumların hiçbirinin fikrî mirasçısı değil, sadece bir sembollerle düşünme sanatıdır.

Masonluğu biraz tanıyan birisinin, onun herhangi bir dinin yahut ideolojinin takipçisi olduğunu düşünmesi mümkün değildir. Bugüne kadar insanlığa kurtuluş vaadeden her türlü kelam şiddete ve acıya yol açmıştır. Elbette ki ne engizisyondan Hazreti İsa sorumludur ne de Stalin'in cinayetlerinden Karl Marx. Kabahat bu mesajları sorgulanamayan bir doktrin, tartışılmaz bir dogma haline getirenlerdedir. Oysa ki ezoterizmin kelimelerle verdiği bir mesajı, dolayısıyla bir doktrini yoktur. Onun içindir ki bugüne kadar masonluğun arkasında ne bir damla kan, ne bir damla gözyaşı vardır.

Aynı şekilde masonluğun efsanelerinde -ki en meşhuru Süleyman Mabedi'nin öldürülen mimarı Hiram'a ait olanıdır⁴- tarihî bir gerçeklik aramak da masonluğu hiç anlamamış olmakla mümkündür. Masonluktaki bütün efsaneler, aynı güneş yahut gönye gibi birer semboldür. Doğru olup olmamaları masonluğun ilgi sahasının dışındadır. Beaudelaire'in dediği gibi:

“Belki de bana ‘bu efsanenin doğru olduğundan emin misin?’ diyeceksiniz. Ama bu yaşamama; kim olduğumu, ne olduğumu hissetmeme yardım ettiyse, benim dışımdaki bir gerçeğin ne olabileceğinin ne önemi var ki.”⁵

∴

Bu çalışmamızda masonik sembollerin manasının açıklanması işine girişmeyeceğiz zira bir sembolün manası, karşısındakine ne düşündürüyorsa odur. Size, mesela gönyenin, şu yahut bu manaya geldiğinin söylenmesi de sembolizmanın temel ilkeleriyle terstir.

Tabii burada bir ayrıma dikkat çekmek yerinde olur. Her ne kadar söylediklerimizden “isteyen istediği sembolü dilediği gibi yorumlar” manası çıkıyorsa da - ki son tahlilde öyle de olmak zorundadır - mason olan bir kimseyle olmayan birisinin meselâ gönyeye verdikleri manalar muhtemelen ayrı olacaktır zira mason, yaşamış olduğu inisiyasyon neticesinde, yorumlarını sahip olduğu ezoterik kültür çerçevesinde, inisiyatif yöntemle yapacaktır.

Bu yöntem, üçlü bir derecelendirme sistemine dayanır. Bir loca, çırak, kalfa ve üstad derecelerinde çalışır. Yeni tekris edilen bir mason çırak mason sıfatını kazanır. Daha sonra masonik gelişmesine paralel olarak sırasıyla kalfa ve üstad derecelerine terfi eder. Bütün çalışmalar loca başkanı olan Üstad-ı Muhterem'in yönetiminde gerçekleştirilir ve hiçbir mason sahip olduğu derecenin üzerindeki bir derecedeki toplantılara katılamaz. Bu toplantılarda bazen konferanslar verilir, bazen locanın idari kararları alınır, bazen de tekris yahut bir üst dereceye terfi törenleri gerçekleştirilir. Ne var ki bunlardan hangisi yapılırsa yapılsın, hedef gerçek manasıyla inisiyeler elde etmektir.

Masonluğun bütün sembolizması onun sembolik dereceler diye de adlandırılan üç derecesinde -çırak, kalfa ve üstad derecelerinde- saklıdır. Masonluğun sembolizmasını

⁴ Masonlukta örnek insan sembolü olan Hiram, Sur'lu bir maden işçisinin oğlu ve dul bir kadının çocuğudur. Masonlara “dul kadının çocukları” denilmesi de buradan gelmektedir.

⁵ Petits Poèmes en Prose

tamamlamak için başka hiçbir dereceye ihtiyacı yoktur. Dolayısı ile üstadlık dünyanın her yerinde masonluğun en son ve âli derecesi olarak kabul edilir.

Buna rağmen, masonluğun operatiflikten spekülatifliğe geçişinden kısa bir müddet sonra bu üç derecenin üzerine inşa edilen çeşitli derecelendirme sistemleri ortaya çıkmıştır. Bu derecelendirme sistemlerine verilen genel ad “yüksek dereceler”dir. Yüksek derecelerın doğuş sebepleri incelememizin dışında kalmakla beraber altının önemle çizilmesi gereken bir husus var: yüksek dereceler tabiri, okura bunların masonluğun üç derecesinin üzerinde bir konuma sahip olduklarını düşündürmemelidir. Masonluğun üç sembolik derecesinin üzerinde inşa edilen bu derecelerın işlevi inisiyatik çalışmada farklı boyutlar ve yorumlar elde etmek isteyen masonlara bu kapıyı açmaktır. Yoksa vurgulamış olduğumuz gibi masonluğun sembolizması, sembolik üç derecesiyle tamamlanmaktadır. Üstelik yüksek dereceler idari açıdan da ayrı bir teşkilata sahiptirler. Bu ayrı idari teşkilat, mensuplarını üstad derecesini haiz masonlardan seçer ve üstad derecesinin üzerindeki derecelerın hakimidir; ama son tahlilde bir ülkedeki en yüksek masonik otorite, o topraklar üzerindeki sembolik derecelerde çalışan localardan oluşan büyük locadır.

Geldiğimiz bu noktada, rit kavramının tanımlanmasında fayda görüyorum. Esasen zaman ve mekan üstü olmayı hedefleyen her kurum mensuplarına yoruma açık bir genel çalışma usulü koyar. Masonlukta böyle bir genel çalışma usulüne rit denir.⁶ Dolayısıyla her yüksek derece sistemi aynı zamanda bir rittir. Bugün yeryüzünde masonluğun üç temel derecesi üzerine kurulmuş birçok rit vardır. Bunlar arasında en yaygın ve önemlisi, Türkiye’de de mevcut olan Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti adlı 33 dereceli rittir.⁷ Bu ritin en yüksek idari kademesi 33 dereceli üyelerden oluşan Yüksek Şura’dır. Her ülkede bu riti idare eden tek bir yüksek şura mevcuttur.⁸

Bu konuyu noktalamadan değinmek istediğim iki husus var: evvela, çeşitli masonik örgütlerdeki farklı rit ve ritüelleri bir ayrılık gibi görmemek gerekir. Neticede bunlardaki farklılıklar lafzidir, barındırdıkları sembolizma ise -bilhassa masonluğun temelini teşkil eden çırak, kalfa ve üstad derecelerinde- esas itibarıyla aynıdır.

Nihayet, çağımız, bazıları tahammül sınırlarımızı zorlayan hiyerarşilerle doludur. Bütün bunlar, insan kişiliğinin zaaflarının bir ürünüdür ve hiçliğin yüceltilmesinden başka birşey değildir. İnisiyatik kurumlarda hiyerarşi, yetkilerle değil vazifelerle ilgilidir. Masonlukta bütün dereceler, inisiyatik yoldaki bir ilerlemenin ve bunun doğurduğu sorumlulukların sembolü, insanın gelişme ve olgunlaşma sürecindeki bir öte adımın nişanesidir. Yoksa herhangi bir üst derecenin, bu derecelerdeki masonlara, bazı kurumlarda görülen rütbelere gibi bir üstünlük sağlaması söz konusu değildir.

Masonluk, tesviyenin üzerindeki kardeşlerden oluşan bir kurumdur.

⁶Bir ritin masonlarca yaşanmasını sağlayan metinlere ritüel denir. Masonik toplantıları bir tiyatroya benzetecek olursak, ritüel bunun senaryosudur. Masonik toplantıların açılışları, kapanışları, velhasıl bütün seyri ritüele göredir. Dolayısı ile mason ritüelleri bir tören el kitabı vazifesini görmekte ama bunun çok üzerinde masonluğun bütün sembolizmasını ve inisiyatik geleneğini içinde barındırmaktadır.

⁷ Fransa’da doğan, Amerika’da olgunlaşan Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti’nin İskoçya’yla bir alakası yoktur. Ritlerin tarihçesi başlıbaşına bir inceleme konusu olduğundan bunun teferruatını çalışmamızın dışında bırakacağız.

⁸Bunun istisnası Amerika Birleşik Devletleri’dir ki orada Güney ve Kuzey Jüridiksiyonu adıyla iki ayrı Yüksek Şura vardır.

Bölüm 15: Masonluğun Üye Profili

“... böylece masonluk, aksi takdirde birbirlerinden ebediyen uzakta kalacak kişilerin arasında bir birlik merkezi, hakiki dostluğun kazandırılmasında bir vesile olacaktır.”

Anderson Anayasası, Birinci Madde

Mason olmayanların masonluğa dair yaptıkları çalışmalarda sayfalarca mason listeleri çıkartmaları sıkça rastlanan bir durumdur. Bunların bazıları bu isimleri yayınlayarak masonları ortaya çıkarttıklarını düşünür ve bununla övünürler; hattâ bu isimler arasında kamuoyunda pek de beğenilmeyen isimler varsa, bunların masonluğunu ilân vasıtasıyla masonluğu kötölemiş olduklarını düşünürler. Benzeri bir yaklaşıma masonlarda da rastlanır: bazı biraderlerim insanlık tarihinin hoş sada bırakmış isimlerinin mason olmalarının masonluğu yücelttiğine inanırlar.

Oysa ki kötü bir insanın masonluğuna bakıp masonluğu kötölemek ne kadar yanlışsa, kıymetli bir insanın mason olmasına bakıp masonluğu methetmek de o kadar yanlıştır. Elbette ki, meselâ bir Mozart’ın mason olması, masonluk için eserler vermiş olması bu kurumun mensuplarını heyecanlandıracak, mutlu edecektir. Aynı şekilde pek de makbul olmayan birisinin masonluğu masonları üzecek, masonluk için de şüphesiz rahatsızlık verici olacaktır. Ama neticede masonluğun değerlendirilmesi, mensuplarına getirilecek birtakım öznel yargıların toplamının çok üzerindedir. Dolayısıyla bu çalışmada, masonlardan örnekler vermek yoluyla masonluğu değerlendirmek yoluna gitmeyeceğiz.

Bu konuda sıkça rastlanan bir diğer tavır da masonluğu belirgin sınıfsal özellikler taşıyan bir kurum olarak ele almak ve mensuplarını bu gözle değerlendirmektir. İlhami Soysal, Dünyada ve Türkiye’de Masonluk ve Masonlar adlı eserinde masonluğu “işçinin ve emekçinin değil, kapitalizmin savunuculuğunu üstlenmiş bir örgüt” olarak değerlendirmektedir. Keza Jean-Paul Sartre’ın masonları, Cizvitler ve dünyadaki yüz büyük aile ile beraber dünyanın üç büyük başbelasından bir olarak gördüğü söylenir.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Oysa ki masonluk ne bir zenginler kulübü ne de herhangi bir sınıfsal ortak noktası bulunan insanların bir araya geldikleri bir çatıdır. İşin ilginç tarafı masonluk, hakikati aramak, dolayısıyla merak ve şüphe etmek, bu uğurda her türlü sorgulamaya açık olmak ve sıradanlıktan hoşlanmamak dışında hiçbir ortak noktası bulunmayan insanların dahi bir araya gelebildikleri bir kurumdur. Üstelik bu kurum, asırların süzgecinden geçmiş bir değerler manzumesine sahip olmanın kendisine verdiği güvenle, bu özelliklere sahip olmaksızın sineline gelmiş insanları bile hoşgörülle bağrına basmakta, birgün onların da bu mesajı alacaklarına dair ümidini kaybetmemektedir.

Onun içindir ki masonluk, Amerika Birleşik Devletleri başkanlarından Salvador Allende’ye, anarşizmin teorisyenlerinden Proudhon’dan Prusya Kralı Frédéric’e, Puşkin’den Louis Armstrong’a kadar uzanabilen geniş bir insan yelpazesini sinesinde barındırabilmiştir. Bu çeşitlilik ne basit bir hoşgörünün, ne de herhangi bir

kayıtsızlığın ürünüdür. Bu zenginliğin altında, inisiyasyonun, mutlak bir “doğru” anlayışını reddedişi; farklı değerler ve yaklaşımların mevcudiyetini kabullenme özelliği ve hakikati arayış dediğimiz o bitimsiz yolculukta bunların çeşitliliğinden faydalanmaya çalışması yatar.

Peki ama bu, herkesin masonluğun kapısından içeri girebileceği manasına gelir mi? Hayır zira masonik gelenek bize masonların tanrıya inanan, hür ve iyi ahlâklı, mesleği icra etmeye mani fiziki kısıtı olmayan erkeklerden seçilmeleri gerektiğini söyler. Burada sayılan beş özellikten tanrıya inanmak ve iyi ahlâklı olmayı Bölüm 8 ve Bölüm 9’da ele aldığımızdan daha fazla üzerinde durmayacağız. Hür, fiziken sağlam ve erkek olmak şartlarını ise biraz daha inceleyeceğiz.

Masonun hür olması şartı uzun zaman kelime manasıyla sınırlı tutulmuştur. Ortaçağ’da bir derebeyine bağlı olanlar, ısraklığın yükümlülüklerini yerine getiremeyeceklerinden masonluğa kabul edilmezlerdi. Keza fiziki kısıtları olanlar da, inşa sanatının gereklerine uyamayacakları için mesleğe alınmazlardı. Kadınlar ise zaten hür olmadıkları gibi fiziken de masonluk yapmaya elverişli değildiler. Dolayısıyla her üç şart da mesleği icra etmeye engel özellikleri haiz insanların masonluğa alınmalarının önüne geçmeyi hedeflemiştir.

Bugün masonluk bir inisiyasyon mesleği olduğuna göre, masonluğa alınanların da inisiye edilebilir olmaları gerekir. Ne var ki her kaya inşaata uygun bir taş olmayabileceği gibi, inisiye edilmek isteyen herkes de inisiye edilebilir olmayabilir. Mason olmayı arzu etmek, nuru arzu etmek demektir. Herkes kendisinde olmayı arzular. O halde nuru arzulayan, karanlıkta olduğunu kabul ediyor demektir. Bu tespit görüldüğünden daha önemlidir zira hakikate ulaşmış olduğunu zanneden onu aramayacaktır; sahip olduğu erdemlerin yeterli olduğunu düşünen, ahlâki olgunlaşma peşinde koşmayacaktır.

İnisiyasyon, öğrenmiş olduklarından tatmin olmayan, ulaşmış olduğu noktanın daha iyisini hedefleyen, endişeli, sorgulayan zihinlere hitap eder. Dokunulmaz bir dinî, felsefi, bilimsel yahut siyasi inancı olanlar, mason mabedinin kapısına yönelmekle hata ederler. Burada aradıklarını bulabilmeleri için zihinlerini her türlü esaretten kurtarmaya hazır ve razı olmaları gerekir. Üstelik unutulmamalıdır ki bu kurtuluş bir çırpıda olmayacak, olamayacaktır zira aksi takdirde telaş içerisinde bir esaretten kurtulup bir başkasına yakalanmak tehlikesi vardır. Mason mabedinin kapısından içeri girenler, arayan, sorgulayıcı, düşünmeyi bilen, sahip oldukları doğruları gözden geçirmeye hazır insanlar olmalıdırlar.

İşte mason adayının hür olması şartını, kölelik kalkalı beri pratik bir önemi kalmayan fiziki hürriyetle beraber, inisiye edilebilmek için şart olan böylesi bir zihni hürriyeti de içerecek şekilde tanımlamak lazımdır. Fiziki özürler konusu da aynı şekilde ele alınmalıdır. Artık hürriyet kısıtlayıcı fiziki özürler, bina inşa etmeye değil inisiye edilmeye mani olanlardır sadece. Ve mutlaka ki kadın olmak, artık Ortaçağ’daki gibi hürriyet kısıtlayıcı bir unsur olmadığına göre, inisiye edilmeye mani değildir. Buna rağmen masonluğun geleneksel metinlerinde kadınların mason olamayacaklarının açıkça belirtilmiş olması, kadınların tekris edilmemesini muntazam masonluğun bir ana ilkesi haline getirmiştir. Dolayısıyla bugün mason olacaklarda aranan erkek olma şartı, masonluğun inisiyatik geleneğinden değil mesleki geleneğinden kaynaklanmaktadır.

Bütün bu saydıklarımız çerçevesinde, masonluğun gelmek isteyen herkese kapısı açıktır. Esasen inisiyatik okulların bir hususiyeti vardır: hiç kimse davet edilmez, gelenler de kapıdan çevrilmez; kısacası ne gidene gel denir ne de gelene git. *Noli ire fac venire.*⁹ Bu eski inisiyatik deyiş hür masonluğun üye almaktaki temel yaklaşımını da mükemmelen ifade etmektedir. İncil’de ifade edildiği gibi “*isteyin, size verilecektir; arayın, bulacaksınız; çalın, kapı açılacaktır*”.¹⁰

⁹ Gitme, gelmelerini sağla.

¹⁰ Mat. VII, 13; Luc XIII, 4

SONSÖZ: YİRMİBİRİNCİ YÜZYILDA MASONLUK İNSANA VE İNSANLIĞA NE VAAD EDİYOR?

Hür masonluk dünyayı yeniden kurmaya bir çağrıdır. Ve bu, onun gücünün üzerinde değildir. Yeter ki mensupları onun ne demek istediğini anlasın ve ona göre davransınlar.

Oswald Wirth

Yirmibirinci yüzyıla girdik; insanlık ikibinli yılları belki de şu ana kadar hiç olmadığı gibi ümitli ve heyecanlı karşılamakta. Bu duygularında haklı da olsa gerek, zira şöyle bir geriye dönüp baktığında, katetmiş olduğu mesafeye ne kadar iftihar etse az.

Hakikaten de öyle: bilhassa yirminci yüzyıl, teknolojinin önlenemeyen yükselişine ve bilginin büyük bir süratle geniş kitlelere yayılmasına şahit oldu. Bundan yarım asır kadar evvel hayal dahi edilemeyecek hadiseler gerçek oldular. Bilgiişlem teknolojisi ve telekomünikasyonun eriştiği seviye dünyayı küçücük bir ekrana sığdırdı. Bunun da en büyük tesiri kendisini dünyadan soyutlayarak yaşamaya alışmış, yerleşmiş değerlerini sorgulamayı bir an dahi aklından geçirmemiş ve kendi doğrularının tartışılmaz olduğuna zira kendilerinin farklı olduğuna bütün kalbiyle inanmış kapalı toplumlar üzerinde oldu.

Düşünün, böyle bir toplumda yaşayan geleneksel bir aile, bir düğmeye basarak New York sokaklarında olanları görme, öğrenme şansına sahip oldu yahut da oturduğu yerden Amerika'nın Irak'ı bombalamasını seyredebildi; hele bir de böyle bir toplumda aniden onlarca televizyon yüzlerce radyo kanalı açılıverdi, internet evlere kadar girdiyse, artık bilgi alışverişi, teknolojiden aldığı büyük destekle, denetlenemez hale gelmiş demektir. Bu da insanların kendileri dışındaki bir dünyanın herşeyden evvel mevcudiyetini öğrenmeleri, daha sonra bu farklı dünyada olup bitenleri görüp kendi küçük dünyalarına isyana başlamaları, devrin daha çok öğrenmek, daha çok düşünmek ve daha çok talep etmek devri olduğunu anlamaları manasına gelir.

Gerçekten de bu son asır, herkesin sesini çıkartmaya, konuşmaya başladığı, sivil toplum örgütlerinin güçlendiği, ferdin devlet yahut toplumsal değerler karşısında ezilmediği, aksine ön plana çıktığı bir dünyayı müjdeleyen bir asır oldu.

Sanayileşmiş ülkeler bu aşamadan daha evvel geçmişlerdi; küçülen dünya geride kalan toplumların onların ulaşmış olduğu yere varmalarını çabuklaştırdı. Kim ne derse desin, yirminci asrın bilhassa son yıllarında, toplumlarını dünyaya kapatarak resmî ideolojilerini ilelebet payidar kılabileceklerini düşünen rejimler için tehlike çanları çalmaya başladı. İnsanlar görmeye, öğrenmeye, düşünmeye ve sorgulamaya başladılar; baskıya isyana başladılar; insan hakları kavramı evrenselleşti. Artık işkence, baskı ve zulüm üzerine kurulu idareler “bunlar benim iç işimdir, size de ne oluyor” deyip de işin içinden çıkamaz hale geldiler. Fert ve ferdin hürriyeti ön plana çıktı, bütün dünyanın sahip çıktığı değerler haline geldi.

Maalesef bu pembe tabloya gölge düşürmek de mümkün: güçlenen bölgesel fanatik siyasi akımlar; gezegenimizin çeşitli köşelerinde yaşanan savaşlar, soykırımlar ve

akan bunca kan ve gözyaşına karşı dünyanın “ileri” bölgelerinin utanç verici sessizliği; bir elli yıl kadar geriye giderek İkinci Dünya Savaşı’nda yaşananlar. Bütün bunlar bahsettiğimiz ilerlemelerin dünyanın bazı imtiyazlı köşelerine has olduğunu düşündürmüyor mu? Yoksa teknolojik ilerlemeyle insani ilerleme birbirinden tamamen mi bağımsız? Hattâ daha da ileri giderek “insanlık gerçekten ilerledi mi acaba?” diye soramaz mıyız? Bugün geçmişe göre daha mı çok adalet var? Ya hürriyet? Kardeşlik? İnsan eskisine göre daha mı bilge? Yoksa bir zamanlar tabiatın karşısında titreyen insanoğlu bugün kendi ürettiği birtakım kuvvetlerin karşısında mı iki büklüm? Bu soruları sormamak mümkün değil; herkes de kendince cevaplandıracaktır elbette.

∴

Unutulmaması gereken bir husus var: insanlığın kendisini ileri addederek varmış olduğu nokta ile iftihar etmesi sadece asrımıza has bir olgu değildir. Bizim şu anda “geri” olarak nitelendirdiğimiz dönemlerde yaşayan insanlar hiç de ne kadar geri olduklarını düşünerek hayıflanmıyorlardı. Bilakis bunların bir kısmı bugünü aratmayacak iddialar öne sürüyorlardı. Fontenelle, aşağıdaki satırları daha 18. yüzyılın başında kaleme almış:

“İlerleme! Tek kelimedede toplanan bir zafer hissi... Her günün bir öncekinden daha aydınlık olduğu bir yüzyıldayız. Öyle ki bütün önceki asırlar bunun yanında karanlık kalıyor.”

Bakın bundan bir asır sonra Victor Hugo kahramanlarından bir tanesini nasıl konuşturuyor: “19. yüzyıl büyük bir yüzyıl olmuştur. 20. yüzyıl ise mutlu bir yüzyıl olacak, eski tarihimizle hiçbir benzerlik göstermeyecektir. Ne açlıktan, ne sömürden, ne sefaletten korkulacak; ne de savaşlar hüküm sürecektir.”

Böylesi heyecanlı, zengin, iyimser ve maalesef tarih tarafından yanlışlanmış ifadelere dair örnekleri arttırmak kolaydır. Zaten bunların dile getirildiği yıllarda karşı fikirde olan karamsar yaklaşımlara rastlamak da elbette ki mümkündür. Esasen bütün tartışma iki ana soruda düğümlenmektedir. Bunların birincisi, insanın ilerleme ve gelişmeye açık olup olmadığı, ikincisi ise teknoloji ve bilgi birikimindeki artışla, insanın ve toplumun ilerlemesi arasında bir bağlantı olup olmadığıdır.

Bu satırların yazarı bu sorulardan ilkinde gönül rahatlığıyla “evet” cevabını verebilmektedir. İnsan elbette ki ilerleme ve gelişmeye açık bir yaratıktır. Bu tek bir insan için kendi yaşam müddeti boyunca geçerli olduğu kadar, bir bütün olarak insan nesilleri ve insanlık için de geçerlidir. Bundan asırlarca önce görülen zulümlerin bugün başka kisveler altında ortaya çıkabiliyor olmaları bizi karamsarlığa sevketmemelidir zira insanlığın her dönemde ulaştığı en geniş manasında bir üstyapı kültür birikimi, bir insani zirve vardır. İnsanlığın ilerlemesini bu zirvenin yükselmesinde aramak gerekir ve bu zirve giderek yükselmektedir. Yüzyılımızın öncekilerden olan farklılığı, bu zirveden daha geniş bir kitlenin haberdar olmasındadır.

İşte teknoloji ve bilgi birikimindeki artışla insanın ve toplumun ilerlemesi arasındaki bağlantı da tam bu noktada -ve zannederim sadece bu noktada- öne çıkıyor.

Teknoloji, bu bahsettiğimiz birikimin yayılmasına yardımcı olarak insanlığın ilerlemesine destek oluyor. O halde teknolojinin gelişmesi insanın gelişmesinde işlevsel bir değere sahip. Bunun dışında teknolojiye bu konuda kendisinden kaynaklanan bir değer atfetmek ve sadece teknoloji ilerledi diye insanlığın ilerlediğini düşünmek beyhude olacaktır.

∴

Peki masonluk bütün bu tartışmaların neresinde? Bu kuruma ait yazılı belgelerin herhangi birisini elinize aldığınızda, bunun her satırında insanın ve insanlığın ilerlemeye açıklığına duyulan inancı okursunuz. O halde masonluğun böyle bir çaba ve süreçteki rolü ve işlevi nedir?

Hiçbir şey, eğer masonluktan beklenen birtakım sihirli formüller üretmekse.

Hiçbir şey, eğer toplumu değiştirmekten kastedilen birtakım güncel toplumsal hadiseler üzerinde doğrudan ve tepeden inme söz sahibi olmaksa.

Hiçbir şey, eğer bir medeniyet krizinin hükümet krizi çözer gibi çözülebileceği ümit ediliyorsa.

Masonluğun bu konuya getireceği hiçbir mucizevi çözüm yoktur. Kaldı ki içinde barındırdığı insan yelpazesinin benzersiz çeşitlilik ve zenginliği ona bir kurumsal hedef tanımlamayı da imkânsız kılmaktadır. Masonluğun tek kurumsal hedefi -eğer böyle adlandırmak doğruysa- arayan iyi insanları bir araya getirmek ve bunların yürüdükleri gelişme yolunda birbirlerine destek olmalarını sağlamaktır. Kısacası, masonluğun esas hedefi bireydir. Doğrudan doğruya insanın iç dünyasına ulaşmaya çalışır ve ne kadar ileri olduğunu düşünürse düşünsün, korkuları, heyecanları, bencillikleri, sevgileri, nefretleri velhasıl bütün duyguları, meziyetleri ve zaaflarıyla bin yıl önceki hemcinsleriyle pek çok ortak noktayı paylaşan bu karmaşık yaratığın insan olmaktan -veya olamamaktan - kaynaklanan sıkıntılarına çare getirir.

Bu çare de hazır bir çözümün nakledilmesi tarzında değildir. Sadece insanlığa önerdiği bir yer ve bir yöntem vardır. Bu yerin adı locadır. Loca, zamanın ve mekânın dışında olan, çok farklı hayat şartlarına, dinî inançlara, siyasi görüşlere sahip; çeşitli milliyetlere, sınıflara, yaşlara ait insanların bir araya gelip fikir alışverişinde bulundukları yerdir. Burada söz hakkı kutsaldır. Kimsenin bir başkasının sözünü kesmesi düşünülemez bile zira hedef tartışarak birbirini mat etmek yahut fikrini kabul ettirmek değil, karşısındakini anlamaktır. Nihayet bu fikir alışverişi, eşine zor rastlanır bir rahatlık, samimiyet, hürriyet ve hoşgörü havası içerisinde gerçekleşir. Üstelik bu hava, ritüellerin getirdiği -herkesin de hür iradesiyle kabul ettiği- son derece disiplinli bir ortamda esmektedir.

Bu hava, masonluğun önerdiği yöntemin bir ürünüdür. Bu kitapta tanımlamaya çalıştığımız bu yöntem, semboller ve inisiyasyon sayesinde hedefine ulaşmaya çalışır. Sembolizmanın yarattığı her türlü doktrini reddeden ortam ve inisiyasyonun doğurduğu kardeşlik ruhu sayesinde, mason locaları insana hakikatin araştırılması ve bireysel gelişmesi yolunda eşine az rastlanır bir imkân sağlamaktadırlar. Sembollerle çalışmak insana gerçeklerle efsaneler arasındaki çizgiyi bulmayı öğretir. İnisiye,

efsanelerdeki gerçekleri yakaladığı gibi, “gerçek”lerdeki efsaneleri de görür. Onun için de hiç kimsenin peşinden sorgulamaksızın gitmez.

Eğer masonluktan illâ ki bir mucize bekleniyorsa, bunu insana duyduğu güvende aramak yerinde olur.

Bu güven, masonluğun mensubu olduğu Gelenek’ten kaynaklanmaktadır. Gelenek kelimesinin buradaki kullanımı, onun çalışmamız boyunca ele aldığımız bütün manalarının üzerindedir. Buna, geleneğin ezoterik anlamı da diyebiliriz. Bu farklı kullanımı vurgulamak için bu kelime, sanki özel isimmişçesine, büyük harfle yazılır. Masonluk da Gelenek’in sahibi değil mensubudur. Peki ama nedir bu Gelenek?

İnsan ömrü kısadır; bundan dolayı da hakikati arayış ve gelişme sürecinde tek bir insanın ömrünü ele alarak bir yere ulaşmak mümkün değildir. Ne var ki insanlığın ulaşmış olduğu bir birikim vardır. İnsan kendi gelişme sürecinde bu birikime muhtaçtır ve insanlığın gelişmesi ancak insanın bireysel gelişme çabalarını bu birikimin üzerine oturtmasıyla mümkündür. Onun içindir ki ezoterik anlamıyla gelenek –ya da Gelenek- geçmişten miras alınan birtakım usullerin uygulanmaya devam edilmesini değil, insanın arayışının kopmadan günümüze gelen zincirini kasteder. Bu zincir, insanlığın her dönemde ulaştığı birikimin zirvelerini içermekte ve her zirve, çok iyi haberdar olduğu bir öncekinden aldığı destekle, giderek yükselmektedir.

İşte masonluk, mensuplarını Gelenek’in bir parçası yapar. Bu sayede insan kendisini iyi ve güvende hisseder. Hayat karşısındaki zayıflığını, yalnızlığını giderir. Ne başı ne de sonu olan bir zincirin küçük ama önemli bir halkası olduğunu farkeder. Kimler gelmiş kimler geçmiştir bu çatının altından, onunla aynı tekrisi yaşamış, aynı sembollerini yorumlamış, aynı mabedlerde oturmuş. Yarın kendisi de olamayacaktır orada ama onun elinden düşen avadanlıkları devralıp geleceğe taşıyacak yeni kuşaklar gelecektir. Bunun içindir ki mason kendisini masonluk içinde ne erimiş hisseder ne de yalnız kaldığını düşünür. Orada kendisi olarak vardır ama bu varoluş aynı zamanda büyük bir ahengi de beraberinde getirmektedir: mason, mensubu olduğu bütünü hem bir parçasıdır, hem de bütünü her parçası kendisinde mevcuttur.

Bunu sağladığı içindir ki inisiyasyon, Bach’ın müziği yahut Rafael’in tabloları gibi bir şaheserdir. Ve yine bu sebeptendir ki masonluk, inisiyatik kimliğini koruması kaydıyla, asla eskimeyecek, her dem taze kalacaktır. Kâinatta keşfedilmemiş bir tek hakikat dahi kaldığı müddetçe, masonluğun insanlara ve insanlığa söyleyecek yeni bir sözü, gösterecek yeni bir hedefi mutlaka olacaktır. Yunus’un dediği gibi, “Her dem yeni doğarız, bizden kim usanası.”

Bu söylediklerimiz okuyucuya, mükemmelen kurulmuş bu sistemin aynı mükemmellikte işlediğini düşündürmemelidir. Başka bir ifadeyle masonlar elbette ki kusursuz olduklarını iddia etmemektedirler zira öyle olmadıklarını en iyi kendileri bilmektedirler. Sahip oldukları her türlü insani zaaf zaman zaman sistemin işleyişine aksetmekte, bu da gerçek olması gerekenlerle gerçekler arasında farklılıklar yaratabilmektedir. Olsun ne farkeder ki! İnsan hata ve kusurlarıyla mason olur. Mühim olan bu kusurlarımızı tespit edip onlarla mücadele etmektir, bunların bir kısmını mezara kadar götüreceğimizi bilsek de.

∴

Operatif masonluğa dair elimizde bulunan en eski iki belge - Regius ve Cooke elyazmaları- masonluğu şöyle tanımlıyor:

“Geometri, yerde ve gökte bulunan herşeyi ölçme sanatıdır. Bu sanat, hür masonluk olarak da adlandırılır... Bütün sanatlar geometrinin üzerinde yükselir. Dilbilgisi ve belagat bile geometrisiz var olamazlardı.”

Masonluğun bildiğimiz en eski tanımı onu, en geniş manasıyla, geometri olarak tanımlıyor. Bugünkü geometri ise bu tanımın sadece bir parçası.

Evet, masonluk, geometridir. Geometri ise, İskenderiyeli Clément’in tanımıyla, insana, genişliği olmayan uzunlukların, derinliği olmayan yüzeylerin, bölünemeyen noktaların dünyasında, doğruyu bulmayı; yanlışını çürütmeyi; çeşitlilikler içindeki birliği, farklılıklar arasındaki benzerlikleri yakalamayı ve böylece *hissedilenlerden, anlaşılabilir gerçeklere ulaşmayı* öğretir.

Kitabın daha en başında karaladığım birkaç satır vardı:

“Her insanın bir hikâyesi vardır, doğumuyla başlar ölümüyle biter. Çokları zanneder ki kendi hikâyesi yalnız kendisine aittir ve yaşanıp bitecektir hiç kimseyle paylaşmadan, hiç kimse onun benzerini yaşamadan. Zannederler ki herkes aynı dünyada bambaşka bir hikâyeye sahiptir. Oysa ki hikâyeler aynı, farklı olan ise dünyalardır. Hele bazı insanlar vardır ki sembollerden ibaret, bambaşka bir dünyada yaşarlar. İşte bu kitap, o insanların hikayesidir.”

İşte o insanlar biziz.

Biz dul kadının çocukları, ataerkil bir gücün baskısından bağımsız, hür, bilginin ve arayışın yolunda olan yetimler.

Biz ışığın çocukları, bir nura doğru yürüyen ümit dolu insanlar.

EKLER

EK 1: Masonluğun Temel İlkeleri

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası, aşağıdaki hususları temel ilkeleri kabul eder.

I

Masonluk, Yüce Varlık'a inanan bir Kardeşlik Kurumu'dur. Masonluk, çalışmalarını, Hakikat'in araştırılması yolunda yoğunlaştırır.

II

Bütün insanlar arasında, sevgi, hoşgörü ve kardeşliğin kurulmasını hedefleyen Masonluk, tüm insanların özgürlük, barış, adalet ve huzur içinde gelişmesini amaçlar.

III

Masonluk, tüm insanlar için ortak bir İnsanlık Ülküsü'nün gerekliliğini kabul eder. Bu ülkünün gerçekleştirilmesi için şu noktaları önemli sayar:

- İnsanlar arasında sevgi, saygı ve hoşgörü.
- İnsanın temel hak ve özgürlüklerine saygı.
- İnsanın ahlâki sorumluluğu.
- İnsanlar arasında hak ve vazife eşitliği.
- İnsanlar arasında evrensel kardeşlik.
- Bilimsel gelişme.

IV

Masonluk, vicdan, inanç ve düşünce özgürlüğünü temel hak olarak kabul eder.

V

Masonlar, birer vatandaş olarak ülkelerinin yasalarına uymak ve vatanlarına sadakat ve şerefle hizmet etmek zorundadır. Masonlar için ülkelerinin bağımsızlığı kutsaldır.

VI

Masonlar için çalışmak, bir hak ve bir görevdir. Masonlar, insanlığa yararlı eserler meydana getiren beden ve fikir işçiliğini aynı derecede onurlu sayarlar.

VII

Masonlar, Loca adı verilen birimler halinde çalışırlar. Loca, insan hırslarının giremeyeceği tarafsız ve huzurlu bir ortamdır. Localarda din ve politika tartışmaları yapılamaz.

VIII

Masonluk, üyeleri arasında din, mezhep, ırk, dil, inanç, unvan ve makam ayrımı yapmaz. Üyelerini, inançlı, özgür, iyi ahlâklı, namuslu, şerefli, haysiyetli ve aydın erkekler arasından seçer. Hiçbir inancı ve ülküsü olmayanları arasına kabul etmez.

IX

Masonun amacı her bakımdan gelişmiş bir insan olmaktır. Her Mason bu amaca, aklın rehberliğinde ve sevgi, hoşgörü, güzellik ve kardeşlik duygularını arındırarak ulaşmaya çalışır.

X

Masonluk, hiçkimseyi Mason olması için hiçbir zaman ve hiçbir şekilde zorlamaz. Mason sıfatını kazananlar, gerek duymaları durumunda üyelikten ayrılmakta serbesttir.

XI

Masonluğun amacı her Masonun kendini geliştirebileceği ideal bir ortam yaratmaktır. Bu çerçevede Masonluk, toplumsal değil, bireysel bir öğretilerdir. Üyelerini toplu ya da tek tek, bir kanaat veya fikri kabul etmeye ve açıklamaya asla zorlamaz. Her Mason, bu temel ilkeler ışığında izleyeceği yolu, kendi aklı ve vicdanıyla saptar.

XII

Masonluk, bu ilkeleri benimseyip kabul eden ve bu amaçlara kendini adanmak isteyen insanların çabalarını biraraya getirir.

EK 2: Anderson Anayasası (1723)

Hür Masonun Yükümlülükleri

Deniz aşırı ülkelerdeki ve İngiltere, İskoçya ve İrlanda'daki locaların eski kayıtlarından, Londra localarında kullanılmak üzere derlenmiştir. Yeni kardeşlerin tekrislerinde veya Üstad emrettiğinde okunacaktır.

Genel Başlıklar, yani,

- I. Tanrı ve Dine dair
- II. Devlet Erkânı ve Memurlara dair
- III. Localara dair
- IV. Üstadlara, Nazırlara, Kalfalara ve Çıraklara dair
- V. Çalışmada Zenaatin İdaresine dair
- VI. Davranışlara dair, yani
 1. Toplantı sırasında locada
 2. Loca bittikten sonra ve kardeşler gitmeden önce
 3. Loca dışında, yabancılar yokken, kardeşler arasında
 4. Mason olmayan yabancıların yanında
 5. Evde ve yakın çevrede
 6. Yabancı bir kardeşe karşı

I. Tanrı ve Dine dair

Bir mason, sıfatının gereği, ahlâk yasasına uymak zorundadır; ve eğer Sanat'ı doğru anlıyorsa, asla budala bir ateist, ne de dinsiz bir liberten olacaktır. Fakat eski zamanlarda masonlar, her ülkede, o ülkenin ya da ulusun dininden, bu her ne idiyse, olmak yükümlülüğündeydiler; şimdi ise, özel kanıları kendilerine bırakılarak, bütün insanların mutabık oldukları dinden olmaları yeterli görülmektedir; bu da, onları ayırdeden sıfat ve bağlantıları ne olursa olsun, iyi ve doğru, veya onurlu ve dürüst insanlar olmaktır. Böylece masonluk, aksi takdirde birbirlerinden ebediyen uzakta kalacak kişilerin arasında bir birlik merkezi, hakiki dostluğun kazandırılmasında bir vesile olur.

II. Devlet Erkânı ve Memurlara dair

Bir mason, nerede oturur ve ne işte çalışır olursa olsun, devlet otoritesi için barışçı bir unsurdur. Ve hiçbir zaman ulusun barış ve refahına karşı entrikalar ve suikastlar içinde bulunmayacağı gibi, görevli olmadıkça da devlet idaresine müdahaleden kaçınır. Masonluk, savaş, kan dökülmesi ve karışıklıktan daima zarar görmüş olduğundan, eski krallar ve prensler, hep barış zamanlarında gelişmiş olan zenaatkârları, barışseverlikleri ve bağlılıklarından dolayı, teşvikten yana olmuşlardır; böylece rakiplerinin saldırılarını fiilen karşılamışlar ve kardeşliğin onurunu yüceltmişlerdir. Dolayısıyla, eğer bir kardeş devlete karşı isyankâr olursa, hiçbir zaman o isyanında desteklenmez; ancak ona mutsuz bir insan olarak acınabilir; sadık Kardeşlik onun bu isyanını asla üstlenmemelidir. Bu sırada hükümet gücendirilmemeli veya siyasi güvensizlik ortamı yaratılmamalıdır. Ne

var ki bu kardeş, eğer başka bir suçtan mahkûm olmamışsa, locadan atılamaz, locayla ilişkisi kesilemez.

III. Localara dair

Loca, masonların toplandıkları ve çalıştıkları bir yerdir. Dolayısıyla bu toplantıya ya da usulüne göre örgütlenmiş masonlar cemiyetine loca denir. Her kardeş bir locaya katılmak, ve onun iç tüzüğüne ve Genel Tüzüklere uymak zorundadır.

Loca, toplantısına katılarak ve de buraya eklenmiş olan Genel veya Büyük Locanın tüzükleriyle en iyi şekilde anlaşılabilir. Eski zamanlarda hiçbir üstad veya kalfa, özellikle önceden haberdar edilmişse, toplantıya gelmemelik edemezdi; üstad ve nazırların mutlak bir zorunluluğun engel olduğuna kanaat getirecekleri bir mazereti yoksa, ciddi bir kınamaya uğradı.

Bir locanın üyesi olabilmek için, iyi ve doğru, hür doğmuş, ergin yaşta, ağırbaşlı, iyi şöhret sahibi olmak gerekir. Köleler, kadınlar, ahlâksız veya kötü şöhret sahipleri loca üyesi olamazlar.

IV. Üstadlara, Nazırlara, Kalfalara ve Çıraklara dair

Masonlar arasındaki her türlü yükselme, yalnız gerçek değer ve kişisel liyakat üzerine kuruludur ki böylece lordlara iyi hizmet verilebilsin, kardeşler mahcup olmasın, ne de Kralî Sanat hor görülsün. Dolayısıyla bir üstad veya nazır kademinden değil, liyakatinden dolayı seçilir. Bu hususları yazıyla anlatmak imkânsızdır; onun için her kardeş locada yerini boş bırakmamalı ve bunları kardeşliğe özgü yolla öğrenmelidir. Adaylar şunu bilmelidirler ki bir üstadın kendisini çırak olarak kabul edebilmesi için ona verecek yeterli işi olmalıdır; aday da Sanat'ı öğrenmesine, üstadının lorduna hizmet etmesine, kardeş yapıldıktan ve ülkenin âdetlerinin gerektirdiği süre kadar hizmet verdikten sonra gereken zamanda kalfa yapılmasına engel olabilecek bedensel bir sakatlığı bulunmayan kusursuz bir genç olmadıkça, çırak olarak alınamaz; bir de dürüst ana babadan gelmiş olmalıdır ki gerekli niteliklere sahip olarak, liyakatine göre, nazır, sonra loca üstadı, Büyük Nazır ve sonunda bütün locaların Büyük Üstad'ı olma şerefine erişebilsin.

Hiçbir kardeş, kalfalıktan geçmeden nazır, nazırlık yapmadıkça üstad ve loca üstadı olmadan Büyük Nazır olamayacağı gibi, üst kademelerden bir centilmen, seçkin bir bilgin, seçkin bir mimar veya başka bir sanatkâr, onurlu bir aile mensubu ve locaların düşüncesine göre müstesna bir büyük yeteneğe sahip olmadan Büyük Üstad olamaz. Görevini daha iyi, daha kolay ve daha şerefle yapabilmek için, Büyük Üstadın, bir locanın o sıradaki ya da daha evvelden olmuş üstadını kendine Büyük Üstad Vekili seçme yetkisi vardır; o da Büyük Üstad'ın yokluğunda onu vekâleten temsil etme veya Büyük Üstad yetkisini bir mektupla devrederse, o nasıl hareket edecekse öyle hareket etme imtiyazına sahiptir.

Eski locaların üst düzey ve yardımcı idarecileri olan bu hüküm sahipleri ve yöneticilere, mevkilerinin gereği bütün kardeşler tarafından, eski mükellefiyetler ve tüzükler uyarınca, alçak gönüllülük, saygı, sevgi ve canla başla itaat edilecektir.

V. Çalışmada Zenaatin İdaresine dair

Bütün masonlar iş günlerinde dürüstçe çalışmalıdırlar ki bayram günlerinde ve ülkenin yasa ve âdetlerince belirlenmiş tatil günlerinde şerefli bir şekilde yaşayabilsinler.

Kalfaların en uzmanı lordun işine üstad ya da gözetmen olarak seçilecek veya atanacaktır; altında çalışanlar kendisine üstad diye hitap edeceklerdir. Zenaatkârlar her türlü kötü sözü kullanmaktan kaçınacak ve birbirlerini gücendirecek isimlerle değil fakat kardeş veya kalfa diye çağıracaklar ve gerek locada gerekse de locanın dışında birbirlerine nazik davranacaklardır.

Kendini ehil ve becerikli bilen üstad, lordun işini en makul biçimde üstlenecek, onun mallarını kendisininmiş gibi kullanacak ve hiçbir kardeş veya çırağa gerçekte hakettiğinden fazla ücret ödemeyecektir.

Ücretlerini âdilane alan hem üstad hem de masonlar lorda sadık olacaklar ve onun işini, ister götürü ister gündelik olsun, dürüstçe bitirecekler; gündelikle yapılması âdet olan işi götürüye sokmayacaklardır.

Hiç kimse bir kardeşin refahını kıskanmayacak, onun bitirebileceği bir iş ise işine konmayacak veya onu işinden etmeyecektir zira kimse, işe başlamış olan kadar çizim ve resimlere aşına olmadıkça, başkasının işini lordun yararına olacak şekilde bitiremez.

Bir kalfa, üstadın altında çalışmak üzere nazır seçildiğinde, hem üstada hem de kardeşlerine karşı doğru olacak, üstadın yokluğunda çalışmalara dikkatle nezaret edecek ve lordun çıkarını gözetecektir. Kardeşleri de kendisine itaat edeceklerdir.

Çalıştırılan tüm masonlar, ücretlerini sızlanmadan veya itiraz etmeden, alçak gönüllülükle alacaklar ve üstad paydos etmeden işi terketmeyeceklerdir.

Genç kardeşe çalışırken malzemeleri bozup ziyan etmemesi öğretilmelidir ki suçlanmasın hem de kardeş sevgisi artsın ve devam etsin.

Bütün çalışma avadanlıkları Büyük Loca tarafından onaylanacaktır.

Masonluğa özgü ite düz işçi çalıştırılmaz; âcil bir zorunluluk olmadıkça da, Hür Masonlar hür olmayanlarla birlikte çalışmayacaklardır; keza kardeşlere ve kalfalara öğrettiklerini düz işçilere ve kabul edilmemiş masonlara öğretmeyeceklerdir.

VI. Davranışlara dair, yani

1. Toplantı sırasında locada

Üstattan izin almadan, özel komiteler kuramaz veya ayrı konuşmalar yapamazsınız; münasebetsiz veya uygunsuz herhangi bir şeyden bahsedemesiniz; üstadın veya nazırların, veya üstada hitaben konuşan herhangi bir kardeşin sözünü kesemezsiniz. Loca ciddi ve ağırbaşlı bir konuyla ilgiliyken, gülünç ve alaycı davranamazsınız; hangi bahaneyle olursa olsun, yakışıksız bir dil kullanamazsınız; bilakis üstadınıza, nazırlara ve kalfalara gerekli saygıyı göstermeli, onları yüceltmelisiniz.

Herhangi bir şikayet vaki olur ve bir kardeş suçlu bulunursa, bu gibi uyuşmazlıkların en uygun ve yetkili yargıcı olan locanın hüküm ve kararına uyulur. Eğer Büyük Loca nezdinde temyize başvurduysanız, o zaman ona uyulmak zorundadır. Bu arada lordun işi aksayacak olursa, bu durumda özel bir uygulama yapılabilir; ancak loca açıkca mutlak bir zorunluluk görmedikçe, masonluğu ilgilendiren hususlarda asla mahkemeye gidilmemelidir.

2. Loca bittikten sonra ve kardeşler gitmeden önce

Masumane bir şekilde eğlenebilir, imkânınıza göre birbirinize ikramda bulunabilirsiniz. Fakat her türlü israftan kaçınacak; hiçbir kardeşi isteğinin ötesinde yemeye veya içmeye zorlamayacak; işi gerektirdiği zaman onu gitmekten alıkoymayacak; saldırgan veya rahat ve özgür konuşmaya mani olabilecek birşey yapmayacak veya söylemeyeceksiniz; zira bunlar ahengimizi bozar ve övgüye değer amaçlarımızı yıkar.

Dolayısıyla özel küskünlükler veya kavgalar loca kapısı dışında bırakılır; hele dine veya uluslar veya devlet politikası üzerine yahut Katolikliğe dair hiçbir tartışma loca kapısından içeri sokulmayacaktır. Biz aynı zamanda bütün uluslardan, lehçelerden, akrabalardan ve dillerdeniz ve bugüne kadar locanın refahına olmamış ve hiçbir zaman da olmayacak bütün politikalara karşıyız.

Bu yükümlülüğe, her zaman, fakat özellikle Britanya'daki Reform'dan itibaren veya bu ulusların Roma Birliği ile ihtilaf ve ayrılığından beri, harfiyen uyulmuştur.

3. Loca dışında, yabancılar yokken, kardeşler arasında

Birbirinizi, size öğretildiği gibi, nezaketle selamlayacak, birbirinize kardeş diye hitap edeceksiniz; uygun görüldüğünde, görülmeden, duyulmadan ve birinin hakkını ötekine vermeden veya bir kardeşe karşı, sanki mason değilmişçesine, doğal olan saygıyı kaybetmeksizin, birbirinizi serbestçe eğiteceksiniz; zira tüm masonlar aynı tesviyenin üzerinde kardeşlerdir. Bununla beraber masonluk bir kimseyi önceden sahip olduğu şereften yoksun bırakmaz, üstelik onun şerefini artırır; özellikle Kardeşliğe lâyık ve müstahak ise, o hakkı olan kimseye şeref vermeli ve terbiyesizlikten kaçınmalıdır.

4. Mason olmayan yabancıların yanında

Sözlerinizde ve tavrınızda ihtiyatlı olmalısınız ki çok çabuk kavrayan bir yabancı bile, bilmesi uygun olmayanı keşfedip anlamasın; ve bazen, Muhterem Kardeşliğin onuru için, konuşmayı değiştirecek, sözü basiretle yönlendireceksiniz.

5. Evde ve yakın çevrede

Ahlâklı ve akıllı bir kimse olarak hareket etmelisiniz; özellikle, ailenizin, arkadaşlarınızın ve komşularınızın loca, vs. ile ilgili konuları bilmelerine izin vermeyiniz; burada belirtilmemesi gereken sebeplerle, hem kendi hem de Eski Kardeşliğin şerefini düşüneceksiniz.

Ayrıca, sağlığınıza da düşünerek, loca saatleri geçtikten sonra, geç vakitlere kadar ve evden uzun süre ayrı kalmamalısınız; oburluktan ve sarhoşluktan kaçının ki ne aileniz ihmal edilip incinsin, ne de siz çalışmaktan geri kalın.

6. Yabancı bir kardeşe karşı

Onu, ihtiyatlı bir yöntemle ve bilginizden hiçbir ipucu vermemeye dikkat ederek dikkatle incelemelisiniz ki istihza ile ve küçümseyerek reddeceğiniz cahil bir sahtekâra aldanmayasınız.

Fakat onun doğru ve gerçek bir kardeş olduğunu anlarsanız, ona göre ona saygı göstereceksiniz; ve eğer muhtaç durumda ise, yapabiliyorsanız, ona yardım etmelisiniz veya nasıl yardım edilebilecekse onu öyle yönlendirmelisiniz: ona birkaç gün iş vermeli ya da çalışması için başka yere tavsiye etmelisiniz. Fakat imkânınızın ötesinde bir şey yapmakla yükümlü değilsiniz. Sadece, fakir bir kardeşi, iyi ve doğru bir kimse olması şartıyla, aynı durumda olan başka bir fakir insana tercih edeceksiniz.

NİHAYET,

Bütün bu yükümlülöklere ve ayrıca size başka yoldan aktarılanlara uyacak; bu Eski Kardeşliğin temeli ve ana taşı, harcı ve şanı olan kardeşçe sevgiyi geliştireceksiniz. Her türlü tartışma ve kavgadan, her türlü iftira ve dedikodudan kaçınacaksınız; herhangi bir dürüst kardeşe başkalarının iftira etmesine izin vermeyecek, şeref ve emniyetiniz elverdiğince onun itibarını koruyacak ve ona her türlü yardımı yapacaksınız.

Kardeşlerden biri eğer size haksızlık ederse, kendi locanıza veya onunkine başvurmalısınız; gerekirse buradan Büyük Loca'nın üç ayda birlik toplantısında, ve buradan da Büyük Loca'nın yıllık toplantısına gidebilirsiniz. Her ulustan atalarımızın

eski övgüye değer hareket tarzı bu olmuştur; olayın çözümü için başka yol kalmadıkça, asla yasaya başvurmayınız; yabancılarla birlikte yasaya gitmenizi önlemek veya bütün davalara acilen son vermenizi istediklerinde, üstadın ve kalfaların dürüst ve dostane tavsiyelerini sabırla dinlemelisiniz ki böylece masonluk işini daha canla başla ve başarı ile kavrayabilesiniz; fakat davalı kardeşler veya kalfalara gelince, üstad ve kardeşler nazikçe aracı olmalı, birbirlerine karşı olan kardeşler de buna şükranla itaat etmelidirler; ve eğer bu itaat uygulanamazsa, takibatı veya davalarını (başkalarının aksine) hınç ve öfkeye kapılmadan, kardeşçe sevgiyi engelleyebilecek hiçbir şey söyleyip yapmadan ve hizmet etmeye devam ederek sürdürmek zorundadırlar. Öyle ki herkes, bütün gerçek masonların, dünyanın başlangıcından beri yaptıkları ve zamanın sonuna kadar da yapacakları gibi, masonluğun iyilik dolu etkisini görebilsin.

Amin, dileriz öyle olsun

KAYNAKÇA

AKKERMAN, Naki Cevat *Masonik Öğreti Düzeninde Anlam ve İlke Olarak Akıl ve Hikmet Kavramı Üzerine Düşünceler*, Mimar Sinan, 43, ss.45-58, 1982

AKEV, Mehmet Fuat *İnisiyasyonun Felsefesi*, Mimar Sinan, 85, ss.23-32, 1992

ALTAR, İsmail Memduh *Din Nokta-i Nazarından Masonluk*, Türk Mason Dergisi, Sayı 7, 1952

APAK, Kemalettin *Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi*, Türkiye Mason Derneği yayını, İstanbul, 1958

ARVASI, S. Ahmet *Kendini Arayan İnsan*, Berekât Yayınevi, İstanbul, 1989

ATABEK, Reşat *Masonlukta Sır*, Mimar Sinan, 42, ss.22-27, 1981

AYAN, Tamer *Basiret*, İstanbul, Nisan 1992

BACON, Francis *Novum Organum*, Collier and Son, New York, 1902

BAYARD, Jean-Pierre *La Symbolique du Cabinet de Reflexion*, Editions EDIMAF, 1984

BAYARD, Jean-Pierre *Le Sens Caché des Rites Mortuaires*, Editions Dangles, 1993

BAYARD, Jean-Pierre *La Spiritualité de la Franc-Maçonnerie*, Editions Dangles, 1982

BEGUE-CLAVEL, F. P. *Histoire Pittoresque de la Franc-Maçonnerie et des Sociétés Secrètes Anciennes et Modernes*, Paris, 1843

BENAZUS, Hanri *Masonluk Sırları, Ketumiyet ve Susmanın Fazileti*, Mimar Sinan, 7, ss.12-17, 1968

BERESNIAK, Daniel *La Parole Perdue et l'Art Royal*, Tiquetonne Editions, 1990

BERESNIAK, Daniel *La Légende d'Hiram et les Initiations Traditionnelles*, Editions Detrad, 1992

BERTAUX, Raoul *La Symbolique de la Loge de Perfection*, Edimaf, Paris, 1987

BUĞRA, Ayşe *İktisatçılar ve İnsanlar*, Remzi Kitabevi, 1989

CEVER, Ali Oktay *Ritüel ve Sembollerde Tasavvuf*, Mimar Sinan, 83, ss.46-48, 1992

CHALMERS, Alan *What is This Thing Called Science*, University of Queensland Press 1976

ÇALIŞKAN, Salim Ahmet *Bütün Evren Gayelerin Gayesine Koşar*, Sevgi Locası Yayınları 1993

ÇELTİKÇİ, Fikret *Hür Masonluk Tarihinden Notlar*, Mimar Sinan Yayınları No.6, 1982

DI BERNARDO, Giuliano *Filosofia de la Masonería*, (Çeviren Antonio Mondús), IBEREDICIONES, İspanya, 1991

ELIADE, Mircea *Mitlerin Özellikleri*, Simavi Yayınları, İstanbul, 1993

ERMAN, Sahir *Çağımızda Geleneksel Masonluk*, *Mimar Sinan*, 16, ss.7-19, 1975

FEYERABEND, Paul *Against Method: Outline of an Anarchistic Theory of Knowledge*, New Left Books, London, 1975

GENER, Cihangir *Ezoterik ve Batıni Doktrinler Tarihi*, Gece Yayınları, 1994

GÜLEN, Nejat *Dünyada ve Türkiye’de Mason Aleyhtarlığı*, Nar Locası Yayınları, İstanbul, 1997

GÜRATA, Mithat *Masonluk Nedir? Ne Değildir?*, Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası Yayınları No.5, 1988

HANÇERLİOĞLU, Orhan *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, 1993

HANÇERLİOĞLU, Orhan *Başlangıcından Bugüne Mutluluk Düşüncesi*, Varlık Yayınları, 1973

HAYEK, Friedrich A. *Road to Serfdom*, University of Chicago Press, Chicago, 1944

HAYEK, Friedrich A. *Scientism and the Study of Society*, *Economica*, Cilt 9 Sayı 35, Ağustos 1942

HAYEK, Friedrich A. *Scientism and the Study of Society*, *Economica*, Cilt 10 Sayı 37, Şubat 1943

HAYEK, Friedrich A. *Scientism and the Study of Society*, *Economica*, Cilt 11 Sayı 41, Şubat 1944

HEINDEL, Max *Mystères de la Rose Croix*, Association Rosicrucienne, 1986

HUME, David *An Inquiry Concerning the Human Understanding* Essays Moral, Political and Literary by David Hume (der. T.H.Green, T.H.Grose), Longmans, Green and Co., London, 1907.

HUTIN, Serge Gizli Cemiyetler (Çeviren: Mehmet Arık), Anıl Yayınevi, İstanbul, 1965

HÜR VE KABUL EDİLMİŞ MASONLAR BÜYÜK LOCASI, internet sitesi, www.mason.org.tr

İŞİNDAĞ, Selâmi Masonluk Bir Ahlâk Okuludur, Özal Basımevi, İstanbul, 1985

KORAY, Tanju Çırak, Kalfa, Usta, César Rigo Basımevi, İstanbul, 1973

KORAY, Tanju Yorumlar, Anadolu Locası Yayınları No.12, İstanbul, 1992

KORAY, Tanju Masonluk ve Ezoterizm, yayınlanmamış konuşma, Mayıs 1998

KORAY, Tanju Hür Masonun Yükümlülükleri, 1723, 1738, 1764, 1815 Yorumsuz Açıklamasız Karşılaştırma, İstanbul, 1998

KUHN, Thomas Bilimsel Devrimlerin Yapısı, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1982

LAFUENTE, Francisco Espinar Esquema Filosófico de la Masonería, Ediciones Istmo, Madrid, 1981

LEARCHE, Cox La Regularidad Masonica a una Nueva Luz, 1975

LIGOU, Daniel Franc-Maçonnerie et Révolution Française, Editions Chiron-Detrad, Paris 1989

LIGOU, Daniel Dictionnaire de la Franc-Maçonnerie, 3. edition, PUF, 1991

MAAG, Victor Hür Masonlukta Semboller, Mimar Sinan, 83, ss.65-82, 1992

MANOĞLU, Kaya Evrenin Ulu Mimarı ve Masonluk, İzmir Locası Yayınları No.2, İzmir, 1994

MARIEL, Pierre Rites et Initiations des Sociétés Secrètes, Maison Mame, Fransa, 1974

MONNIER, Abbé Atlas de la Doctrine Catholique, Lyon, 1857

NAUDON, Paul L'Humanisme Maçonnique, Dervy-Livres, Paris, 1962

NAUDON, Paul Sur le Chemin d'Hiram, Dervy-Livres, Paris, 1983

NEGRIER, Patrick *Les Symboles Maçonniques d'après leurs sources*, Editions Télètes, Paris, 1990

OKAN, Aktan *Mason Kimliği*, yayınlanmamış konuşma, Eylül 1996

POPPER, Karl *The Logic of Scientific Discovery*, Harper Torch, New York, 1965

POPPER, Karl *The Poverty of Historicism*, Routledge and Kegan Paul, London, 1959

POPPER, Karl *Open Society and Its Enemies*, Princeton University Press, 1971

RONA, Nezi *Sır Perdemizin Daha Fazla Aralanmasına Doğru*, *Mimar Sinan*, 61, ss.36-40, 1986

SADEDDİN, Refet *Hermes ve Hermetizm*, Türkiye Büyük Locası tarafından bastırılmış konferans, 1934

SADEDDİN, Refet *Pitagor ve Delf Mabedinin Esrarı*, Türkiye Büyük Locası tarafından bastırılmış konferans, 1934

SANVER, M. Remzi *İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk*, Ülkü Locası Yayınları No.8, 1996

SOYSAL, İlhami *Dünyada ve Türkiye'de Masonluk ve Masonlar*, DER Yayınları, 1988

TRESCASES, Jacques *L'étoile Flamboyante*, Editions Henri Veyrier, 1989

TUNUSLUOĞLU, Kemal *Hür Masonluk Tarihi, Yükümlülükleri, Tüzükleri, Anderson Nizamı*, İstanbul, 1989

TUZLACI, Uğur *Sır*, yayınlanmamış konuşma, Aralık 1996

UMUR, Ziya *Masonlukta İntizam, Masonluk Hakkında Konuşmalar*, Mimar Sinan Yayınları No.14, İstanbul, 1992

UMUR, Ziya *Masonluğun Sırrı, Şakul Gibi*, Sayı 11, 1989

UMUR, Ziya *Türkiye'de Masonluğun İnkişafını Geciktiren Sebepler, Şakul Gibi*, Sayı 12 1989

USLU, Tuncay *Ahlâk Üzerine Düşünceler*, Burç Muhterem Locası Yayınları, 1986

WIRTH, Oswald *Ideal Initiatique*, Le Symbolisme, Paris, 1927

WIRTH, Oswald *La Franc-Maçonnerie Rendue Intelligible à ses Adeptes*, Dérvy-Livres, Paris, 1977

WIRTH, Oswald *Les Mystères de l'Art Royal*, Editions Dérvy, Paris, 1998

ARKA KAPAK: Aydınlanma, bilgilenmek ve bilgi kaynaklarını sorgulamaktan geçer. Masonluk hakkında herhangi bir bilginiz yok ve “bana ne masonluktan!” deyip geçiyor musunuz? Yoksa masonluğun kötü ve zararlı bir kurum olduğunu mu düşünüyorsunuz? O zaman bir an sorun kendinize, “bu bilgim nereden geliyor?” diye. Ya birisinden duymuş ya da bir yerde okumuşsunuzdur. Peki ama size bu bilgiyi ulaştıranlar, onlar nereden bilmektedirler bunu? Merak etmeyin, onların bilgi kaynakları da sizinkiyle aynıdır!

Bilinmeyen masonluk! O masonluk ki özgürlük-eşitlik-kardeşlik gibi değerleri asırlardan beri içinde barındıran; İnsan Hakları Beyannamesi’nden modern devlet fikrine kadar birçok toplumsal gelişmeye temel oluşturmuş aydınlık bir dünya.

İşte bu çalışma, bu aydınlık dünyanın kapılarını aralama gayesini taşıyor.